

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 68ον - Τεύχος 4ον

*«Μοιρολογούν τά ἐκκλησιάς κλαῖγ'νε τά μαναστήρα
κι Ἄι-Γιάννες ὁ Χρυσόστομον κλαίει καί δερνοκοπᾶται»*

Ἰούλιος - Αὐγούστος 2019

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Παν. Αρχιμ. Φιλόθεος Θεοχάρης
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2017-2018 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: Μιχαήλ Τρίτος, καθηγητής ΑΠΘ, Αρχιμ. Βαρθολομαίος Ίατρίδης, Αρχιμ. Βαρνάβας Λαμπρόπουλος, Πρωτ. Νικόλαος Λουδοβίκος (καθ/τής ΑΕΑΣΘ), Πρεσβ. Χρήστος Κούρτης και Αρχιμ. Έφραϊμ Τριανταφυλλόπουλος – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Άγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Άγριμάκη, Κων. Χολέβας και Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Άγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαίος, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Άττικής, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δεν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Αθηνάς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα εξωφύλλου: Στίχοι από τον Θρήνο «Πάρθεν ή Ρωμανία» για την Άλωση της Πόλης, που γράφηκε στην Τραπεζούντα. Ο ποιητής δεν θά μπορούσε νά φανταστεί ότι στίς αρχές του 20ού αι. την ίδια τύχη θά είχε ή Τραπεζούντα και ολόκληρος ό Πόντος, ούτε ότι δεν έχουν τέλος οί διωγμοί, οί καταστροφές και οί γενοκτονίες στην ανθρώπινη ιστορία.

Οί φωτογραφίες του τεύχους είναι από την περιοχή του Πόντου πριν και κατά τή γενοκτονία.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα των συνεργατών νά μήν υπερβαίνουν τίς 330 λέξεις, όσον αφορά την πρώτη σελίδα, και τίς 400 λέξεις για κάθε μία από τίς σελίδες που έπονται. Δεν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

Τό περιοδικό *Έφημέριος* δεν εϋθύνεται για τό γλωσσικό ιδίωμα των άρθρογράφων του.

Δέν επιτρέπεται ή αναδημοσίευση, ή αναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού *Έφημέριος* καθ' οιονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση αποσπασμάτων αποκλειστικώς για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ αναφορά της πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 68ον

Ιούλιος - Αύγουστος 2019

Τεύχος 4ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΡΙΖΟΥ	
Μεταφυσική	5
Μητρ. Ναυπάκτου και Άγιου Βλασίου ΙΕΡΟΘΕΟΥ	
Ή Θεολογία του δώρου. Ι.....	6
ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
20 Ιουλίου: Μνήμη προφήτη Ήλία.....	8
Πρωτ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Έπηρεάζει ή μετα-αλήθεια τήν αλήθεια τής Αγίας Γραφής;.....	12
Πρωτ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τής κατήχησης. Ή λατρεία τής Έκκλησίας.....	14
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Καρποί του συνοδικού πολιτεύματος τής Έκκλησίας.....	16
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Σημαινόμενα στην Άκολουθία των Κεκοιμημένων	19
Άρχμ. ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	
Κυριακή Ε΄ Ματθαίου. Ό αντίπαλος του Θεού και έχθρος του ανθρώπου	21
Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακή Ε΄ Ματθαίου.....	23
Άρχμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΘΩΜΑ	
Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο και τήν Κανονική Οικονομία (Δ΄).....	25
Άρχμ. ΒΑΡΝΑΒΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Όρθόδοξος και άνορθόδοξος όλισμός.....	28
ΠΑΥΛΟΥ ΝΤΑΦΟΥΛΗ	
Ό ύπερβολικά άγχώδης πιστός	30
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Πτυχές τής Νηπτικής παράδοσης στη Θεσσαλία του 14 ^{ου} αι.....	32
Άρχμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Ό Χριστιανισμός στα Βρετανικά νησιά. Ι. Ρωμαϊκή έποχή.....	34
Πρωτ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Ή έπιστολή στην Έκκλησία τής Περγάμου.....	36
Άρχμ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΔΙΑΜΙΑΝΑΚΗ	
Τό λιβάνι χτές και σήμερα (β)	38
Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Shinchohji. Μιά νέα άντιτριαδική Κορεατική αίρεση.....	40
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΜΠΡΟΥ	
Έπαναστατική περίοδος (1821-1829). Παραδουνάβιες Ήγεμονίες ΙΙ.....	42
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Άποστολικοί Κανόνες (κδ΄).....	44
ΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΜΑΝΤΑ	
Άλέξανδρος Μωραϊτίδης.....	45
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Έφημεριακά	48

Ορισμός

Δεν ήξεραν πώς να την πουν.
Την είπαν στάμνα, νεφέλη,
βάτο άκαυτη και πόντον ερυθρόν.
Μα πώς να ορίσεις
το αναπάντεχο του μυστηρίου;
Πώς να την πεις αυτήν,
που πλάστηκε από τον Γιό,
πριν καν να τον γεννήσει;
προτού της σάρκας την μαγιά
να μοιραστεί μαζί του;
Λίγα ψηφία αρκούν
στην Άβυσσο των θαυμάτων:
ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Αποκάλυψη

Πες μας, προφήτη,
τι είναι πλάνη;
- Ένα θαύμα, που δεν
το γέννησε η αγάπη.
Πες μας, προφήτη,
τι είναι βδέλυγμα
της ερήμωσης και ζόφος;
-Μια αγάπη που λογαριάζει
για ξένη τη θυσία.

Άπό τήν ποιητική συλλογή τοῦ π. Ἡλία-Συμεῶν Λαουλάκου, *Λίθος ο κεκραγός*,
Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Ἐνεκεν 2018

Σεβαστοί πατέρες,

Μέ ἀφορμή τά 100 χρόνια ἀπό τή γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, ὁ Ἐφημέριος τιμᾷ τή μνήμη τους, δημοσιεύοντας φωτογραφίες ἀπό τήν ἐποχή πρῖν καί κατὰ τά τραγικά ἐκεῖνα γεγονότα. Οἱ φωτογραφίες καί μόνον ἀποκαλύπτουν δύο πράγματα: ἀφενός τό μέγεθος τοῦ μαρτυρίου καί τῆς ὀδύνης τῶν κατατρεγμένων καί ἀφετέρου τό μῖσος, τήν ἐκδίκηση, τή μανία καί τή βία τοῦ διώκτη. Δύο ὄψεις τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, πού ἀποτυπώνονται ὀδυνηρά ἀπό τίς ἀπαρχές τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας μέχρι σήμερα σέ ὅλα τά ἐπίπεδα σχέσεων -συγγενικά, φυλετικά, ἔθνικά, διακρατικά! Δύο κόσμοι πού συγκρούονται καί μάχονται ἀδυσώπητα καί ἀνελέητα. Ἀπό τή μιά ὁ πάσχων «δοῦλος», ἀπό τήν ἄλλη ὁ διώκτης ἄνθρωπος. Σέ ἐπίπεδο ποσότητας ἡ ἔνταση τοῦ κακοῦ φαίνεται νά ὑπερτερεῖ καί νά κυριαρχεῖ· σέ ἐπίπεδο ποιότητας φαίνεται νά νικᾷ ὁ «πάσχων δοῦλος» καί μέ ἕναν ἀπρόβλεπτο-προβλέψιμο τρόπο μέσω τοῦ θανάτου Τ(τ)ου τό κακό νά μή γίνεται ἀθάνατο, ἀλλά ἡ ζωή νά ἀποδεικνύεται ἀθάνατη!

Πέρα ἀπό ποικίλες ἐρμηνεῖες, καλούμαστε νά θυμηθοῦμε ὅτι ἀπό θεολογικῆς ἀπόψεως ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, ἀμέσως μετά τή δημιουργία του, ξεκινᾷ μέ μιά «ἔωσφορική» ἀναμέτρηση μέ τόν ἴδιο τόν Δημιουργό του, πού εἶχε ὡς περιεχόμενο τή «δολοφονία» τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, μιά τελετουργική θεοκτονία, καί ἀμέσως μετά ἔρχεται ἡ ἀνθρωποφαγία: ὁ Ἄδάμ, ἡ Εὐᾶ, ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου καί ἡ ἔχθρα πρὸς τό περιβάλλον (Γεν. 3, 15). Ἡ ἀνθρωποφαγία στήν ἀρχή ἐκδηλώθηκε ὡς συζυγική ἀνάμεσα στό ζεῦγος Ἄδάμ καί Εὐᾶς καί ἀργότερα ὡς ἀδελφοκτονία μέ τόν φόνο τοῦ Ἄβελ ἀπό τόν ἀδελφό του. Παράλληλα μέ τή διατάραξη τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων, ἀρχίζει καί ἡ ἀναμέτρηση τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση, τήν ὁποία ὑποτιμᾷ στήν ἀρχή εἰδωλοποιώντας την καί ἀργότερα, στούς νεώτερους χρόνους, ἀπο-ιεροποιώντας την, μέ ἀποτέλεσμα νά ὀδηγηθεῖ στήν ἄνευ ὄρων ἐκμετάλλευση καί μόλυνσή της. Μιά ἔωσφορική ἀναμέτρηση πού σφετερίζεται τή θέση τοῦ Θεοῦ-Ἄλλου, τόν «Χῶρο» τοῦ Ἄλλου, πού στοχεύει στήν ἐξαφάνιση τῆς διαφορᾶς-τῆς ἐτερότητας τοῦ Ἄλλου, στήν ἐξόντωση τῆς παρουσίας του, καί ἐν τέλει στήν κατάργησή του.

Ἀπό ποῦ, ὅμως, ἀντλεῖ ὁ ἀνθρωπος αὐτήν τήν ἀδυσώπητη δύναμη τῆς καταστροφῆς; Ἀπό τή φύση; Σύμφωνα μέ τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία, ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἐξαρχῆς «λίαν ἀγαθή» (Ἁγ. Γρηγ. Παλαμᾶ, «Ὁμιλία Στ΄. Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας...»). Εἶναι μέν φθαρτή, καθότι προῆλθε ἀπό τό μηδέν, ἀλλά αὐτό δέν σημαίνει ὅτι εἶναι κακή, ἡ δέ φθαρτότητα δέν μπορεῖ νά ἐξαλείψει τόν τύπο τοῦ κατ' εἰκόνα, τήν κλήση τοῦ Θεοῦ γιά ὁμοίωση. Τό «ἔιχνος», ἡ ἐνέργεια τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξάλειπτα. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τόν ἀνθρωπο μέ μιά δυναμική θεϊκῶν προδιαγραφῶν, κατὰ χάριν ἀπεριορίστων διαστάσεων. Μέ ἄλλα λόγια, καί μόνον ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἐξ

όρισμοῦ ἀγαθή καί, μέ δεδομένη τήν κλήση τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος νά ὁμοιωθεῖ κατά χάριν μαζί Του, εἶναι μονιμοποιημένη στήν ἀνθρώπινη φύση μιὰ ροπή πρός τό Ἄγαθό, ἀπερίγραπτης δυναμικῆς, ἀνεξάντλητης δύναμης.

“Ὅλα αὐτά περιέχονται στό ἀρχικό δημιουργικό πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ («ποιήσωμεν ἄνθρωπον») καί δωρήθηκαν στόν ἄνθρωπο ἄνευ τῆς ἀδείας του, συνεπῶς εἶναι ἀμετάβλητα, ἀτροποποίητα. Ὡς δημιούργημα, ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ἀναιρέσει τή φύση του. Αὐτή ἡ δυναμική, ἡ τάση νά γίνεῖ θεός, δηλαδή κατά Χάρι δυνατός, εἶναι ἀνεξάλειπτη, ὅπως καί ἡ ἐλευθερία πού ὁ Θεός δώρισε στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Ἡ ἐλευθερία εἶναι αὐτή πού μπορεῖ νά ἐνεργοποιήσῃ τήν ἐγγενῆ φθαρτότητα καί ἀπό αὐτήν τήν ἐλευθερία πηγάζει καί ἡ καταστροφική δύναμη τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται γιά μιὰ παράδοξη ἐλευθερία, μέ ιδιαίτερους περιορισμούς, διότι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά λείπει ἢ ὄχι στόν Θεό, ἀλλά δέν ἔχει τή δύναμη οὔτε τή δυνατότητα νά καταστρέφει ὅ,τι ὁ Θεός δημιούργησε (καί ἤρκεται καί οὐ παύσεται, Ἁγ. Γρηγ. Θεολ., Λόγος ΚΘ΄ Περὶ Υἱοῦ, PG 36, 89-90), μπορεῖ ὅμως νά τό διαστρέφει. Γι’ αὐτό ἡ μετάβαση πρός τόν θάνατο μέ τό ὄχι τοῦ Ἀδάμ στόν Θεό δέν ἔχει μόνιμο χαρακτήρα σέ βιολογικό ἐπίπεδο, γιατί ἅπαντες, ἐκόντες ἄκοντες, θά ἀναστηθοῦν στή Δευτέρα Παρουσία (Ἰω. 5, 28-29). Ἡ ἐλευθερία του, λοιπόν, δέν μπορεῖ νά τοῦ καταργήσῃ τή δυναμική καί δύναμη μέ τήν ὁποία εἶναι προικισμένος ἐκ τῆς δημιουργίας καί τῆς κλήσεως τοῦ Θεοῦ. Τό μόνο πού δύναται εἶναι νά ἐπιλέξῃ ἂν ἢ ὄχι θά «χρησιμοποιεῖ» αὐτή τή δυναμική μέ τόν τρόπο πού τοῦ πρότεινε ὁ Θεός. Ἡ δυναμική παραμένει καί ζητᾶ ἱκανοποίηση (θεϊκῆς τάξεως), ἀλλά χωρίς τόν Θεό εἶναι ἀποπροσανατολισμένη, χωρίς τόν Λόγο περιφέρεται ἄσκοπα, γίνεται παράλογη, καταστροφική, ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας πού δίνει στή δυναμική του ὡς περιεχόμενο τήν καταστροφική-τή θεοκτονία, τήν ἀνθρωποκτονία.

Ἡ καταστροφική δύναμη δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ δυναμική τῆς ἀνθρώπινης φύσης γιά θέωση, πού ἀντί νά στραφεῖ πρός τόν Θεό-Ἀγάπη, στρέφεται πρός τό μή εἶναι, θάνατο-καταστροφή. Κι ἐπειδὴ ἡ δυναμική πρός θέωση εἶναι θεϊκῶν προδιαγραφῶν καί ἡ καταστροφή κινεῖται σέ τέτοια κλίμακα ἔντασης, σκληρότητας, διαίρεσης καί ἐφευρετικότητας (βασανιστήρια) πού μόνον ἓνας «Θεός» θά μπορούσε νά ἐπιτύχει. Ἡ ἀποστροφή, ὁ προσανατολισμός τῆς δυναμικῆς πρός τήν καταστροφή μετριάζεται καί διαβαθμίζεται στό πλαίσιο τοῦ πολιτισμοῦ, λόγω τοῦ κοινωνικῶς καθορισμένου τρόπου συμπεριφορᾶς (εὐγένεια, ἐνδιαφέρον, κ.τ.δ.), πίσω ὅμως ἀπό ἓνα ὑποκριτικό προκάλυμμα, διότι κάτι πού εἶναι ἀδιαβάθητο καί ἀπροϋπόθετο, δηλ. ἡ ἀγάπη, κατακερματίζεται καί γίνεται «πολιτικῶς ὀρθό». Στήν πλέον ἀκραία τῆς ἐκδοχῆς, ἡ ἀπο-στροφή τῆς δυναμικῆς πρός θέωση ἐκδηλώνεται ὡς κατα-στροφή τῆς ἴδιας τῆς δημιουργίας (π.χ. γενοκτονίες). Μ’ αὐτόν τόν ἀρνητικό τρόπο ὁ ἄνθρωπος λείπει στόν Θεό: «Εἶμαι κι ἐγώ Θεός, εἶμαι πατέρας τοῦ ἑαυτοῦ μου, μπορῶ νά καταστρέψω αὐτό πού δημιούργησες». Τό πρόβλημα ἀφορᾷ τήν ἐλευθερία, δέν λύνεται μέ τή βελτίωση τῆς φύσης, πού ἐπαγγέλλεται ὁ πολιτισμός, ἀλλά μέ τή συμμετοχή στή λύση πού προσφέρει ὁ Χριστός.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας

Μεταφυσική και βασικοί της όροι, Ι

Αϊκατερίνης Ρίζου
δρ Φιλοσοφίας

Μεταφυσική: Ἡ Μεταφυσική εἶναι κλάδος τῆς Φιλοσοφίας πού ἀσχολεῖται μέ τή φύση τῆς πραγματικότητας καί μελετᾷ τίς ἔννοιες, μέ τίς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νά κατανοήσουν τόν κόσμο. Ἐξετάζει θέματα, ὅπως ἡ ὑπαρξη τῶν ὄντων, τά ἀντικείμενα καί οἱ ιδιότητές τους, ὁ χῶρος καί ὁ χρόνος, ἡ αἰτία καί τό ἀποτέλεσμα κ.ἄ. Εἰδικότεροι κλάδοι τῆς εἶναι ἡ Ὀντολογία (ἡ μελέτη τῶν ὄντων) καί ἡ Κοσμολογία (ἡ μελέτη τοῦ κόσμου). Ἡ λέξη «μεταφυσική» προέρχεται ἀπό τόν τίτλο *Μετά τά Φυσικά*, μέ τόν ὁποῖο χαρακτηρίστηκε συναγωγή μελετημάτων τοῦ Ἀριστοτέλη, πού συγκροτήθηκε κατά τόν 1^ο αἰ. μ.Χ., καί σήμαινε ὅτι τά ἐν λόγῳ κείμενα εἶχαν γραφεῖ μετά τό ἔργο *Φυσικά*. Στήν τρέχουσα κοινή χρήση τῆς, ἡ λέξη «μεταφυσική» ἐσφαλμένα συγγέεται μέ πνευματιστικά, ἀποκρυφιστικά ἢ παραψυχολογικά φαινόμενα.

Βασικές ἔννοιες τῆς Μεταφυσικῆς εἶναι τό καθόλου καί τό καθ' ἕκαστον.

Τό **καθόλου** ἢ καθολικό χαρακτηριστικό εἶναι ἓνα χαρακτηριστικό ἢ μία ιδιότητα πού ἔχουν ἀπό κοινοῦ ὀρισμένα ὄντα, π.χ. τετράποδος, θηλαστικό, ἄνθρωπος, ξανθός, βρέφος, μονόχρωμος, κ.ἄ. Ὑπάρχουν τρεῖς κατηγορίες καθολικῶν χαρακτηριστικῶν: εἶδος (π.χ., θηλαστικό, φυλλοβόλο), ιδιότητα (π.χ., δυνατός, ψηλός, πλούσιος), καί σχέση (πατέρας, κοντινό, χθεσινό). Κατά κανόνα, τά καθόλου εἶναι ἀφηρημένες ἔννοιες.

Καθ' ἕκαστον εἶναι κάθε συγκεκριμένη ἀτομική ὄντοτητα, π.χ. Σωκράτης, καρέκλα, βουνό κ.ἄ. Τό καθ' ἕκαστον δέν ἔχει κατ' ἀνάγκην ὑλική ἀναφορά, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι ἄυλο (π.χ. ἄγγελος) ἢ προῖόν τῆς φαντασίας (π.χ. νεράιδα).

Ἡ σχέση μεταξύ τῶν καθόλου καί τῶν καθ' ἕκαστον μπορεῖ νά περιγραφεῖ ὡς σχέση συνόλου καί μέλους ἢ γενικοῦ καί ειδικοῦ: π.χ. Σωκράτης (καθ' ἕκαστον) / φιλόσοφος (καθόλου), δέντρο (καθόλου) / ἐλιά (καθ' ἕκαστον), βλάστηση (καθόλου) / δέντρο (καθ' ἕκαστον).

Ἡ Θεολογία τοῦ δώρου

1. Εἰσαγωγικό: Ἡ ἔννοια τοῦ δώρου

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Τό θέμα τῆς παρούσας σειρᾶς ἄρθρων εἶναι «ἡ θεολογία τοῦ δώρου». Ἀφορμὴ στάθηκε μιὰ ὁμιλία τοῦ μεγάλου Ρουμάνου θεολόγου π. Δημητρίου Στανιλοάε, στίς ἀρχές τοῦ 1970. Στὴν ὁμιλία του ἐκείνη, πού ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν ξύλινη θεολογικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἠθικιστικὴ νοοτροπία, ὁ π. Στανιλοάε ὑποστήριξε ὅτι ὁλος ὁ κόσμος εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Δηλαδή, ὁ Θεός δημιούργησε ὅλον τὸν κόσμο καὶ τὸν ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο ὡς δῶρο καὶ ὁ ἄνθρωπος βλέποντας αὐτόν τὸν κόσμο, τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἀνάγει τὸν νοῦ του καὶ τὴν προσευχὴ του στὸν Θεό, νὰ Τὸν εὐχαριστεῖ καὶ νὰ Τὸν εὐγνωμονεῖ γιὰ τὸ δῶρο πού τοῦ ἔχει χαρίσει. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεό, νὰ προσφέρει κι ἐκεῖνος τὸν ἑαυτό του ὡς ἀντίδωρο στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν ἀγάπη τῶν συνανθρώπων του. Αὐτὴ τὴ διδασκαλία τὴ βλέπουμε μέσα στὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ κυρίως τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, συνεπῶς διαπιστώνουμε τὴ σημασία τῆς θεολογίας τοῦ δώρου.

Αὐτὸ πού ὀνομάζουμε δῶρο προϋποθέτει τρία στοιχεῖα: τὸ ἀντικείμενο πού προσφέρεται (δῶρο), ἐκεῖνον πού τὸ προσφέρει, εἴτε τὸ κατασκευάζει ὁ ἴδιος εἴτε τὸ ἀγοράζει (δωροεδότης), καὶ ἐκεῖνον πού

τό λαμβάνει (δωρολήπτης). Στὴν παρούσα συνάφεια, προσεγγίζουμε τὴν ἔννοια τοῦ δώρου σὲ θεολογικὸ πλαίσιο καὶ σὲ ἀναφορά μὲ σχέσεις ἀγάπης, καὶ ὄχι βέβαια στὴν κοσμικὴ του ἐκδοχή, πού μπορεῖ νὰ ἔχει ἰδιοτελεῖς σκοποὺς καὶ συνεπῶς νὰ συνδεθεῖ μὲ περιπτώσεις δωροδόκησης, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση ἰδίων συμφερόντων.

Τὸ δῶρο εἶναι ἔκφραση τῆς ἀγάπης. Αὐτός πού τὸ προσφέρει, τὸ κάνει γιὰτὶ ἀγαπᾷ κάποιον ἄνθρωπο καὶ θέλει μὲ αὐτόν τὸν τρόπο νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀγάπη του. Καὶ ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀγάπη, τόσο μεγαλύτερο καὶ ἐλεγκτότερο εἶναι τὸ δῶρο. Πάντα, δέ, ὁ δωροεδότης στερεῖται κάποια χρήματα γιὰ νὰ τὸ ἀγοράσῃ καὶ νὰ τὸ προσφέρει καὶ ἀποξενώνεται, ἐνδεχομένως, καὶ ἀπὸ δικά του πράγματα.

Τὸ δῶρο τὸ δεχόμαστε καὶ συγκινούμαστε γιὰτὶ μᾶς θυμῆθηκε κάποιος καὶ μᾶς τὸ προσέφερε, ἀλλὰ ξέρουμε πολὺ καλά ὅτι δέν πρέπει νὰ ἐστιάζουμε ἀποκλειστικά σὲ αὐτό. Κάθε φορά πού τὸ βλέπουμε, πρέπει ἀμέσως νὰ θυμόμαστε αὐτόν πού μᾶς τὸ χάρισε. Ἄρα, ἡ ἀναφορά πρέπει νὰ εἶναι στὸν δωροεδότη.

Ἐνα ἀκόμη σημαντικὸ στοιχεῖο εἶναι ὅτι, ἀφοῦ θυμόμαστε αὐτόν πού μᾶς χάρισε τὸ δῶρο, στὴ συνέχεια πρέπει νὰ ἀνταποκριθοῦμε σὲ αὐτὴν τὴν ἀγάπη τοῦ δωροεδότη καὶ νὰ προσφέρουμε κι ἐμεῖς

στήν έορτή του ένα αντίδωρο, κάποιο δώρο ή τουλάχιστον τήν αγάπη μας και τήν εκτίμησή μας.

Κατ' επέκταση, όταν συναντώνται δύο άνθρωποι και ό ένας θεωρεί τόν άλλον ως δώρο του Θεού σέ αυτόν, τότε ή μεταξύ τους αγάπη είναι στήν πραγματικότητα μιά ανταλλαγή δώρων.

Γνωρίζουμε πολύ καλά από τήν όρθόδοξη θεολογία μας ότι ή αγάπη από τή φύση της δέν είναι άπλως ένα συναίσθημα, αλλά είναι σταυρός, προσφορά, θυσία, ύπέρβαση του έγώ. Είναι, δηλαδή, μιά κένωση του ανθρώπου πού δίνει τήν αγάπη του στόν άλλον, συνεπώς ή αγάπη εύλόγως συνδέεται πολύ στενά μέ τόν σταυρό. Καί ή προσφορά του δώρου, ένεκεν τής αγάπης, είναι στήν πραγματικότητα σταυρική.

Αυτό σημαίνει ότι, όταν προσφέρουμε σέ κάποιον ένα δώρο, τό ξεχωρίζουμε και

τό χαρίζουμε. Καί έμεις πού δεχόμαστε αυτό τό δώρο δέν πρέπει νά είδωλοποιούμε τό αντικείμενο, αλλά νά αναφερόμαστε, νά έχουμε τή μνήμη μας σέ αυτόν πού μάς τό προσέφερε. Η μνήμη αυτή πρέπει νά είναι διαρκής, τό ίδιο και ή ευχαριστία στόν δωροεodότη: αυτό είναι σταύρωση τής λήθης, τής λησμονιάς. Οφείλουμε νά θυμόμαστε ότι και έμεις κάτι πρέπει νά προσφέρουμε σέ αυτόν πού μάς έδωσε τό πολύτιμο δώρο. Έτσι, κάθε δώρο είναι έκφραση τής αγάπης και, φυσικά, έπειδή ή αγάπη συνδέεται μέ τή θυσία και μέ τόν σταυρό, γι' αυτό και κάθε προσφορά είναι μιά σταυρική ζωή.

Όλη ή ζωή μας είναι δωρεά του Θεού, χάρισμα. Από τή δημιουργία μας μέχρι τή αναδημιουργία μας ό Θεός μάς έχει πλουτίσει μέ πολλά αγαθά. Μέσα από αυτήν τήν προοπτική πρέπει νά δούμε τή βιολογική και πνευματική μας ζωή.

Άποψη τής Τραπεζούντας στις αρχές του 20^{ου} αϊ. (Συλλογή Α.Σ. Μαίλλη)

20 Ἰουλίου: Μνήμη προφήτη Ἡλία

Σχόλιο στό Β' Ἀνάγνωσμα τοῦ Ἐσπερινοῦ: Γ' Βα ιη' 1-ιθ' 16 Ἡ εἰδωλολατρία στόν βιβλικό Ἰσραήλ

Καθηγητοῦ Μιλτιάδου Κωνσταντίνου
Ἄρχοντας Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜΤΧ Ἐκκλησίας

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἓνα ἀπό τά πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα πού ἔχει νά ἀντιμετωπίσει ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης τῆς Π.Δ. εἶναι ἡ κατανόηση τῶν αἰτίων τῆς συνεχοῦς ἀμφιταλάντευσης τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀνάμεσα στόν Θεό τους καί στίς διάφορες θεότητες τοῦ πολιτισμικοῦ τους περιβάλλοντος. Πραγματικά, σέ πρώτη προσέγγιση φαίνεται ἀκατανόητο πῶς ἓνας λαός τή μία στιγμή βιώνει μέ ἰδιαίτερα ἔντονο τρόπο τή παρουσία τοῦ θεοῦ του μέσα στήν ἱστορία του καί τήν ἀμέσως ἐπόμενη στιγμή ἐπιλέγει νά ἀκολουθήσει ἓναν ἄλλον θεό.

Ἴσως ἡ πιό χαρακτηριστική καταγγελία αὐτῆς τῆς πρακτικῆς εἶναι ἐκείνη τοῦ προφήτη Ἡλία, πού περιγράφεται στό Γ' βιβλίο τῶν Βασιλειῶν, στήν ἐνότητα ιη' 1-ιθ' 16, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό δεύτερο ἀνάγνωσμα τοῦ ἀφιερωμένου στή μνήμη τοῦ προφήτη Ἐσπερινοῦ. Τό κείμενο ἀρχίζει μέ ἀναφορά στή συνάντηση τοῦ προφήτη Ἡλία μέ τόν βασιλιά Ἀχαάβ, στό πλαίσιο τῆς ὁποίας ἀποφασίζεται νά δοθεῖ ὀριστική λύση στό πρόβλημα τῆς ἀμφιταλάντευσης τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀνάμεσα στή λατρεία τοῦ Γιαχβέ καί τοῦ Βάαλ, μέσα

ἀπό ἓναν διαγωνισμό πού θά πραγματοποιηθεῖ πάνω στό ὄρος Κάρμηλος ἀνάμεσα στόν Ἡλία καί στούς προφήτες τοῦ Βάαλ καί τῆς Ἀσερά' ὅποιος θεός ἀνταποκριθεῖ στίς ἐκκλήσεις τῶν προφητῶν του στέλνοντας φωτιά ἀπό τόν οὐρανό γιά νά κάψει τά σφάγια τῆς θυσίας πού τοῦ προσφέρονται, αὐτός θά ἀναγνωριστεῖ ὡς ὁ πραγματικός θεός τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ προφῆτες τοῦ Βάαλ ἀποτυγχάνουν, ὁ Ἡλίας προκαλεῖ τή σφαγή τους καί, προκειμένου νά ἀποφύγει τήν ὀργή τῆς βασίλισσας Ἰεζάβελ, καταφεύγει στό ὄρος Χωρήβ, στήν ἔρημο τοῦ Σινᾶ, ὅπου ὁ Θεός τόν ἐπισκέπτεται μέ τή μορφή λεπτῆς αὔρας καί τοῦ ἀναθέτει μία νέα ἀποστολή.

Μία ἀπάντηση στό ἐρώτημα τῶν αἰτίων τῆς ἀμφιταλάντευσης τοῦ Ἰσραήλ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ πού τοῦ ἀποκαλύφθηκε στό Σινᾶ καί τῶν διαφόρων θεοτήτων τῆς Χαναάν προϋποθέτει τή μελέτη τοῦ πλαισίου, ὅπου γεννήθηκε καί ἀναπτύχθηκε ἡ Ἰσραηλιτική λαϊκή θρησκεία, τό ὁποῖο καθορίζεται ἀπό τίς σχέσεις σέ ὅλους τοὺς τομεῖς (πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, θρησκευτικό) Ἰσραηλιτῶν καί Χαναανῶν. Οἱ σχέσεις αὐτές, ἐχθρικές ἀρχικά,

ἐξελίχθησαν ἀργότερα σέ σχέσεις συμβίωσης καί τελικά συνύπαρξης τῶν δύο λαῶν, μέ ἀναπόφευκτες συνέπειες μία σειρά ἀπό μικρότερες ἢ μεγαλύτερες ἀλλαγές στό σύνολο τῆς ζωῆς τοῦ Ἰσραήλ, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς θρησκευτικῆς.

Ὅπως προκύπτει ἀπό βιβλικές καί ἀρχαιολογικές μαρτυρίες, ἡ κατάκτηση τῆς Χαναάν ἀπό τοὺς Ἰσραηλίτες δέν ἐπιτεύχθηκε οὔτε σέ σύντομο χρονικό διάστημα οὔτε ὑπῆρξε προϊόν πολεμικῆς μόνον ἀντιπαράθεσης. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Ἰσραήλ περιορίστηκε στήν ὄρεινή χώρα, ἡ παραλία, οἱ πεδιάδες καί οἱ διάφορες πόλεις-κράτη παρέμειναν γιά σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα στά χέρια τῶν Χανααναίων (πρβλ Κρι α΄ 27). Ὅσο διάστημα οἱ δύο λαοί παρέμεναν ἐδαφικά χωρισμένοι, οἱ μεταξύ τους σχέσεις ἦταν ἐχθρικές. Ὁ σαφῆς ἐδαφικός διαχωρισμός ὅμως τῶν πρώτων χρόνων ὑποχώρησε βαθμιαία, δημιουργώντας ἔτσι τίς προϋποθέσεις στενότερης ἐπαφῆς τῶν δύο λαῶν, μέ ἀποτέλεσμα οἱ Ἰσραηλιτικές φυλές νά ἔρθουν σέ ἐπαφή μέ τοὺς γηγενεῖς, νά γνωρίσουν τόν πολιτισμό τους καί τελικά νά ἐγκαταλείψουν τόν ἡμινομαδικό τρόπο ζωῆς καί νά γίνουν ἀγρότες. Ὅσο στενότερες ὅμως γίνονται οἱ ἐπαφές Ἰσραηλιτῶν καί Χανααναίων, τόσο ἐντείνεται καί ἡ πρόσληψη χαναανιτικῶν πολιτισμικῶν στοιχείων, ἰδιαίτερα λατρευτικῶν τύπων καί ἐθίμων, ἀπό τοὺς Ἰσραηλίτες (πρβλ Κρι γ΄ 5-6). Γιά νά γίνει κατανοητή στόν σύγχρονο ἀναγνώστη τῆς Βίβλου αὐτή ἡ διαδικασία πρόσληψης, εἶναι ἀπαραίτητο νά ληφθοῦν ὑπ’ ὄψιν μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς περιοχῆς.

Σέ κοινωνίες μέ ἀπλή δομή καί χωρίς μεγάλες κοινωνικές διαστρωματώσεις μεταξύ τῶν μελῶν τους, ὅπως εἶναι οἱ νομαδικές φυλές καί οἱ περισσότεροι λαοί τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀσίας, ἀποκλειστική θέση στόν χῶρο τοῦ θεοῦ κατέχει συνήθως μία μοναδική θεότητα, πού λατρεύεται ἀπό τό σύνολο τοῦ λαοῦ. Κάθε λαός ἔχει ἕναν θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀποκλειστικά δικός του καί ἀναλαμβάνει νά τόν προστατεύει ἀπέναντι στοὺς θεούς τῶν ἄλλων λαῶν. Ἡ ἰδέα αὐτή ὑπόκειται ἀκόμη καί στόν Δεκάλογο, ὁ ὁποῖος δέν ἀρνεῖται τήν ὕπαρξη ἄλλων θεῶν, ἀλλά ἀπαγορεύει τή λατρεία τους ἀπό τοὺς Ἰσραηλίτες (Ἐξο κ΄ 1-5). Ἐφόσον ὅμως κάθε περιοχή ἔχει τοὺς δικούς της θεούς, οἱ ὁποῖοι κατά κάποιον τρόπο συνιστοῦν τό περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου, καί ἐφόσον κανόνας ἐπιβίωσης κάθε ἀνθρώπου εἶναι ἡ προσαρμογή στό περιβάλλον του, ἡ λατρεία τοῦ τοπικοῦ θεοῦ γίνεται ἀπαραίτητη προϋπόθεση ζωῆς γιά ὅποιον ζεῖ στή συγκεκριμένη περιοχή. Αὐτό συνέβη, π.χ., μέ τοὺς ἐποίκους ἀπό τή Μεσοποταμία πού οἱ Ἀσσύριοι ἐγκατέστησαν στή Σαμάρεια μετά τήν καταστροφή τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ κατεστραμμένη περιοχή γέμιζε λιοντάρια, κάτι πού ἐρμηνεύτηκε ἀπό τοὺς ἐποίκους ὡς τιμωρία τοῦ τοπικοῦ θεοῦ, μέ ἀποτέλεσμα νά ζητήσουν ἀπό τόν Ἀσσύριο μονάρχη νά τοὺς στείλει κάποιον ἀπό τοὺς ἐκτοπισμένους ἱερεῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὥστε νά τοὺς διδάξει τή λατρεία τοῦ Γιαχβέ (Δ΄ Βα ιζ΄ 24-28).

Κάτι ἀνάλογο συνέβη προφανῶς δύο αἰῶνες νωρίτερα καί μέ τοὺς Ἰσραηλίτες. Ὅταν ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα στή Χαναάν, υἱοθέτησαν στοιχεία ἀπό τίς λα-

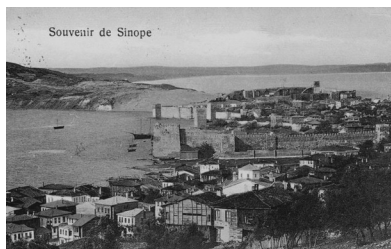
τρευτικές τελετές τῶν γηγενῶν, ἀφοῦ σέ ὅλους τους ἀρχαίους λαούς τέτοιες τελετές ἦταν στενά συνδεδεμένες μέ κάθε σημαντικό γεγονός τῆς ζωῆς. Γιά τόν Χανααναῖο ἀγρότη ἢ λατρεία τῶν Βααλίμ, τῶν διάφορων δηλαδή ὑποστάσεων τοῦ θεοῦ τῆς εὐφορίας Βάαλ, ἦταν ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς διαδικασίας τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς. Γι' αὐτόν τόν λόγο ὅλα τά ἱερά της βασιλικῆς θρησκείας (ἀειθαλῆ δένδρα, θυσιαστήρια σέ ὑψώματα, πηγές, ξόανα τῆς θεᾶς Ἄσερα, λίθινες στήλες, κ.λπ.) ἐνσωματώθηκαν τόσο εὐκόλα στή λαϊκή θρησκεία τοῦ Ἰσραήλ καί συνέχισαν νά παίζουσαν τόν ρόλο τους, παρά τίς μεταρρυθμιστικές προσπάθειες διάφορων βασιλιάδων καί τῆ σκληρῆ πολεμική τῶν προφητῶν. Καλλιέργεια τῆς γῆς χωρίς παράλληλη ἄσκηση τῆς βασιλικῆς λατρείας ἦταν γιά τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἀδιανόητη. Μόνον ὅποιος παραμένει ὡς ξένος στή χώρα, δέν κατοικεῖ κάπου μόνιμα, δέν καλλιεργεῖ τή γῆ καί δέν τρέφεται μέ τά προϊόντα της, ὅπως π.χ. οἱ Ρηχαβίτες (Ἱερ μβ' [Μ: 35] 6-10), δέν κινδυνεύει νά παρασυρθεῖ στή λατρεία τοῦ Βάαλ. Ἡ προσαρμογή, λοιπόν, τῶν Ἰσραηλιτῶν στίς νέες συνθηκῆς ζωῆς δέν μπορούσε νά γίνει χωρίς παράλληλη πρόσκτηση στοιχείων ἀπό τή χαναανιτική θρησκεία. Στόν βαθμό ὅμως πού ὁ Ἰσραήλ προσλαμβάνει τόν πολιτισμό τῆς Χαναάν καί μαζί μέ αὐτόν καί τίς θρησκευτικές του δομές, ὑπηρεῖται καί ὁ Θεός του στόν χῶρο τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Προσλαμβάνοντας ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ χαρακτηριστικά τῶν χαναανιτικῶν θεοτήτων εὐκόλα συγχέεται στή λαϊκή ἀντίληψη μέ τήν τοπική ὑπόσταση τοῦ Ἐλ ἢ τοῦ Βάαλ.

Ὁ συγκρητισμός ἐπομένως τῆς λαϊκῆς θρησκείας τοῦ Ἰσραήλ δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια προσαρμογῆς του στίς κοινωνικές δομές τῆς Χαναάν. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ἡ ἀντίδραση τῶν προφητῶν κατά τοῦ πολυθεϊσμοῦ καί τῆς εἰδωλολατρίας ἐκδηλώνεται συχνά ὡς κοινωνική κριτική. Δέν εἶναι τό αἶσθημα κοινωνικῆς δικαιοσύνης πού ὑπαγορεύει τό περιεχόμενο τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος, ἀλλά ὁ κίνδυνος πού διαφαίνεται γιά τόν μονοθεϊσμό ἀπό τήν πρόσληψη τῶν κοινωνικῶν δομῶν τῆς Χαναάν. Ἐφόσον ὅμως ὁ λαός, παρά τόν ἔντονο προφητικό ἔλεγχο, ἐξακολουθεῖ νά ἀδιαφορεῖ γιά ὅσα ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προβλέπει ὑπέρ τῶν φτωχῶν καί τῶν ἀδυνάτων, δέν βλέπουν οἱ προφῆτες ἄλλη διέξοδο ἀπό τήν καταστροφή τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ ἀπόλυτος μονοθεϊσμός θά ἐπιτευχθεῖ μόνον ὅταν ὁ Ἰσραήλ κατά τήν περίοδο τῆς αἰχμαλωσίας, ξεκομμένος ἀπό τήν πατρογονική του κοιτίδα καί χωρίς κρατική ὀργάνωση, ἀναδειχθεῖ σέ πραγματικό λαό τοῦ Κυρίου.

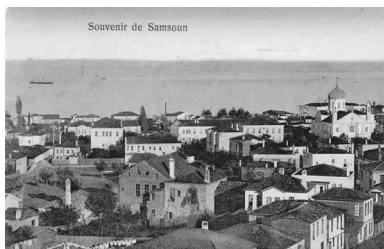
Σύμφωνα μέ τά παραπάνω, ὁ Ἰσραήλ βρέθηκε κατά κάποιο τρόπο ἐγκλωβισμένος στό νέο του περιβάλλον καί σχεδόν νομοτελειακά ὀδηγήθηκε στήν εἰδωλολατρία, ὀδηγώντας ἔτσι τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμον καί πάλι σέ κρίση καί στόν κίνδυνο τῆς ματαίωσής του. Ὁ κίνδυνος αὐτός φαίνεται νά δικαιολογεῖ ὡς ἕνα βαθμό τή βιαιότητα τῆς ἀντίδρασης τοῦ προφήτη Ἡλία, πού παραμένει παρ' ὅλα αὐτά ἀποτροπιαστική. Τό ἐρώτημα πού γεννᾶται στόν σύγχρονο ἀναγνώστη εἶναι ἂν μία τέτοια βίαιη ἐνέργεια, γίνεται ἀνεκτὴ ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό.

Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό προκύπτει ἀπό τή συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ προφήτη Ἡλία. Στό σημεῖο αὐτό ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει μία ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (βλ. PG 56:583-586), ὅπου ἀναλύεται ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ Θεός παιδαγωγεῖ τόν ζηλωτή προφήτη του, ὥστε νά γίνεῖ περισσότερο ἀνεκτικός ἀπέναντι στους ἀρνητές τῆς πίστεως καί ἡπιότερος στίς ἀντιδράσεις του, καθώς ἡ βία δέν ἐπιδοκιμάζεται ἀπό τόν Θεό. Φθάνοντας στό ὄρος Χωρήβ ὁ προφήτης καταφεύγει σέ ἕνα σπήλαιο καί ἀναμένει τήν ἐμφάνιση τοῦ Θεοῦ. Τό ξέσπασμα μιᾶς τρομερῆς θύελλας δίνει στόν Ἡλία τήν ἐντύπωση ὅτι πλησιάζει ὁ Θεός, ἀλλά γρήγορα ἀπογοητεύεται, διαπιστώνοντας ὅτι ὁ Θεός δέν βρισκόταν στή θύελλα. Ἀκολουθεῖ φοβερός σεισμός καί στή συνέχεια καταστρεπτική φωτιά,

ὅμως ἡ ἴδια ἀπογοήτευση ἀναμένει τόν προφήτη, καθώς οὔτε μέσα ἀπό αὐτά τά βίαια ἀλλά τόσο ἐντυπωσιακά φαινόμενα ἐκφράζεται ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου, τήν ὁποία νιώθει τελικά ὁ Ἡλίας ὡς ἦχο ἀπό ἐλαφρό ἀεράκι. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ προφήτης διδάσκεται ὅτι, σέ ἀντίθεση μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, ἡ βία καί ἡ ἀπειλή δέν ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά του Θεοῦ καί ἐπομένως ἡ πίστη σ' αὐτόν δέν μπορεῖ νά ἐπιβάλλεται μέ βίαιες πρακτικές. Ταυτόχρονα ὅμως, μέσα ἀπό τήν ἀποστολή πού τοῦ ἀνατίθεται, νά χρίσει τόν Ἀζαήλ βασιλιά τῶν Ἀραμαίων, τόν Ἰού βασιλιά τοῦ Ἰσραήλ καί τόν Ἐλισσαῖο ὡς προφήτη, θά διαπιστώσει (βλ. Δ' Βα κεφ. ι' καί ια') ὅτι ἡ τιμωρία ὅσων ἀρνοῦνται τή διαθήκη εἶναι ἔργο τοῦ ἴδιου του Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κατευθύνει τήν Ἱστορία, καί ὄχι τῶν πιστῶν του.

Ἐποψη τῆς Σινώπης,
ἀρχές 20^{οῦ} αἰ.,
ταχυδρομικό δελτάριο ἐποχῆς

Ἐποψη τῆς Σαμψούντας,
ἀρχές 20^{οῦ} αἰ.,
ταχυδρομικό δελτάριο ἐποχῆς

82. Ἐπηρεάζει ἡ μετα-αλήθεια τὴν ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

Ὁ νεότευκτος ὅρος «μετα-αλήθεια», πού σύμφωνα μέ τό Λεξικό τῆς Ὁξφόρδης ἦταν ἡ λέξη τῆς χρονιάς γιά τό 2016, ἀναφέρεται στή φιλοσοφική θεωρία, πού ὑποστηρίζει ὅτι δέν ὑπάρχουν κοινά καί ἀντικειμενικά κριτήρια τῆς ἀλήθειας. Ὅ,τι συνηθίζουμε νά ὀνομάζουμε «ἀλήθεια» εἶναι ἀπλῶς μιά διαρκῆς διολίσθηση ἀνάμεσα σέ γεγονότα, γνώσεις, πεποιθήσεις, ἀντιλήψεις καί γνώμες. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἀλήθεια δέν βασίζεται σέ κάτι ἀντικειμενικό, ἀλλά σέ προσωπικές, συχνά πλαστές, ἐκδοχές τῆς πραγματικότητας. Ἄς δοῦμε πῶς ἡ ἔννοια αὐτή μπορεῖ ἐνίοτε νά ἐπηρεάσει τή βιβλική πίστη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας.

α) Ἡ ἐπικέντρωση στήν αὐτο-αλήθεια (self-truth). Ἡ ἐξατομίκευση καί ὁ ἀτομοκεντρισμός ἀγγίζουν στούς νεωτερικούς χρόνους τήν ἔσχατη ὀλοκλήρωσή τους, τήν ἀποσύνθεση τοῦ ἀτόμου, τό σοφιστικό καί σχετικιστικό πνεῦμα, τήν ἀνάδειξη τῆς αὐτο-αλήθειας ὡς μόνης καί αὐτονόητης ἀτομικῆς ἀλήθειας. Αὐτή τρέφει τό ὑπερεγώ, προσφέρει αὐτοπεποίθηση, ψυχολογική σιγουριά καί ἡδονικό ναρκισσισμό. Τό πρόβλημα λοιπόν τῆς αὐτοαναφορικότητας παγκοσμιοποιεῖται ἀκαταμάχητα, ἀναπτύσσεται σέ πλανητική κλίμακα. «Αὐτοεἰδῶλον ἐγενόμην», διαπίστωση τοῦ

ἀγίου Ἀνδρέου Κρήτης, ἀκούγεται σήμερα ἀναπόφευκτα ἐπίκαιρη.

β) Τό πρόβλημα τῆς μετα-αλήθειας (post-truth). Ἐμφανίζεται ὡς ἀμφισβήτηση τῆς παραδοσιακῆς ρεαλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἀλήθειας τῶν προτάσεων καί ὡς ἀδιαφορία καί περιφρόνηση γιά τήν ἀξία καί τήν κανονιστική ἰσχὺ τοῦ ἀληθοῦς. Στήν ἐποχή τῆς μετα-αλήθειας περιφροῦνται οἱ διακρίσεις ἀλήθειας-ψεύδους, γεγονότος/ἄποψης, γεγονότος/μυθοπλασίας. Συνδέεται μέ τή μαζική διάδοση ψευδῶν εἰδήσεων, τήν προβολή “ἐναλλακτικῶν γεγονότων”, τήν ὑποτίμηση τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, τήν ἀμφισβήτηση τῶν εἰδικῶν, τήν ἄσκηση πολιτικῆς ἢ ὁποῖα στηρίζεται στήν παραπλάνηση. Γενικότερα, ἐγκαταλείπει κάθε ἔννοια ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας.

γ) Ἡ «ἀνοητολογία» ὡς ἀντι-αλήθεια (bullshitting). Σήμερα τή θεωροῦμε δεδομένη, καθὼς τό Διαδίκτυο λειτουργεῖ συχνότατα ὡς ἐλεύθερη δίοδος ἀκατάσχετης κενολογίας. Πέρα ἀπό τίς στερεότυπες ἀσημαντολογίες τῶν ΜΜΕ, προωθοῦνται κάθε λογῆς ἥσσονος σημασίας πληροφορίες, ὡσάν οἱ διακινητές νά ἐκτελοῦν διατεταγμένη ὑπηρεσία. Βιβλία, ὅπως Ἡ ἀβάσταχτη ἐλαφρότητα τῆς σαχλαμάρας, Ἡ βλακεία εἶναι σοβαρή ὑπόθεση κ.ἄ., διερευνοῦν τό φαινόμενο, καταλήγοντας

στό συμπέρασμα πώς ή σαχλαμάρα είναι περισσότερο ολέθρια για την αλήθεια, απ' ό,τι τό ίδιο τό ψεύδος.

δ) Η αίρεση ως ήμι-αλήθεια (half-truth). Στόν θρησκευτικό χώρο εμφανίζονται πιστεύματα πού μεταδίδουν μόνον ένα μέρος της ευαγγελικής αλήθειας, γεγονός πού χρησιμοποιείται σκόπιμα και αποβλέπει νά εξαπατήσει κάποιον. Διότι οί μισές αλήθειες, οί παραλείψεις και οί έσκεμμένες άμφισημίες μπορεί νά είναι έξίσου αποτελεσματικές μέ τά άκραία ψεύδη. Οί αίρέσεις συνεχίζουν νά εξαπλώνονται ταχύτατα λόγω και της επέκτασης των έναλλακτικῶν ΜΜΕ. Άναιρούν και διαστρεβλώνουν την Αλήθεια, μέ την έπιλογή και την προτίμηση ενός μέρους της αλήθειας. Συνεπώς, «ή μισή αλήθεια είναι ένα ολόκληρο ψέμα».

ε) Ό έκμηδενισμός της αλήθειας (nihilistic truth). Συνέπεια της παγκοσμιοποίησης αποτελεί τό φαινόμενο της γενικευμένης αποσύνθεσης του νεωτερικού άτομου, ό σύγχρονος μηδενισμός, πού έκμηδενίζει την αλήθεια. Τόσο ό άκτιβιστικός μηδενισμός (ό φυσικός κόσμος δέν έχει νόημα), όσο και ό παθητικός μηδενισμός (τό άτομο σέ καταναλωτική νιρβάνα) μέ τον παραισθησιογόνο μηδενισμό (άπόδραση από τον κόσμο) οδηγούν στον κατακερματισμό και θρυμματισμό της αλήθειας, ό όποιος έπιδρα στον πυρήνα του υποκειμένου και επιβάλλεται σαν πανδημική ψυχοπαθολογία στον σύγχρονο κόσμο.

Τά σημεία, πού περιληπτικά καταγράψαμε, άνακαλούν ό,τι έγραφε ό Άριστοτέλης σχετικά μέ τό ψεύδος, δηλ. τό νά λέει κανείς ότι αυτό πού είναι, δέν είναι ή ότι αυτό πού δέν είναι, είναι (Μετα τὰ Φυσικά, 1011b). Γι' αυτό πολλοί σήμερα διατείνονται ότι πρέπει νά εγκαταλείψουμε τελείως την έννοια της αλήθειας, διότι -κατ' αυτούς- δέν έκφράζει ούτε κάποια ύπαρκτή ιδιότητα μιās πεποιθήσης ή μιās πρότασης ούτε τή σχέση των πεποιθήσεων ή των προτάσεων μέ τον κόσμο.

Τέλος, άν και ζοῦμε στην εποχή της (μετα)νεωτερικότητας, ή πορεία του ανθρώπινου στοχασμού θέτει ως επίμαχο ζήτημα την έννοια της αλήθειας, σέ μιā προσπάθεια επανεξέτασης της φύσης και της λειτουργίας της. Όστόσο, οί άνωτέρω όψεις της μετα-αλήθειας μπορούν ίσως νά συνοψιστούν στό παρακάτω απόσπασμα του κοπτικού γνωστικού κειμένου της πρώιμης χριστιανοσύνης, του «Ευαγγελίου της αληθείας», πού συγκαταλέγεται στα εύρηματα των κωδίκων στο Νάγκ Χαμάντι (Nag Hammadi): «Η άγνοια για τον Πατέρα προκάλεσε άγωνία και τρόμο, και ή άγωνία έγινε βαριά σαν όμίχλη, έτσι πού κανείς δέν ήταν ίκανός νά δει. Γι' αυτό ή πλάνη έγινε πανίσχυρη διαμόρφωνε τό υλικό της άνόητα, χωρίς νά έχει γνωρίσει την αλήθεια. Μέ όλη της τή δύναμη και όμορφιά αποπειράθηκε νά φτιάξει μιā δημιουργία, τό υποκατάστατο της αλήθειας».

ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ: P. Engel & R. Rorty, *Σέ τί χρησιμεύει ή αλήθεια*; μτφ. Σ. Βιρβιδάκης, πρόλ. P. Savidan, Αθήνα: Πόλις 2010. Y.-N. Harari, «Μετα-αλήθεια: Κάποια fake news κρατάνε για πάντα», *21 μαθήματα για τον 21ο αιώνα*, μτφ. Μ. Λαλιώτης, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2018, σ. 234-46. G. W. MacRae, «Τό ευαγγέλιο της Αλήθειας» (εισαγωγή και μετάφραση), στο έργο Σ. Άγουρίδης (έπιμ.), *Χριστιανικός Γνωστικισμός: Τά κοπτικά κείμενα του Nag Hammadi στην Αίγυπτο*, από την 3η άγγλ. έκδ. του E. J. Brill, Αθήνα: «Άρτος Ζωής» 1989, σ. 35-50.

60. Βασικά θέματα τῆς κατήχησης Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας

Πρωτ. Ἀλέξανδρου Καριώτογλου

Καί νά, πού μετά τή σύντομη ἀνάλυση τῆς Θ. Λειτουργίας περνᾶμε στό ἐξίσου σημαντικό μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος. Σημαντικό γιά ἕναν κατηχούμενο, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τήν πύλη γιά τήν εἴσοδό του στόν σωστικό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀπαρχή τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Δέν πρέπει κατ' ἀρχήν νά ξεχνᾶμε ὅτι μεγάλο μέρος ἀπό τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἀφιερωμένο στήν προετοιμασία των κατηχούμενων γιά τό Βάπτισμα, πού ἦταν ἄμεσα συνδεδεμένο μέ τή Θ. Εὐχαριστίας λέγεται, ὅπως εἶδαμε, «Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων». Ἕνας κατηχητής χρειάζεται νά ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ λειτουργική περίοδος τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, ὁ κύκλος τῶν Χριστουγέννων καί τῶν Φώτων, ὁ ὄρθρος τοῦ Πάσχα, ἀναπτύχθηκαν καί βρῆκαν τό σχῆμα τους μέσα ἀπό τήν προετοιμασία τοῦ Βαπτίσματος καί τήν τέλεσή του. Μπορεῖ νά ὑπάρχει πιά σήμερα ὁ νηπιοβαπτισμός, ἀλλά ὅταν πρόκειται νά κατηχήσουμε καί νά προετοιμάσουμε ἐνήλικες, θά πρέπει νά τό κάνουμε μέ αὐτήν τήν προοπτική: νά ἀναβιώσουμε τήν παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, προετοιμάζοντας τούς κατηχούμενους γιά νά βαπτιστοῦν σ' αὐτές τίς περιόδους.

Τό ἅγιο Βάπτισμα ἀρχίζει μέ τήν ἀκολουθία τῆς Κατήχησης, πού περιλαμβάνει

ναι τούς ἐξορκισμούς, τήν ἀπόταξη τοῦ Σατανᾶ καί τήν ὁμολογία τῆς πίστεως. Σέ ἕναν κατηχούμενο πρέπει νά ἐξηγήσουμε τί σημαίνουν ὅλα αὐτά.

Πολλοί πιστεύουν ὅτι ἡ «δαιμονολογία» εἶναι κάτι ξεπερασμένο καί δέν εἶναι δυνατό νά τήν πάρουμε σοβαρά ὑπ' ὄψιν, τή στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος «χρησιμοποιεῖ τόν ἠλεκτρισμό». Ἐδῶ θά χρειαστεῖ νά παραπέμψω σέ ἕνα θαυμάσιο ἀπόσπασμα ἀπό ἕνα βιβλίο πού π. Ἀλέξανδρου Σμέμαν (Γιά νά ζήση ὁ κόσμος, Ἀθήνα: Δωδώνη 1970, σ. 110-111), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «Ἐκεῖνο πού χρειάζεται νά βεβαιώσουμε, ἐκεῖνο πού βεβαίωσε πάντα ἡ Ἐκκλησία, εἶναι πῶς ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μπορεῖ νά εἶναι "δαιμονική", ὅπως πραγματικά μπορεῖ νά εἶναι ἡ χρησιμοποίηση ὁποιοῦδήποτε πράγματος καί ἀκόμα τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς. Δηλαδή, μέ ἄλλες λέξεις, ἡ ἐμπειρία τοῦ κακοῦ πού ὀνομάζουμε δαιμονική δέν εἶναι ἀπλά μία ἀπουσία καλοῦ ἢ, σχετικά μέ τό θέμα μας, ἀπουσία ἀπό κάθε λογῆς ὑπαρχτική φυγή καί ἀγωνία. Εἶναι ἀληθινά ἡ παρουσία τῆς σκοτεινῆς καί παράλογης δυνάμεως. Ὁ φθόνος δέν εἶναι ἀπλά ἡ ἀπουσία τῆς ἀγάπης. Σίγουρα εἶναι περισσότερο ἀπό αὐτό, καί ἀναγνωρίζουμε τήν παρουσία τοῦ φθόνου σάν ἕνα φυσικό βᾶρος πού αἰσθανόμαστε μέσα μας ὅταν φθονοῦμε».

Όταν μέ τόν ἤλεκτρισμό, γιά παράδειγμα, ἀφανίζονται ἑκατομμύρια ἀνθρώπων σέ στρατόπεδα ἢ σέ ἄλλες περιοχές τοῦ πλανήτη τό «δαιμονικό στοιχείο» δέν εἶναι μύθος. Ἔχοντας αὐτό στό νοῦ της ἡ Ἐκκλησία ἐξορκίζει τόν Σατανᾶ ἀπό τόν κατηχούμενο ἢ ἓνα νήπιο. Γνωρίζει πολύ καλά ὅτι μέ τόν ἐξορκισμό ἀποδιώχνει κάθε σατανικό στοιχείο ἀπό τόν κατηχούμενο, ὁ ὁποῖος μέ βάζει στατιστικές ἔχει πάρα πολλές πιθανότητες νά μπεῖ μία μέρα σέ φρενοκομεῖο, σέ ἀναμορφωτήριο ἢ στήν καλύτερη περίπτωση, νά δοκιμάσει τήν πλήξη καί τήν κατάθλιψη πού τρελαίνει τόν ἄνθρωπο μέσα στούς συνοικισμούς πού ἀπλώνονται σήμερα γύρω ἀπό μία μεγάλη πολιτεία παντοῦ στόν κόσμο.

Ἔτσι ὁ ἱερέας φυσάει τρεῖς φορές στό πρόσωπο τόν κατηχούμενο καί σφραγίζει τρεῖς φορές τό μέτωπο καί τό στήθος, βάζει τό χέρι του στό κεφάλι του καί λέει: «Ἐπί τῷ ὀνόματί Σου, Κύριε ὁ Θεός τῆς Ἀληθείας, καί τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος, ἐπιτίθιμι τήν χεῖρα μου ἐπί τόν δούλον Σου, τόν καταξιωθέντα φυγεῖν ἐπί τὸ Ἅγιον Ὄνομά Σου, καί ὑπὸ τήν σκέπη τῶν πτερύγων Σου διαφυλαχθῆναι...». Οἱ ἐξορκισμοί σημαίνουν ὅτι ὁ κατηχούμενος καλεῖται νά ἀντιμετωπίσει τό κακό, νά ἀναγνωρίσει τήν ὑπαρξή του, νά κατανοήσει τή δύναμή του καί νά ὁμολογήσει τή δύναμη πού ἔχει ὁ Θεός νά τό καταστρέψει. Ταυτόχρονα εἶναι προσευχές πρὸς τόν Χριστό νά ἀγκαλιάσει τόν κατηχούμενο γιά νά γίνει συνειδητός χριστιανός.

Στή συνέχεια στρέφει ὁ ἱερέας τόν κατηχούμενο πρὸς τή δύση, πού εἶναι συμβολικά ὁ χώρος τοῦ κακοῦ, καί τοῦ θέτει συ-

γκεκριμένες ἐρωτήσεις, τίς ὁποῖες πρέπει νά ἀπαντήσει τρεῖς φορές. Τόν ρωτᾷ ἂν διαχωρίζει τή θέση του ἀπό τόν σατανᾶ καί ζητάει τήν ἀπάντηση «ἀποτάσσομαι», δηλαδή διαχώρισα τή θέση μου ἀπό τόν σατανᾶ. Καθώς ἀναφέρει ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν (ὁ.π., σ. 113): «Ἡ πρώτη πράξη τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι μία ἀπόρνηση, μία πρόκληση. Κανένας δέν μπορεῖ νά ἀνῆκει στό Χριστό ἂν, πρῶτα, δέν ἀντιμετωπίσει τό κακό, καί ἂν, ὕστερα, δέν ἐτοιμαστῆ νά πολεμήσει μαζί του».

Ὁ διάλογος κατηχούμενου καί ἱερέα κλείνει, ὅταν στρέφονται καί οἱ δύο πρὸς τήν ἀνατολή, συμβολικά τόν χῶρο τοῦ Χριστοῦ καί ζητεῖται νά ἀπαντήσει ὁ κατηχούμενος, ἂν συντάσσεται μέ τόν Χριστό, ἐνῶ στό τέλος ἀπαγγέλλεται τό σύμβολο τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ τελική συμφωνία καί παραδοχή ἀπό τόν κατηχούμενο τῆς πίστεως αὐτῆς καί ἡ ὑπακοή σ' αὐτή. Ἡ τελευταία προσταγή τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τόν κατηχούμενο εἶναι: «καί προκύνησον Αὐτῷ» καί αὐτός ἀποκρίνεται «Προσκυνῶ Πατέρα, Υἱὸν καί Ἅγιον Πνεῦμα Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον».

Κλείνοντας τό ἄρθρο αὐτό θά ἤθελα νά ἐπιστήσω τήν προσοχή μας στήν ἀκριβῆ ἀπαγγελία τῶν κειμένων μέ τήν ἀκόλουθη ἐμπειρία πού ἔζησα. Ἡ ἀνάδοχος ἀπαγγέλοντας τό Σύμβολο τῆς Πίστεως εἶπε «γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοιούσιον τῷ Πατρί». Ἐκεῖ σταμάτησα καί τήν κάλεσα νά ἀπαγγεῖλει τήν ὀρθή λέξη «ὁμοούσιον τῷ Πατρί» ἐξηγώντας τή διαφορά τοῦ «ὁμοιούσιος» ἀπό τό «ὁμοούσιος». Χρειαζέται πολλή προσοχή καί συνειδητοποίηση τῶν λέξεων καί τῶν ἐννοιῶν πού αὐτές ἐκφράζουν.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΚΕ Καρποί τοῦ συνοδικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Πέραν τῆς θείας Λειτουργίας, ὅπου ἡ Συνοδικότητα λειτουργεῖ ὡς καταστατική ἀρχή (βλ. «Τό συνοδικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας», 3, *Ἐφημέριος*, τχ. 3, Μάιος-Ἰούνιος 2019, σελ. 15), τό συνοδικό πολίτευμα ἀφορᾷ τήν ὅλη ζωή τῆς Ἐκκλησίας στήν πορεία της ἐντός τῆς ἱστορίας. Μέ βάση λοιπόν αὐτό τό πολίτευμα ὀργανώθηκε ἡ ζωή της καί κυρίως ἡ διαφύλαξη καί ἡ ἀνάπτυξη τῆς πίστεως της καί ἡ διασφάλιση γιά ἀληθινή ὁδὸ σωτηρίας.

Πρέπει νά ὑπογραμμιστεῖ ὅτι ὅλες σχεδόν οἱ σύνοδοι, συνήθως ἔκτακτες, συνέρχονταν (ἢ συνέρχονται) γιά νά ἀντιμετωπίσουν αἰρέσεις ἢ σχίσματα. Ὡστόσο, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, τήν επέκταση τῆς Ἐκκλησίας στήν οἰκουμένη, καί τήν πολυπλοκότητα τῶν διοικητικῶν δομῶν, συγκαλοῦνταν συχνά ἐπαρχιακές σύνοδοι πού ἀσχολοῦνταν μέ θέματα κανονικότητας, ποιμαντικά καί λειτουργικά. Συγχρόνως, ἀπό τόν 3^ο αἰ. θεσπίζονται τακτικές σύνοδοι γιά τή διευθέτηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ 37^{ος} κανόνας τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐπικυρώθηκαν ἀπό τήν Πενθέκτη Οἰκουμενική σύνοδο: «Κανὼν ΛΖ'. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καί ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους τὰ δόγματα τῆς εὐσε-

βείας, καί τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικάς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἅπαξ μὲν, τῇ τετάρτῃ ἑβδομαδί τῆς Πεντηκοστῆς· δεύτερον δέ, Ὑπερβερεταίου [= τελευταίου μήνα τοῦ ἔτους] δωδεκάτῃ»

Σύμφωνα μέ τόν ἱστορικό Εὐσέβιο, πρῶτες σύνοδοι κατά τόν 2^ο αἰ. ἦταν: α) οἱ τοπικές σύνοδοι κατά τῶν Μοντανιστῶν: «τῶν γὰρ κατὰ τήν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καί πολλαχῇ τῆς Ἀσίας εἰς τοῦτο συνελθόντων καί τοὺς προσφάτους λόγους ἐξετασάντων καί βεβήλους ἀποφηνάντων καί ἀποδοκιμασάντων τήν αἵρεσιν, οὕτω δὴ τῆς τε ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας εἶρχθησαν» (*Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, V, XVI, 10), καί β) οἱ σύνοδοι γιά τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα. (Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος, ἀφοῦ ἑορτάσασε στήν ἐπαρχία του τό Πάσχα, ξεκίνησε νά ἐπισκεφθεῖ τόν νεοεκλεγέντα ἐπίσκοπο Ρώμης Ἀνίκητο –155 μ.Χ.–, καί ὅταν ἔφθασε στή Ρώμη διαπίστωσε ὅτι ἐκεῖ ἐτοιμάζονταν νά ἑορτάσουν τό Πάσχα. Σημειώνουμε ὅτι ὁ κοινός ἑορτασμός στήν Ἐκκλησία ἐπιτεύχθηκε μέ κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό 325.) Θά μπορούσε λοιπόν νά πεῖ κανεῖς ὅτι οἱ αἰρέσεις γένησαν τίς συνόδους καί τοὺς ὅρους πίστεως – τουλάχιστον ἐκ πρώτης ὄψεως.

Δέν ἦταν ὅμως μόνον τά δογματικά θέματα πού ἀπασχολοῦσαν τίς συνόδους· γρήγορα προστέθηκαν καί ἄλλα σοβαρά θέματα, ἄν καί ὅλα τά θέματα ἔχουν ὡς ὑπόβαθρο τούς ὅρους τῆς πίστεως. Μεταξύ τῶν ἄλλων σοβαρῶν θεμάτων ἦταν:

α) Ἡ κανονικότητα τῶν χειροτονιῶν τοῦ κλήρου. Κανονικότητα σημαίνει σύμφωνα μέ τούς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἀνάγονται στή γενιά τῶν Ἀποστόλων, δηλαδή στόν ἴδιο τόν Χριστό, ὥστε νά ἐξασφαλίζεται ἡ ἀποστολική διαδοχή. Κάθε ἐπίσκοπος ἐκλέγεται ἀπό τοπική σύνοδο ἐπισκόπων γιά συγκεκριμένη κοινότητα (ἐπισκοπή ἢ μητρόπολη), προϋπόθεση πού ἐμπεριέχεται στήν εὐχή τῆς χειροτονίας του («... προβάλλεται σε ἐπίσκοπον τῆς θεοσώστου πόλεως [τῆς δεῖνος]» ἢ «... προχειρίζεται σε μητροπολίτην τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως [τῆς δεῖνος]»). Δέν χειροτονεῖται δηλαδή γενικῶς, «ἀπολελυμένως», ἀλλά γιά κάποια συγκεκριμένη κοινότητα. Ἀκόμα καί γιά τήν περίπτωση βοηθῶν ἐπισκόπων, πού δέν εἶναι κυρίαρχοι μιᾶς ἐπισκοπῆς ἀλλά βοηθοί παρά τινα μητροπολίτη ἢ πατριάρχη, μεριμνοῦμε νά ἀνάγεται ἡ χειροτονία τους σέ κάποια «πάλαι ποτέ διαλάμψασα» ἐπισκοπή. Παράλληλα, κάθε ἐπίσκοπος, ἀλλά καί δι' αὐτοῦ ὅλοι οἱ πρεσβύτεροι τῆς ἐπισκοπῆς του, ἔχει κοινωνία μέ ὅλους τούς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά ἀναδεικνύεται ἡ ἐνότητα πού ὑπογραμμίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γάρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχουμεν» (Α' Κορ. 10,17).

β) Λειτουργικές ἐπισημάνσεις ὡς λειτουργικό τυπικό. Συχνά οἱ σύνοδοι ἀναφέρονται σέ λειτουργικά θέματα, ὥστε νά

διαφυλάσσεται μία λειτουργική ἐνότητα καί νά διασώζεται ἡ ἀλήθεια τῶν λειτουργικῶν συνάξεων ὡς ἀναφορά στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Παραθέτω ὡς ἐνδεικτικό παράδειγμα τήν ἀναφορά στή γονυκλισία τῆς Κυριακῆς, μέ τήν ὁποία ἀσχολήθηκε ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος (325 μ.Χ.): «Κανῶν Κ'. Ἐπειδή τινές εἰσιν ἐν τῇ Κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καί ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις ὑπέρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικία φυλάττεσθαι, ἐστῶτας ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ Συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ». Αὐτό σημαίνει ὅτι στή θεία Λειτουργία κάνουμε παρούσα τήν ἀναστάσιμη κατάσταση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, συνθήκη πού δείχνει ὅτι ἀποδεχόμεστε τή δωρεά τῆς θείας υἰοθεσίας.

γ) Ποιμαντικά θέματα, δηλαδή ἐπισημάνσεις γιά νά διαμορφωθεῖ καί νά προβληθεῖ ἡ ὁδός πρός τή σωτηρία. Ἐτσι ὁργανώνεται μία καθολική συνθήκη παιδαγωγίας τῶν μελῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὑπόκειται βέβαια μία συνθήκη ἐλευθερίας πού ἔχει δωρηθεῖ ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ καί πού προηγείται τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου (βλ. τήν ἐπισήμανση στό προοίμιο τοῦ *Κατά Ἰωάννην* εὐαγγελίου: «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον», *Ἰωάν.* 1,9). Γι' αὐτό καί ἡ ἐφαρμογή καί τήρηση τῶν κανόνων ἐπαφίεται στή διάκριση τῶν ποιμένων, ὅπως ὑπογραμμίζεται στό ἀκροτελεύτιο ἄρθρο τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (692 μ.Χ.): «Κανῶν ρβ'. Δεῖ δὲ τοὺς ἐξουσίαν λύειν καί δεσμεῖν παρὰ Θεοῦ λαβόντας, σκοπεῖν τὴν τῆς ἀμαρτίας ποιότητα, καί τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν ἐτοιμότητα, καί οὕτω κατὰλ-

ληλον τὴν θεραπείαν προσάγειν τῷ ἀρρώσθηματι, ἵνα μή, τῇ ἀμετρίᾳ καθ' ἑκάτερον χρώμενος, ἀποσφαλεῖη πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος. [...] Πᾶς γὰρ λόγος Θεῶ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντι ἡγεμονίαν, τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τρωθὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠθησαί τῆς ἀπογνώσεως, μήτε τὸν χαλινὸν ὑπενδοῦναι πρὸς τὴν τοῦ βίου ἔκλυσιν τε καὶ καταφρόνησιν». Ἀκρίβεια, λοιπόν, καὶ οἰκονομία, κατὰ τὴν διάκριση τοῦ πνευματικοῦ ποιμένα, ἂν τὸ ζητούμενο εἶναι ἢ σωτηρία τῶν πιστῶν καὶ ὄχι ἢ ἐξόντωσή τους καὶ ὁ ἀπελπισμὸς τους. Προέχει, δηλαδή, ἡ γνώση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀποκαλύφθηκε στὸν Μωυσῆ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ: «Κύριος ὁ Θεὸς οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός» (Ἐξοδ. 34,6).

Ὡστόσο, παρατηροῦμε κατὰ τὴν διαδρομὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἰδίως κατὰ τίς τελευταῖες δεκαετίες, φυγόκεντρες δυνάμεις πού τίς ἀποτελοῦν ἄτυπες ομάδες ἢ καὶ θεσμικὲς ἐξουσίες, νά ἀναιροῦν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ νά πλῆττουν τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος, ἐν ὀνόματι συνοδικῶν κανόνων, ἐπιλέγοντας κατὰ περίπτωσιν κανόνες πού ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τους, τὰ πεπραγμένα τους ἢ τίς ψευδαισθήσεις τους. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει τρόπος νά ἀντιμετωπισθοῦν αὐτές οἱ ἀλλοιώσεις καὶ οἱ διαιρέσεις, γιατί φαίνεται ὅτι ὄλο καὶ περισσότερο λειτουργεῖ τὸ θέλημα τῶν ὀλίγων εἰς βάρος τοῦ θελήματος τοῦ ὄλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀρχαία πείρα, πού ἀντιλαμβανόταν τίς συνοδικὲς ἀποφάσεις ὡς ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ

Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὴν διατύπωση «ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, δείχνει νά χρησιμοποιεῖται ψιλῶ τῷ ὀνόματι καὶ κατὰ συνήθειαν.

Καὶ ὅμως, παρά τοὺς μνημονευθέντες παραπάνω κινδύνους, ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας εἶναι παρῶν, γιατί ἡ ἱστορία, ὡς ἱερά ἱστορία, δικαιώνεται ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὅταν τελεῖται καὶ τελεσιουργεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, εἴτε αὐτὸ συμβαίνει σέ ἕναν καθεδρικό ναὸ εἴτε σέ ἕνα ταπεινὸ ἐκκλησάκι. Εἶπαμε, «Οὐ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. 18,20), κατὰ τὴν διακήρυξη τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ συνθήκη θεμελιώνει καὶ διαιωνίζει τὸ συνοδικὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς τελευταία ἐπισήμανση θά ἀναφερθῶ στὸν ἐπισκοποκεντρικὸ χαρακτήρα τῶν συνόδων τῆς Ἐκκλησίας, συνθήκη πού ἀνάγεται στὴν ἐκλογή τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ στὴν ἀνάθεση σ' αὐτοὺς τῆς διαποιίμανσης τῆς Ἐκκλησίας του. Καὶ ναί μὲν στίς συνόδους ψηφίζουν μόνον ἐπίσκοποι πού διαποιίμενον ἐπισκοπή, ἀλλὰ οἱ ἀποφάσεις τους ἐναποκεῖνται στὴν ἔγκριση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, κλήρου καὶ λαοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν σύνοδοι πού δὲν «ἐγκρίθησαν» ἀπὸ αὐτὴ τὴν συνείδηση. Ὅπως στὴν θεία Λειτουργία εἶναι ἀπαραίτητο τὸ «ἀμήν» τοῦ συναγμένου λαοῦ γιὰ νά ἐπιτελεστεῖ τὸ μυστήριον, ἔτσι καὶ στίς συνόδους εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητο τὸ «ἀμήν» τοῦ πληρώματος, ἔστω ἑτεροχρονισμένο, γιὰ νά ἰσχύσουν οἱ ἀποφάσεις τους.

Σημαινόμενα στήν Ἀκολουθία τῶν Κεκοιμημένων

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: «Τί σημαίνουν στή Νεκρώσιμη Ἀκολουθία ἡ φαλμωδία τοῦ Ἀμώμου, ὁ ἀσπασμός τοῦ νεκροῦ, ἡ ἔκχυση ἐλαίου κατά τήν ταφή καί ἡ μετά ἀπό αὐτήν τεσσαρακονθήμερος θεία Λειτουργία;»

π.Α.Μ.

Γιὰ τά σημαινόμενα στήν Ἀκολουθία τῶν κεκοιμημένων ὑλικό ἀντλοῦμε ἀπό τόν ἐρμηνευτή τῶν λειτουργικῶν θεμάτων ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης. Σχετικά μέ τόν Ἀμωμο, φαλμό 118, πού ἐντάχθηκε στήν Ἀκολουθία τόν 11^ο αἰ.¹, ὁ ἅγιος τονίζει ὅτι οἱ στίχοι τοῦ Ἀμώμου, σέ τρεῖς μάλιστα στάσεις, φάλλονται γιά νά τονισθεῖ ἡ μεγάλη σημασία τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ γιά τήν ψυχή τοῦ ἀπελθόντος ἀδελφοῦ (PG 155, 681 D' 684 A), «τήν τε πολιτείαν προγράφουσι τοῦ Σωτήρος καί τήν τῶν ἁγίων ζωήν», σύμφωνα μέ τήν ὁποίαν ὀφείλει νά ζήσει ὁ καθένας μας². Σύγχρονοι δέ ἐρμηνευτές τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας ἐπισημαίνουν τήν ὠφέλεια πού ἔχει ἡ φαλμωδία τοῦ Ἀμώμου καί γιά τούς ζῶντες, ἀφοῦ τό ἄκουσμά του διεγείρει πρὸς μετάνοιαν καί κατάνυξη (PG 155, 684 A). Τό «Ἀλληλουῖα» πού φάλλεται σέ κάθε στίχο τῆς πρώτης στάσης τοῦ Ἀμώμου σημαίνει τή δευτέρα τοῦ Κυρίου παρουσία, τό δέ «Ἐλέησόν με Κύριε», πού ὡς ἐφύμνιο φάλλεται μετά ἀπό κάθε στίχο τῆς

δεύτερης στάσης, εἶναι «ἡ οἰκειοτάτη καί θεοφιλῆς προσευχή»³. Τά Εὐλογητάρια πού ἀκολουθοῦν, ὡς νεκρώσιμα ἰδιόμελα, εἶναι στιχηρά τοῦ Ἀμώμου.

Μετά τά ἀναγνώσματα διαβάζεται πάλι εὐχή «καί μετ' αὐτήν ὁ ὕμνος τοῦ ἀσπασμοῦ καί ὁ ἐπιτελεύτιος ἀσπασμός». Ἡ πράξη αὐτή τοῦ ἀσπασμοῦ γίνεται «διὰ τήν μετάβασιν καί τὸν ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης χωρισμὸν καί ὡς κοινωνία καί ἔνωσις ἐστίν». Ὁ ἅγιος Συμεών βλέπει τὸν συμβολισμό αὐτό στήν προοπτική τῆς πλήρους κοινωνίας ὄλων τῶν πιστῶν μέ τὸν Χριστό κατά τήν Ἀνάστασι. Τὸν ἀσπασμό ἀκολουθεῖ «πάλιν ἐπὶ τῷ τέλει εὐχῆ, ὡς σφραγὶς τελοῦσα τῶν ὕμνων» καί γίνεται ἡ ἀπόλυση (PG 155, 685 B).

Ὁ ἀσπασμός καί τό «αἰωνία ἡ μνήμη» πού ἀκολουθεῖ εἶναι σάν ἀπόθεση τοῦ κεκοιμημένου στὸν Θεό «καί δέησις ὑπὲρ αὐτοῦ παρ' ἡμῶν». Ἡ δέ τελικὴ εὐχή «ὡς δῶρόν ἐστι καί τελειώσις καί εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπόλαυσιν παραπέμπουσα». Γι' αὐτό καί γίνεται ἡ κατάθεση τοῦ λει-

φάνου στόν τάφο καί ψάλλεται ὁ τρισά-
γιος ὕμνος «εἰς τὴν τῆς Τριάδος δοξολο-
γίαν». Ἡ ταφή ἔρχεται ὡς ἐφαρμογή καὶ
ἐκτέλεση τοῦ θεοῦ προστάγματος «γῆ εἶ
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση» (Γεν. 3, 19).

Ἡ διά τοῦ σταυροῦ σφράγιση τοῦ τά-
φου καί ἡ ἔκχυση «σταυροειδῶς» τοῦ
ἐλαίου κηρύττουν τὴν Ἀνάσταση. Διό-
τι μολοντί εἴμαστε θνητοί, «ἀλλ' ὅμως
ἀναστησόμεθα διὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σαρ-
κωθέντος τε καὶ ἀποθανόντος σαρκὶ καὶ
ἀναστάντος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν χο-
ρηγήσαντος» (PG 155, 685 CD). Ὅπως
δέ στό Βάπτισμα ὑπάρχει νερό καὶ λάδι,
ἔτσι αὐτά τά στοιχεῖα χρησιμοποιοῦνται
καὶ στὴν ταφή, γιὰ ὅσους ἔζησαν μέ πί-
στη. Μέ τό νερό ὁ νεκρός νίπτεται στὴν
ἀρχή τῆς τελετῆς «σταυροῦ τύπω», μέ
τό λάδι δέ ἀλείφεται στό τέλος. «Τὸ
γὰρ ἔλαιον τῶν ἀγώνων ἐστὶ σημαντικὸν
καὶ ὅτι ὁ κοιμηθεὶς, καλῶς καὶ εὐσεβῶς
ἀγωνισάμενος, τετελειῶται καὶ τοῦ θεοῦ

ου ἐλέους ἀξιωθήσεται καὶ τῆς λαμπρᾶς
ἰλαρότητος τοῦ θεοῦ φωτός»⁴.

Ὅταν τέλος ρίχεται τό χῶμα πάνω
στό σῶμα, ἐπιλέγεται εὐχαριστήριος
εὐχή «ὡς σφραγὶς καὶ τελείωσις». Ὅλοι
τότε προσκυνοῦν τὸν Θεό δῶδεκα φορές
ὑπὲρ τοῦ κεκοιμημένου «εἰς ἐξιλέωσιν
τῆς αὐτοῦ ζωῆς». Οἱ προσευχῆς δέ γι'
αὐτόν εἶναι συνεχεῖς καὶ «καθ' ἑσπέραν
τε καὶ πρωὶ οὐ παύονται». Ἐκεῖνο πού
περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ὠφελεῖ
τούς κεκοιμημένους εἶναι ἡ τέλεση τῆς
θείας Εὐχαριστίας κάθε ἡμέρα. Ἀφήνει
μάλιστα νά ἐννοηθεῖ ὅτι ὅσο περισσό-
τερες Λειτουργίες γίνονται γιὰ κάποιον
ἀπελθόντα, τόσο περισσότερο ὠφελεῖται
αὐτός, ἀλλά ὠφελοῦνται καὶ οἱ προσφέ-
ροντες. Τουλάχιστον ὅμως ἡ ἐπί τεσσα-
ρακονθήμερον τέλεση τῆς θείας Εὐχα-
ριστίας εἶναι ἀναγκαία: «Τί γὰρ ἄλλο
ἐπωφελέστερον τοῦ θύεσθαι τὸν Χριστόν
ὑπὲρ ἡμῶν;» (PG 155, 688 BC).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, «Νεκρώσιμα Τελετουργικά», στό Τελετουργικά
Θέματα, «Εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν» [Σειρά «Λογική Λατρεία», 12], Ἀθήνα: Ἀποστολική Δια-
κονία 2002, σ. 154. 2. Ἀνδρέας Θεοδώρου, «Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ Ἀλληλουῖα». Σχόλιο ἐρμηνευτικὸ στὴ
Νεκρώσιμη Ἀκολουθία. Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία 1990, σ. 38. 3. Ἀνδρέας Θεοδώρου, ὁ.π., σ.
38-39. 4. PG 155, 688A. Γιά τὴ χρήση τοῦ ἐλαίου στὴν ἐκκλησιαστικὴ ταφή βλ. πρωτ. Δ.Β. Τζέρ-
πος, Ἡ ἀκολουθία τοῦ Νεκρωσίμου Εὐχελαίου..., Ἀθήνα 2000, σ. 125-141.

Στόν δρόμο τῆς προσφυγιάς

Κυριακή Ε΄ Ματθαίου Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ καί ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου

Ἀρχιμ. Νικάνορος Καραγιάννη
Τακτικῶ Ἱεροκλήρυκος
Γ. Μ. Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καί Ὠρωποῦ

Ἔχουν πει ὅτι «ἡ πιό μεγάλη ἐπιτυ-
χεία τοῦ Διαβόλου εἶναι ὅταν μᾶς
πεῖθει πῶς δέν ὑπάρχει πιά». Σ' αὐτήν
τήν παγίδα φαίνεται πῶς πέφτει ὁ ὀρ-
θολογιστής καί προοδευτικός ἄνθρωπος
τῶν καιρῶν μας, καθὼς αὐτάρεσκα ἰσχυ-
ρίζεται ὅτι ἀπελευθερώθηκε ἀπό θρη-
σκευτικούς μύθους καί προλήψεις ἄλλων
σκοτεινῶν ἐποχῶν. Ὁ Διάβολος, γιά τόν
θετικιστή ἄνθρωπο, εἶναι ἡ προσωποποί-
ηση μιᾶς σκέψης, πού διευκολύνει τόν
ἀγῶνα γιά τήν καταπολέμηση τοῦ κακοῦ
πού κλείνει μέσα στό στήθος της ἡ ἀν-
θρώπινη φύση. Εἶναι μιὰ διανοητική καί
φανταστική ὄντοτητα, πού ἐπινοήθηκε
γιά νά ἐξηγήσει τή ρίζα τοῦ κακοῦ, τό
ὄποιο μέ τίς πολλές του μορφές καί πα-
ραλλαγές μᾶς ταλαιπωρεῖ καί μᾶς βασα-
νίζει. Εἶναι μιὰ παράξενη ἐκδήλωση τοῦ
ἀνθρώπινου ἐνστίχτου σέ μιὰ εὐκολία νά
πλέκει μύθους.

Ἡ σημερινή ὅμως εὐαγγελική περικο-
πή τῆς θεραπείας τῶν δαιμονισμένων
τῶν Γεργεσηνῶν ἀπό τόν Χριστό, ὅπως
καί πάμπολλες ἄλλες ἀναφορές πού
διατρέχουν ὀλόκληρη τήν Ἁγία Γραφή,
ἐπιμένει στήν παρουσία μιᾶς ὑπαρξῆς
καί ὄντοτητας πού δέν εἶναι κτήνος,

μήτε ἄνθρωπος καί βέβαια οὔτε Θεός.
Καί ὅμως, αὐτό τό ὄν χρησιμοποιεῖ τά
κτῆνη, μεταχειρίζεται τούς ἄνθρώπους
καί τολμᾷ νά ἀναμετρηθεῖ μέ Αὐτόν τόν
ἴδιο τόν Θεό. Εἶναι ὁ Ἐωσφόρος, ὁ πα-
ραμορφωμένος πλέον Ἄγγελος, πού στά
ἐβραϊκά λέγεται Σατάν, δηλαδή ἀντίπα-
λος, ἐχθρός, καί στά ἑλληνικά ὀνομάζεται
Διάβολος, δηλαδή κατήγορος, συκοφά-
ντης, ἀπατεώνας, ἀλαζόνας. Αὐτόν πού
μισοῦν ἀκόμη καί ἐκεῖνοι πού ὑποσχέ-
θηκαν νά ἀγαποῦν τούς ἐχθρούς τους.
Αὐτόν πού φοβοῦνται ἀκόμη καί ἐκεῖνοι
πού βρίσκονται τόσο μακριά του, δηλα-
δή οἱ ἅγιοι. Αὐτόν πού ὑπακούουν καί
μιμοῦνται ἀκόμη καί ἐκεῖνοι πού δέν
πιστεύουν ἤ πού λένε τουλάχιστον πῶς
δέν πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει. Οἱ Πατέρες
τῆς Ἐκκλησίας μίλησαν καί ἔγραψαν
συγγράμματα γιά τόν «κοσμοκράτορα
τοῦ αἰῶνος τούτου» ὄχι σάν μιὰ συλλογή
ἀπό ὕβρεις καί ρητορικές ἐπιθέσεις ἐνα-
ντίον του, ἀλλά σάν μιὰ ἀσκητική ἐπιτο-
μή, γιά νά προστατευθοῦν οἱ ἀγωνιζόμε-
νοι χριστιανοί ἀπό τίς ἐπιθέσεις καί τίς
ἐνέδρες του.

Στις μέρες μας, βέβαια, πολλοί ντρέ-
πονται νά παραδεχθοῦν τήν ὑπαρξή τοῦ

διαβόλου και τῶν δαιμόνων του, ἀφοῦ εἶναι ἔξω και πάνω ἀπό ἐμᾶς. Ξεχνᾶνε ὅμως ὅτι, ὅπου ὁ Θεός εἶναι περισσότερο παρών, ἐκεῖ εἶναι και ὁ ἀντίπαλός του. Αὐτό μᾶς βεβαιώνει ὁ ἀγώνας και ἡ ἀσκητική ἐμπειρία τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐρήμου Μεγάλου Ἀντωνίου και ἀναρίθμητων ὁσίων ἀσκητῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Θεός εἶναι ἡ ἀγάπη και ὁ διάβολος τό μῖσος. Ὁ Θεός εἶναι τό Φῶς και ὁ διάβολος τό σκοτάδι. Ὁ Θεός εἶναι ἡ ὑπόσχεση τῆς αἰώνιας ζωῆς και μακαριότητος και ὁ διάβολος ἡ πύλη τοῦ θανάτου και τῆς αἰώνιας καταδίκης. Ὁ Θεός εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀέναης δημιουργίας και ὁ διάβολος ἡ ἐστία μιᾶς ἀτέλειωτης καταστροφῆς. Ἀσφαλῶς ὁ διάβολος ξέρει ὅτι ὅλη ἡ δύναμή του εἶναι δανεική, γι' αὐτό ἀναγνωρίζει τόν Θεό ὡς χορηγό του. «Τί ἡμῖν και σοὶ Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;» (Ματθ. 8,29). Ἡ πρώτη φανέρωση τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ δέν ἔγινε ἀπό τούς μαθητές του, ἀλλά ἀπό τό στόμα τῶν δαιμονισμένων τῶν Γεργεσηνῶν. Νά γιατί ὁ διάβολος ἐκδικεῖται τόν Θεό. Αἰσθάνεται πῶς ἐξαρτᾶται αἰώνια ἀπό Αὐτόν και θέλει νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τή δεσποτεία Του. Ἄν ὁ διάβολος εἶναι ὁ ἡγεμόνας αὐτοῦ τοῦ κόσμου (μέ τήν ἔννοια ὅτι ὁ κόσμος παραδίνεται στά θέλγητρά του και ὑποκύπτει στά τεχνάσματά του και ὄχι μέ τήν ἔννοια τῆς παντοδυναμίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀδιαφιλονίκητη ιδιότητα τοῦ Θεοῦ) τό ὀφείλει στήν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Τό ὀφείλει στό ἀνεξιχνίαστο σχέδιο τῆς

σωτηρίας, πού δέν τόν ἄφησε νά ἐκμηδενισθεῖ, ἀλλά κρατώντας ὑπολείμματα δύναμης και σοφίας ἔμεινε κάτω ἀπό τόν Θεό και πάνω ἀπό τούς ἀνθρώπους. Ὁ διάβολος εἶναι ὁ ὀφειλέτης και φθονερός, πού μεταχειρίζεται τούς ἀνθρώπους στήν προσπάθειά του νά πληγώσῃ Ἐκεῖνον, στόν Ὅποῖον παρά τήν καταδίκη του, ὀφείλει τά πάντα, ἐκτός ἀπό τό μῖσος του.

Ὅταν οἱ μαθητές γύρισαν ἀπό τήν ἀποστολή πού τούς ἐμπιστεύθηκε ὁ Χριστός και ἀφηγήθηκαν πῶς νίκησαν στό ὄνομά του τούς δαίμονες, Ἐκεῖνος τούς εἶπε: «ἐθεώρουν τόν Σατανᾶν ὡς ἀστραπή ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα» (Λουκ. 10,18). Μιά εἰκόνα ἀπό τίς πλέον αἰνιγματικές. Ἡ ἀστραπή, ὁ κεραυνός φωτίζει μέν, ἀλλά καίει και καταστρέφει, ὅμως δέν παύει νά εἶναι μιᾶ ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τοῦ φωτός. Πρόκειται πάντα γιά τό ἴδιο στοιχεῖο, τό φῶς, δηλαδή ἓνα σύμβολο θεϊκό. Κάποιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶδαν στό φῶς τή φωτιά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, νά φωτίζει και νά ζωογονεῖ, ἀλλά και τό μῖσος και τήν ἄρνηση τοῦ διαβόλου μέσα ἀπό τό κάψιμο τοῦ πειρασμοῦ και τή φλόγα τῆς κόλασης νά καίει και νά καταστρέφει.

Οἱ πιστοὶ λοιπόν γίνονται περισσότερο χριστιανοί, ὄχι ὅταν δέν ἀρνοῦνται τήν ὑπαρξη τοῦ διαβόλου και τῆς κόλασῆς του, ἀλλά ὅταν πιστεύουν και περιμένουν τήν ἐρήμωσή τῆς, ὥστε νά ἀδειάσει ἐκείνη και νά πληθυνθεῖ ὁ Παράδεισος τοῦ Θεοῦ και τῆς Βασιλείας Του.

Κυριακή Ε΄ Ματθαίου

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Έφημ. Ί. Ν. Αγίας Παρασκευής Καλλιπόλεως, Ί. Μ. Πειραιώς

«Άγνοούντες γάρ τήν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καί τήν ἰδίαν δικαιοσύνην
ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν» (Ρωμ. 10,3)

Ηαυμάζει κανείς τήν τεράστια ἀγάπη τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιά τούς συμπατριῶτες του Ἰουδαίους, πού ἐκφραζόταν ὡς σφοδρή ἐπιθυμία καί εὐαρέσκεια τῆς καρδιάς του καί δέηση πρός τόν Θεό γιά νά βροῦν τήν ἐν Χριστῷ σωτηρία, ἀλλά καί τή βαθειά καί ἀπόλυτη πεποίθησή του ὅτι ἀκριβῶς ὁ ὁ μόνος τρόπος δικαίωσης τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀποδοχή Ἐκείνου: ἡ στόματι καί καρδίᾳ ὁμολογία τῆς πίστεως στόν Χριστό πού φέρνει τή σωτηρία. Ἡ ἐξήγηση πού δίνει εἶναι πράγματι ἀποκαλυπτική: Δέν φρόντισαν νά γνωρίσουν τή δικαίωση πού δίνει ὁ Θεός ἀπό ἀγαθότητα καί ζητοῦν νά στήσουν τή δική τους ἀντίληψη σχετικά μέ τή δικαίωση. Γι' αὐτό καί δέν ὑπέταξαν τόν ἑαυτό τους στή δικαίωση τοῦ Θεοῦ.

1. Τό ζητούμενο γιά τόν ἀπόστολο Παῦλο προκειμένου ὁ ἀνθρωπος νά βρεῖ τή σωτηρία του, εἶναι ἡ ἀποδοχή τῆς δικαίωσης πού ἔφερε ὁ Χριστός, δηλαδή ἡ ὑποταγή στή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Κι ὄχι μέ τήν ἔννοια μίας ὑποταγῆς ἐξωτερικοῦ τύπου λόγω φόβου, ἀλλά ἐκείνης πού συνιστᾷ ὑπακοή σ' Αὐτόν πού εἶναι ὁ Δημιουργός, ὁ Προνοητής, ὁ Διακυβερνητής καί ὁ Κριτής τοῦ κόσμου. Μιλᾷμε

λοιπόν γιά μία ὑπακοή πού κατανοεῖται ὡς ἡ ἀπάντηση τοῦ ἀνθρώπου πρός τήν προσφερθεῖσα ἀγάπη τοῦ Θεοῦ σ' αὐτόν, κατὰ τό «ἡμεῖς ἀγαπῶμεν ὅτι Αὐτός πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς». Ὑποτάσσεται λοιπόν κανείς στή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, γιατί ἀγαπᾷ τόν Χριστό, πού θά πεῖ ἔτσι ὅτι κινεῖται μέσα σέ πλαίσια ἀπόλυτης ἐλευθερίας, μέ ἀποτέλεσμα βεβαίως ἡ ὑπακοή αὐτή νά καθιστᾷ τόν ἀνθρωποκατοικητήριο τοῦ Θεοῦ. Ὑπακούω στόν Θεό σημαίνει ἀγαπῶ τόν Χριστό, ζῶ μέσα στήν ἐλευθερία πού μοῦ δίνει, συντονίζομαι μέ τήν ἀγία ζωή Του, καθίσταμαι ὀργανικό κομμάτι τοῦ ζωντανοῦ σώματός Του, τῆς Ἐκκλησίας.

2. Τή χαρισματική αὐτή κατάσταση δέν θέλησαν νά ἀποδεχτοῦν καί νά ζήσουν οἱ Ἰουδαῖοι, λέει ὁ ἀπόστολος. Γιατί εἶχαν ζῆλο Θεοῦ «ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν», ὄχι δηλαδή μέ σωστή γνώση γι' Αὐτόν καί γιά τά καθήκοντα πού ἀπαιτοῦνται πρός Αὐτόν. Τί ἐξήγηση προσάγει; Ἦταν προσκολλημένοι στόν Νόμο τοῦ Μωυσῆ, λέει. Δέν μπόρεσαν νά δοῦν ὅτι ὁ ἐρχομός τοῦ Κυρίου σήμαινε καί τό τέλος «τῆς σκιᾶς τοῦ Νόμου», δηλαδή τό τέλος τῆς παιδαγωγίας πού ὀδηγοῦσε στόν Χριστό, συνεπῶς καί τόν ἀέρα τῆς

ἐλευθερίας πού ἔφερε. Κι αὐτό περαιτέρω σήμαινε, ὅπως γράφει ἄλλοῦ, ὅτι δέν κατανοοῦσαν καί τόν ἴδιο τόν Νόμο ἀλλά καί τούς Προφήτες σωστά. Γιατί κατά τήν ὠραία εἰκόνα πού δίνει, ὅπως οἱ παλαιοί Ἰσραηλίτες δέν μποροῦσαν νά δοῦν τό πρόσωπο τοῦ Μωσῆ ὅταν κατέβηκε ἀπό τό ὄρος Σινᾶ, λόγω τῆς λάμψης τοῦ προσώπου του ἀπό τή θεοπτία πού τοῦ δόθηκε, κατά τόν ἴδιο τρόπο κι οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ἐποχῆς του: εἶχαν κάλυμμα στόν νοῦ τους γιά νά μή μποροῦν νά δοῦν τό φῶς ἀπό τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ καί τή διδασκαλία Του. Προφανῶς «ἦν πονηρά (καί) αὐτῶν τά ἔργα».

3. Τόν σκοτισμένο νοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβεβαιώνει ὁ ἀπόστολος μέ τή διατύπωσή του: «τήν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στήσαι» (ζητοῦν νά στήσουν τή δική τους ἀντίληψη σχετικά μέ τή δικαίωση). Γιά τόν ἀπόστολο δηλαδή τά πράγματα εἶναι πολύ σαφῆ: ὅπου ὁ ἄνθρωπος, ἔστω κι ἂν θεωρεῖται πλησίον τοῦ Θεοῦ σάν τούς Ἰουδαίους, ἐπιζητεῖ νά στήσει τή δική του ἀντίληψη τῶν πραγμάτων παραθεωρώντας αὐτό πού ὁ Θεός φανερώνει, ἐκεῖ ἔχουμε ἀδυναμία συντονισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό. Κι αὐτό λόγω τοῦ ἐγωισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, πού τυφλώνει τόν ἄνθρωπο ὡς ἡ οὐσία τῆς ἁμαρτίας.

4. Ἐκεῖνο πού χρήζει ἰδιαίτερας μνείας στήν πρόταση τοῦ ἀποστόλου εἶναι ἡ λέξη *ζητοῦντες*. Οἱ ἀπορρίψαντες τόν Κύριο δηλαδή Ἰουδαῖοι δέν κινήθηκαν ἀπλῶς ἀπό μία στιγμιαία ἀδυναμία ἢ μία περιστασιακή ἐκτροπή γιά νά στήσουν τό δικό τους θέλημα στή θέση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Τό *ζητοῦντες* πού λέει ὁ ἀπόστολος σημαίνει τόν σταθερό προσανατολισμό τῆς θέλησῆς τους σ' αὐτό πού ἦταν ἀντίθετο πρός τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνυπακοή συνεπῶς τῶν Ἰουδαίων ἀπέναντι στήν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἡ ἐνσυνείδητη καί ἐπίμονη ἐπιλογή τους καί ὄχι ἡ περιστασιακή ἢ ἡ ἐπιπόλαιη ἀπλῶς κλίση τῆς βούλησῆς τους.

Ἦτι διαπιστώνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στούς Ἰουδαίους δυστυχῶς διαπιστώνεται διαχρονικά σέ πολλούς συνανθρώπους μας, ἀκόμη καί χριστιανούς. Τό βασικό πρόβλημά μας δηλαδή ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἐγωισμός μας, ὁ ὁποῖος μᾶς ὀδηγεῖ στή δαιμονική αὐτοθεοποίησή μας. Τό «ἔτσι μ' ἀρέσει», «αὐτό εἶναι τό γούστο μου», εἶναι ὄχι λίγες φορές αὐτά πού λέμε κι ἐμεῖς οἱ χριστιανοί. Ἡ λύτρωση καί ὁ Παράδεισός μας ὅμως, ἀπό τώρα, εἶναι τό *γεννηθῆτω τό θέλημά σου, Κύριε*. Κάποτε πρέπει νά ἀποδεχτοῦμε ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι καλύτερη καί ὑπέρτερη ἀπό τή δική μας.

Στόν δρόμο τῆς
προσφυγιάς

Είσαγωγή στο Κανονικό Δίκαιο και την Κανονική Οικονομία (Δ')

Γιά τήν «Πρεπολογία»...
Πιάσε τό ΠΡΕΠΕΙ από τό Ίωτα
καί γδάρε το ἴσαμε τό πί
(Οδυσσεάς Ἐλύτης)

Ἀρχιμ. Γρηγορίου Δ. Παπαθωμᾶ
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Ι. Κανών.

Ἡ φιλολογική ἱστορία καί ἡ θεολογική ἐπιλογή καί ὑπόσταση τοῦ ὅρου

Δέν ἀρκεῖ μόνον ἡ φιλολογική ἀνάλυση τοῦ ὅρου *κανών*, γιά νά γίνει ἀντιληπτός ὁ βασικός λόγος καθολικῆς υἰοθέτησής του ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀντί τοῦ μέχρι τότε στανικά καθιερωμένου νόμος ἀπό τήν ὑπερχιλιετῆ βιβλική παλαιδιαθηκική παράδοση. Χρειάζεται κυρίως καί πρῶτιστα νά διερευνηθεῖ ὁ θεολογικός λόγος ἐπιλογῆς τοῦ ὅρου μέ τό ἀντίστοιχο τεθέν καινόν περιεχόμενό του καί μάλιστα ἡ ἀναφορικότητά του μέ βάση αὐτό τό νέο περιεχόμενο. Ἔτσι, γιά νά μελετηθεῖ τό ζήτημα τοῦ «κανόνα», χρειάζεται νά ἀπαντηθεῖ ἕνα δίδυμο ἀλληλοσυνεπαγόμενο ἐρώτημα: α) Γιατί ἡ Ἐκκλησία ἀπό τή στιγμή τῆς ἐμφάνισής της στό ἱστορικό προσκήνιο υἰοθέτησε τόν ὅρο *κανών* σέ καθολική χρήση στούς κόλπους της; καί β) Γιατί υἰοθέτησε αὐτόν εἰδικά τόν ὅρο καί δέν διατήρησε τόν καθιερωμένο βιβλικό ὅρο *νόμος*, πού διαποτίζει σύνολη τήν Π.Δ., τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία συλ-

λήβδην ἐγκολπώθηκε; Τόσο ἡ φιλολογική ὅσο καί ἡ βιβλικό-θεολογική ἀνάλυση πού ἀκολουθοῦν ἀλληλοπεριχωρητικά, ἀφήνουν ἐνδεικτικά καί ὄχι ἐξαντλητικά νά διαφανεῖ τόσο ὁ λόγος ὅσο καί ἡ προοπτική τῆς ἀποκλειστικῆς υἰοθέτησής τοῦ ὅρου *κανών*.

Βιβλική ἀφετηρία καί Ὀντολογικό περιεχόμενο τοῦ «κανόνα»
α) Βιβλική ἀφετηρία (Π.Δ.) τοῦ «κανόνα»
Ὁ ὅρος *κανών* ἀπαντᾷ γιά πρώτη φορά στή βιβλική παράδοση, στήν Π.Δ. τῆς μετάφρασης [3^{ος} αἰ. π.Χ.] τῶν Ὁ' (Ἰουδίθ 13,6· Μιχαίας 7,4· Δ' Μακκαβαίων 7,21), ἀλλά μέ καθαρά τήν ἐννοιολογική κοινή χρήση τῆς ἐποχῆς πού κατεγράφη ἡ λέξη κειμενικά. Στά παλαιδιαθηκικά αὐτά χωρία, ἡ λέξη *κανών* σημαίνει «ξύλο» καί «ξύλινη δοκός» (Μιχ. 7,4), καθῶς καί «ξύλινος στύλος», ὁ ὁποῖος συγκρατεῖ τή σκηνή, τό ὅλον τῆς σκηνῆς [πβ. Ἐκκλησί-ας] (Ἰουδ. 13,6), ἐνῶ τό δευτεροκανονικό καί πολύ μεταγενέστερο χρονικά ἔργο Δ' Μακκαβαίων χρησιμοποιεῖ πλέον μεταφορικά καί ὀλιστικά τήν ἔκφραση

«πρὸς ὅλον τὸν τῆς φιλοσοφίας [= τρόπος ζωῆς] κανόνα» (7, 21) [→ «φιλοσοφία = κανόνας τῆς ζωῆς», ἡ φιλοσοφία εἶναι κανόνας].

β) Βιβλική-Παύλεια ἀφετηρία (Κ.Δ.) καὶ ὄντολογικὸ περιεχόμενον τοῦ «κανόνα»

(Ὁ Ἄπ. Παῦλος εἶναι αὐτὸς πού πρῶτος υἰοθέτησε τὸν ὄρο καί, καινοτομώντας, τοῦ προσδίδει ὄντολογικὸ περιεχόμενον [κανόνας → Χριστός] καὶ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ).

α. Ἐπιστολὴ πρὸς Γαλάτας (51-58 μ.Χ.)

1. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία [“νομικές” κατηγορίες], ἀλλὰ πίστις δι’ ἀγάπης ἐνεργουμένη [ὄντολογικὴς κατηγορίες]» (5,6).

2. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία [“νομικά” ἰδιώματα], ἀλλὰ καινὴ κτίσις [ὄντολογικὰ ἰδιώματα προσωποποιημένα (Χριστός)]» (6,15).

3. «Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ’ αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ [= Ἐκκλησία]» (6,16).

β. Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους (62-64 μ.Χ.)

1. «Ἴνα εὐρεθῶ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιόσυνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ τῆς πίστεως» (3,9).

2. «Ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (3, 13-14).

3. «Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν [...] εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν» (3, 15-16).

Εἶναι, ἐπομένως, σημαντικὸ γιὰ τὴ μελέτη καὶ σπουδὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων νὰ ὑπογραμμισθεῖ *urbi et orbi* ὅτι ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος υἰοθετεῖ πρωτογενῶς τὸν ὄρο κανὼν καὶ μάλιστα τὸν ἀποδίδει καὶ σχηματικὰ σὲ πλαίσιο προοπτικῆς, στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴ του πρῶτα καί, μὲ ἴδια δομὴ ἀπόδοσης, στὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴ του μὲ διαφορὰ τουλάχιστον μίας δεκαετίας: «Ὁ Χριστός εἶναι τὸ τέλος τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ τοῦ κανόνα», «ὁ κανόνας ὀδηγεῖ πρὸς τὸν Χριστό», ὄντας ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ὁ «κανόνας». Μὲ αὐτὴ τὴ διττότητα ἀτενίζει τὸν ὄρο ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία, ὅπως θὰ φανεῖ καὶ στὴ συνέχεια, εἶναι διάχυτα ἐμποτισμένη μὲ τὸν ὄρο κανὼν, ὄντας ὁ ἴδιος ὁ Χριστός «κανόνας».

– Παύλεια εἶναι (μόνον) τὰ βιβλικὰ χωρία περὶ κανόνος: *Β΄ Κορ.* 10, 13· 15· 16. *Γαλ.* 6, 16. *Φιλιπ.* 3, 16.

Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ χρονικὰ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ἡ λέξη κανὼν¹ (πιθανῶς νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ λέξη *κάννα* [καὶ *κάννη*] = *κάλαμος*, ἡ ἀνάλυση τῆς ὁποίας δίδει καὶ πολλὰ ἐτυμολογίαι), πρὸ τοῦ νὰ γίνῃ τεχνικὸς κανονικὸς ὄρος, ἔχει *δαψιλῆ* ἐννοιολογία, πολυμερῆ καὶ πολύτροπὴ κατηγοριολογία, καὶ σημαίνει ἀρχικὰ τὸ τεμάχιο ἀπὸ λεπτὸ ξύλο, τὸν εὐθύ πῆχυ, τὸν ξύλινο καὶ εὐθύ χάρακα, πού χρησιμοποιεῖται τόσο γιὰ τὴ χάραξη εὐθειῶν γραμμῶν, εὐθυγραμμίζοντας πρὸς αὐτὸν τὸ χέρι μας (ἐξ οὗ καὶ ὑπογραμμός), ὅσο καὶ γιὰ τὴ μέτρηση τοῦ μεγέθους ἢ τοῦ ὕψους ἐνός ἀντικειμένου (κλιμάκιο μὲ δεκαδικὰς ὑποδιαίρεσεις), καί, κατ’ ἐπέκτασιν, τὴν ξύλινη λεπτή

δοκό, τό ἐργαλεῖο διὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγχεται ἢ εὐθυγραμμία κάποιας ἐπιφάνειας ἢ κάποιας χαραχθείσας γραμμῆς. Στή διαχρονική ἑλληνική γραμματεία, ὁ ὅρος ἀπαντᾷ μέ πολλές καί ποικίλες ἔννοιες, οἱ ὁποῖες ξεπερνοῦν τίς δέκα (10) στήν πατερική γραμματεία, διανθισμένος μέ ποικίλες ἔννοιες καί χαρακτηριζόμενος ἀπό εὐρύ ἐννοιολογικό πλούτο. Ἀρχικά, σέ μία ἀπό τίς πολλές αὐτές ἔννοιες καί μέ μεταφορικές προεκτάσεις, ἡ λέξη σημαίνει ραβδίο λεπτό καί εὐκαμπτο, ράβδος, γνώμων, βακτηρία, νάρθηκας, ὀβελός (ἐξ οὗ καί ὀβελίας), ὁδός, ὄρος, ὄριο, τάξη, σύνορο, περιχαράκωμα, «τύπος καί ὑπογραμμός», γραμμή, στοῖχος, ἀράδα, πρότυπο, πρωτότυπο, ἀρχέτυπο, δείγμα, παράδειγμα, ὑπόδειγμα (μοντέλο), ραβδίο τοῦ ἀρχιμουσικοῦ, ἀρχή, ὁδηγός, ὁδηγία, λύχνος, κριτήριο, θεσμός, σύστημα, σειρά, στάθμη, μέτρο, γενική ἀρχή, ζυγός, κλάση, ἀξίωμα, βαθμός, διαδοχή, ἀλληλουχία, ἀγωγή, διδασκαλία, ἔθος, ἐθιμοτυπία, ἐθιμοταξία, κοινωνική θέση, πρόγραμμα, πρωτόκολλο, συλλογή κειμένων (τά ὁποῖα θεωροῦνταν ὡς ἄριστα ὑποδείγματα δοκίμου συγγραφῆς [Ἀλεξάνδρεια]), κατάλογος, μέτρο ἄλλων πραγμάτων, ἐνεργειῶν καί καταστάσεων, ξύλο, χάρακας, πῆχυς, ρήγα, ρήγλα, εὐθεία ξύλινη ράβδος, δοκός, ξύλινη δοκός, στύλος, ξύλινος στύλος, ἀναλογία,

σύνθεση, εὐθύτητα, σημεῖο ἀναφορᾶς, καθὼς καί εὐέλικτος χαρακτήρας πού δέν ἐξαρτᾶται ἀπό ἑτεροκεντρισμένες (ἀνα)μετρήσεις. Ἐπίσης, στή φιλοσοφική γλῶσσα, ἡ παράγωγη λέξη τό «κανονικόν» χαρακτηρίζει τή «λογική» στούς Ἐπικούρειους φιλοσόφους, ἐνῶ τό «κανονίζω» φιλολογικά σημαίνει χαράσσω, μετρῶ, κρίνω σύμφωνα μέ ἕναν κανόνα, δίνω ἕναν κανόνα. Στήν προοπτική αὐτή μέ θεολογική ἐννοιολογία, ἐννοιολογικά παράγωγά τους εἶναι τά (κέ)κανονισμένος, τακτικός, εὐτακτος, ὀρισμένος, τακτοποιημένος, ἀποφασισμένος καί φρόνιμος, ἐνῶ παράγωγες λέξεις πού ἀνήκουν σέ τεχνική ὀρολογία εἶναι τά «κανόνιο» [ὅπως Κανόνιον τοῦ σωτηρίου ἔτους τάδε, καθορίζον τόν ἦχο, τό ἐωθινό εὐαγγέλιο, τίς ἀποστολικές καί εὐαγγελικές περικοπές κάθε Κυριακῆς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ τῶν Ἡμερολογίων-Διπτύχων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν], «κανονίς», «κανονωτός», «κανόνισμα», «κανονιζόμενο», «κανονισμός» (ἐξ οὗ καί ὁ ὅρος διακανονισμός), «κανονιστικός» καί «κανονιστός», χωρίς ὁ ἐννοιολογικός κατάλογος τοῦ ὅρου κανών νά ἐξαντλεῖται μόνο σέ αὐτά. Τέλος, πολλές ἀπό τίς προαναφερθεῖσες ἔννοιες συνθέτουν τήν ἀποστολή τοῦ ὅρου κανών καί κυρίως τόν βασικό λόγο γιά τόν ὁποῖο ἐπιλέχθηκε ἀπό τήν Ἀρχέγονη Ἐκκλησία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἡ ἐπίσημη ἀναφορὰ στόν ὄρο κανών, καθὼς καί ἡ θεολογική διάκριση μεταξύ ὄρου καί κανόνα ἀπαντᾷ ἤδη ἀπό τόν 4^ο αἰ.: «[...] συντόμους ὄρους ἐξεφώνησαμεν τήν [...] τῶν πατέρων πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κυρώσαντες· πρὸς δὲ τούτοις καί ὑπὲρ τῆς εὐταξίας τῶν ἐκκλησιῶν ὀρθοῦς κανόνας ὠρίσαμεν [...]» (Ἐπιστολή τῶν ἐπισκόπων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381), στή λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς, πρὸς τόν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιον) Mansi, τ. 3, σ. 557. (Βλ. καί Δ15).

Ὁρθόδοξος καὶ ἀνορθόδοξος ὀλισμός

Ἀρχιμ. Βαρνάβα Λαμπροπούλου

Τὰ μεγάλα βιβλιοπωλεία ἡμεδαπῆς καὶ ἀλλοδαπῆς καὶ ἰδιαίτερα τὰ τμήματα «πνευματικῆς ἀναζήτησης» εἶναι γεμάτα ἀπὸ «ἀμερικανιές» μὲ ἀθώους τίτλους, ὅπως *Τὰ κλειδιά τῆς εὐτυχίας* κ.τ.θ. Τὰ βιβλία αὐτά στή συντριπτικὴ τους πλειοψηφία ἀπηχοῦν ἀποκρυφιστικές «ὀλιστικές» ἀντιλήψεις.

Ὁ ὀλισμός εἶναι τὸ θεμελιῶδες δόγμα σχεδὸν ὄλων τῶν ἀποκρυφιστικῶν ὁμάδων τῆς Νέας Ἐποχῆς. Βασικὴ θέση του εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει διαφορὰ οὐσίας μεταξύ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ. Δέν ὑπάρχει προσωπικός Θεός ἀλλὰ μόνον μιά ἀπρόσωπη οὐσία, πού σέ κάθε ὁμάδα ἔχει διαφορετικὸ ὄνομα: «Συμπαντικὸ Πνεῦμα», «Συμπαντικὴ Ἐνέργεια», «Κοσμικὴ Ὑπερσυνειδητότητα», «Ὑπέρατο Ἔνα», «Ἐαυτός» (τὸ Ε μὲ κεφαλαῖο). Ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἐκδηλωμένες μορφές, «προβολές» ἢ καρποὶ «ἐκροῆς» αὐτῆς τῆς ἀπρόσωπης «θειάς» οὐσίας.

Ἡ δημιουργία εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ ἀποτελεῖ «πτώση» ἢ «θυσία» τοῦ «Θεοῦ», ὅπως ὑποστηρίζει π.χ. ἡ νεο-εποχίτικη κίνηση τοῦ «Ἐσωτερικοῦ Χριστιανισμοῦ». Ἀντίθετα, κατὰ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, ὁ Θεός ἔπλασε τὸν κόσμον «ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐλευθερίᾳ»· δημιουργῆσε τὰ πάντα ἐκ τοῦ μηδενός θέλοντας νὰ κάνει καὶ ἐμᾶς κοινωνοὺς τῆς δόξας καὶ τῆς ἀγαθότητάς Του.

Ἡ πορεία τοῦ σύμπαντος, λένε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὀλισμοῦ, εἶναι κυκλική. Ἡ δημιουργία δέν ἄρχισε ποτέ καὶ δέν θὰ τελειώσει ποτέ. Παραστατικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν κυκλικὴ πορεία τοῦ σύμπαντος εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Καφέ Σχολειοῦ» Κώστας Φωτεινός: «Ὁ κόσμος», λέει, «εἶναι ἓνα τεράστιο μπαλόνι γεμάτο ἐνεργειακὴ ροή, ἄυλη, ἀνεξάντλητη καὶ αἰώνια. Ἀπὸ αὐτὴν δημιουργοῦνται ὅλα τὰ ὄντα τοῦ σύμπαντος καὶ σ' αὐτὴν ξαναγυρίζουν ὅλα, ὅταν ὀλοκληρώσουν τὸν κύκλο τῆς ὑπαρξῆς τους».

Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ ὀλισμοῦ. Θεός καὶ ἄνθρωπος εἶναι κατ' οὐσίαν ΕΝΑ. Ὁ ἐσωτερικὸς πυρήνας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ πού μπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομάσει «πνεῦμα», εἶναι μιά μικρὴ σταγόνα τῆς ἀπρόσωπης «Θεϊκῆς Πηγῆς». Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπρόσωπη πηγὴ «ἐκρέει» ὁ ἄνθρωπος καὶ σ' αὐτὴν ξαναγυρνᾷ. Σύγχρονος ἐκπρόσωπος αὐτῆς τῆς ὀλιστικῆς ἀνθρωπολογίας εἶναι καὶ ὁ James Mangan, ὁ ὁποῖος στὸ βιβλιαράκι του μὲ τὸν ἐλκυστικὸ τίτλο *Τὸ μυστικὸ τῆς εὐκόλης ζωῆς*, κάνει παρατηρήσεις πού, ἂν δέν προσέξει κανεὶς, μπορεῖ νὰ πῇ ὅτι θυμίζουν ... ἅγιο Μάξιμο Ὁμολογητὴ. Λέει, δηλαδή, ὁ Mangan ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ξεχαρβαλωμένο μηχάνημα, διαλυμένο σέ διάφορα σκόρπια ἐξαρτήματα· καὶ πρέπει κανεὶς, χρησιμοποιώντας τίς μαγικὲς λέξεις «μαζί» καὶ

«μόνον ένας», νά τά ξανασυναρμολογήσει καί μετά νά γυρίσει τόν διακόπτη τοῦ ἐσωτερικοῦ κρυφοῦ ἐργοστασίου γιά νά πάρουν μπροστά οἱ μηχανές. Μόνον ἔτσι μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά συντονιστεῖ μέ τίς στροφές τῆς μεγάλης μηχανῆς τοῦ Ἐνός καί τελικά νά ἐνωθεῖ (στήν πραγματικότητα νά χαθεῖ!) μέ τό «Ἵπέρτατο Ἐνα».

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής μιλάει κι αὐτός γιά ἕνα ἐσωτερικό ἐνοποιητικό ἐργαστήριο, τοῦ ὁποῦ διευθυντής εἶναι ὁ νοῦς. Αὐτό τό κρυφό ἐργοστάσιο ἔχει σκοπό νά ἐνοποιήσῃ τίς διασπασμένες δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί τίς αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἰς «σύνδεσμον φυσικόν». Βέβαια αὐτό θά γίνει ὄχι μέ μαγικές λέξεις, ἀλλά μέ τήν ὀρθόδοξη ἄσκηση μέσα στήν Ἐκκλησία. Μόνον ἔτσι μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὄχι φυσικά νά χαθῆ καί νά ἀπορροφηθῆ μέσα σέ κάποιο ἀπρόσωπο Ἐνα, ἀλλά νά γίνει ἀκέραιος, νά ἀποτελέσῃ «πρόσωπο» καί ἔτσι νά ἔλθῃ ΕΛΕΥΘΕΡΑ σέ προσωπική σχέση ἀγάπης καί κοινωνίας μέ τόν ἐπίσης προσωπικό Θεό καί νά σωθῆ.

Ἡ μηδενιστική ἀνθρωπολογία ἀρνεῖται ὀλοσχερῶς τήν ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀφοῦ γιά τούς ὀπαδούς τοῦ ὀλισμοῦ ἡ ἐνσαρκη ζωή ἀποτελεῖ κατάρρα ἢ στήν καλύτερη περίπτωση ἀναγκαστική φυλακή γιά τήν ἐξέλιξη τοῦ πνεύματος. Ἐτσι ξεκάθαρα βλασφημεῖται ἡ Ἐνσαρκος Οἰκονομία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσαρκώθη, ἔπαθε καί ἀνέστη γιά

νά ἀναστήσῃ καί νά θεώσῃ τό ἀνθρώπινο σῶμα μας.

Ὁ ὀρθόδοξος «ὀλισμός» θεμελιώνεται στά λόγια τοῦ Χριστοῦ ἀπό τήν ἀρχιερατική Του προσευχή: «Περὶ τούτων ἐρωτῶ ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν Σοί, ἵνα καί αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν...» (Ἰω. 17,21). Σαφῶς δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τόν πανθεισμό τοῦ ἀποκρυφιστικοῦ ὀλισμοῦ, πού δέν δέχεται προσωπικό καί ἄρα ἐλεύθερο Θεό, δέν δέχεται διάκριση τῆς Θείας Οὐσίας ἀπό τίς θείες ἐνέργειες, ἐκμηδενίζει τό ἀνθρώπινο σῶμα καί οὐσιαστικά ἀκυρώνει ὀλόκληρο τό ἀνθρώπινο πρόσωπο.

Κατά τήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία, ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέ τήν κατά χάριν (καί ὄχι κατά φύσιν) μετοχή του στίς ἄκτιστες ἐνέργειες (καί ὄχι στήν ἄκτιστη οὐσία) τοῦ προσωπικῶς ὑπάρχοντος Θεοῦ. Πρόκειται γιά μιὰ ἔνωση μέ τόν Θεό, στήν ὁποία δέν χάνεται οὔτε ὁ Θεός οὔτε ὁ ἄνθρωπος. Σ' αὐτήν τήν ἔνωση μέ τόν Θεό, ὅπως λέει καί ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ἔχουμε συνείδηση τοῦ ὅτι ὁ Θεός εἶναι Κύριος, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε δοῦλοι· ὅτι ὁ Θεός εἶναι Κτίστης, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε κτίσματα· καί τελικά ὅτι Ἐκεῖνος εἶναι Θεός, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι. Πρόκειται δηλαδή, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, γιά μιὰ «ἐν αἰσθήσει καί γνώσει ἄμικτον μίξιν», πού ἀποκλείει κάθε πανθειστική καί ὀλιστική θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου.

Ὁ ὑπερβολικά ἀγχώδης πιστός

Δρος Παύλου Νταπούλη
Ψυχιάτρου¹

Στὴν ἐνορία, ὅπως καὶ στὴν οἰκογένεια ἢ τὴν ἐργασία, παρουσιάζονται ἄνθρωποι μὲ δυσλειτουργικό, ὑπερβολικό, πειστικό (ψυχαναγκαστικό) ἄγχος. Παρουσιάζουν ἔντονο ἄγχος, ἐμμονές, κακὴ διάθεση, ἐπαναλαμβανόμενους ἀρνητικούς λογισμούς, ἐνασχόληση μὲ λεπτομέρειες, τελειομανία, διαρκῆ ἀνησυχία, συνεχεῖς ἐλέγχους. Ἀνησυχοῦν μήπως ἀμάρτησαν μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο. Κάθε μέρα σχεδὸν ἀναμένουν τὸν ἱερέα γιὰ ἐξομολόγηση, διάβασμα εὐχῆς ἢ (ἀκόμη καὶ τηλεφωνικά) ἀπαιτοῦν διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὸν ἱερέα πὼς εἶναι σωστά ὅσα πράττουν ἢ σκέπτονται. Μὲ «περιδεῆ» συνείδηση διαρκῶς φοβοῦνται πὼς κάτι πηγαίνει ἢ θὰ πάει στραβά. Ἄν καὶ ἀναγνωρίζουν πὼς οἱ σκέψεις τοὺς λογικά δὲν στέκουν, δὲν μποροῦν νὰ τίς ὑπερβοῦν. Τρέμουν μήπως ἔπεσε θεῖος μαργαρίτης ὅταν κοινώνησαν (χωρὶς αὐτὸ νὰ ἔχει συμβεῖ), ἢ δυσφοροῦν ἐάν ὁ ψάλτης πεῖ 39 ἀντὶ γιὰ 40 «Κύριε Ἐλέησον». Θέματα τάξης, καταμέτρησης, καθαριότητας, βλασφημίας εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικά. Ἡ σχολαστικότητά τους, ἢ ἀνάγκη γιὰ συμμετρία εἶναι τεράστια. Οἱ ἀλλαγές τοὺς εἶναι δυσᾶρεστες. Ἄλλες φορές ταλαιπωροῦν τὸν ἱερέα ζητώντας του νὰ ἀποφασίσει οὐσιαστικά γιὰ δικά τους θέματα πού δὲν

ξέρουν τί θέλουν (θέτουν δίλημμα π.χ. νὰ ἀγοράσουν ἓνα σπίτι ἢ ὄχι, νὰ πᾶνε διακοπές στὸ βουνό ἢ στὴ θάλασσα). Ἡ ἰσχυρὴ τάση γιὰ τελειομανία συχνά τους φέρνει σὲ θέση ἐλεγκτῆ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀρκετοὶ ψυχαναγκαστικά ἀγχώδεις πιστοὶ καταλήγουν σὲ διενέξεις, ἀντιπάθειες, ἀπομόνωση.

Ὅρισμένοι πολὺ ἀγχώδεις, ψυχαναγκαστικοὶ ἄνθρωποι προσφεύγουν τελικά στὸν εἰδικὸ μετὰ καὶ ἀπὸ ἐνδεχόμενη παρότρυνση συγγενῶν, φίλων ἢ πνευματικοῦ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐφόσον ἔχουν πραγματικὸ κίνητρο ἀρχίζουν «ψυχοθεραπεία» καὶ ἴσως λάβουν φαρμακευτικὴ ἀγωγή². Ἐπιστημονικὲς γνώσεις διευκολύνουν τοὺς πιστοὺς νὰ φερθοῦν καλύτερα στὸν ὑπερβολικά ἀγχώδη Χριστιανό. Ὅρισμένα στοιχεῖα ἀνω σὲ αὐτὸν τὸν προβληματισμὸ εἶναι τὰ παρακάτω:

1. Τὸ ὑπερβολικὸ ἄγχος δὲν βρέθηκε ἐπιστημονικά νὰ ἔχει ὡς αἴτιο τὴν ἐνταξὴ στὴν Ἐκκλησία. Ἔχει αἰτίες βιολογικές, γονιδιακές καὶ ψυχοκοινωνικές. Ὑπερβολικά ἀγχώδεις ἄνθρωποι ὑπάρχουν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ εἶναι ἓνα μονοπάτι ἐλπίδας γιὰ προβληματιζόμενους καὶ προβληματικούς.

2. Τὸ ὑπερβολικὸ ἄγχος πού δὲν ἀφήνει ἓναν ἄνθρωπο νὰ λειτουργήσει κανονικά, ἔχει ὑπόβαθρο στὸν ἐγκέφαλο τοῦ

ὄργανισμοῦ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καλὸ εἶναι νὰ συνειδητοποιήσουν πὼς εἶναι δυσλειτουργικοί. Δέν εἶναι κάποιο ἀνί-ατο νόσημα, οὔτε ἀπλῶς ὁ τρόπος πού διαπαιδαγωγήθηκαν, ἢ κατάστασή τους μπορεῖ καί πρέπει νὰ βελτιωθεῖ. Ἡ πα-ραπομπή στόν εἰδικό, ἐάν τά συμπτώμα-τά τους εἶναι ἔντονα, εἶναι βοήθεια, ὄχι στιγματισμός.

3. Ὅλοι ἔχουμε στιγμιαῖα ἄγχος, αὐ-ξομιώνεται φυσιολογικά. Δέν εἴμαστε ἀσθενεῖς, ὅταν μετῶμε πόσες σελίδες ἀκόμη ἔχει τό ἐγκόλπιο γιά νὰ τελειώσει ἢ ἀκολουθία, ἢ ἂν θά τελειώσει ἢ λει-τουργία ἀκριβῶς στήν ἐπιθυμητή ὥρα.

4. Ἀπαιτοῦνται ὅρια, π.χ. ἄρνηση ἐξο-μολόγησής ἢ διαβάσματος εὐχῆς ἀπό τόν ἱερέα ἀνά πᾶσα στιγμή, ἢ μετά ἀπό κατάχρηση στήν ἐπικοινωνία καί ἀντί-στοιχες προειδοποιήσεις, ὁ ἱερέας δέν ἀπαντᾷ σέ κάθε τηλεφωνική κλήση τοῦ ψυχαναγκαστικοῦ πιστοῦ.

5. Δέν δίνει ὁ ἱερέας ἢ ἄλλος πιστός διαβεβαιώσεις πὼς ὅλα πᾶνε καλά. Τότε ὁ ὑπερβολικά ἀγχώδης Χριστιανός, μόλις ἀγχωθεῖ ξανά, θά φάχνει τόν ἱερέα ἢ τόν

ἄλλο πιστό, γιά νὰ τόν ἐπαναδιαβεβαιώ-σει πὼς ὅλα εἶναι ἐντάξει. Χρειάζεται νὰ ἐκπαιδευτεῖ σέ αὐτό μόνος του.

6. Ἡ ἀποφυγή τοῦ ἐρεθίσματος πού ἀγχώνει τόν ἄνθρωπο δέν λύνει τό πρό-βλημα. Δέν θέλει π.χ. ὁ ἀγχώδης ἐπίτρο-πος νὰ μετρήσει τά χρήματα τοῦ δίσκου, διότι ἔχουν μικρόβια. Ἄν συμφωνήσει ὁ ἱερέας στήν νοσοτροπία αὐτή καί ὁ ἐπί-τροπος χρειαστεῖ μία φορά νὰ τό κάνει, τότε θά ἀγχωθεῖ ὑπερβολικά.

7. Ἡ ἔνταξη σέ ομάδα (ἐνορία, κατηχη-τικά σχολεῖα) μειώνει τό ἄγχος.

8. Ἡ τελειομανία, ἢ διογκωμένη αἴσθη-ση προσωπικῆς εὐθύνης, τό ἐλεγκτικό ὕφος, ἢ ἀπόρριψη τῆς βοήθειας τοῦ ειδι-κοῦ, ἐνῶ τή συστήνει ὁ πνευματικός, εἶ-ναι μορφές ἐγωισμοῦ. Ἡ ἄκαμπτη ἀνού-σια τυπικότητα μέ τό ὑπερβολικό ἄγχος εἶναι μία ἀκόμη πτυχή τοῦ ναρκισσι-σμοῦ. Χρειάζεται προσωπικός ἀγώνας καί μακροχρόνια ἄσκηση γιά νὰ ξεριζω-θεῖ. Οἱ πιστοὶ γνωρίζουμε τό ἀπαραίτη-το ἐφόδιο σέ αὐτήν τήν προσπάθεια πού ἐπιστημονικά δέν μνημονεύεται: τή Θεία Χάρη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Οἱ ὅροι *ψυχίατρος* καί *ψυχοθεραπεία* εἶναι ἀτυχεῖς: ὡς ἱατροὶ δέν θεραπεύ-ουμε τήν ψυχή (πνοή τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο), ἀλλά διαταραχές στή σκέψη, στό συναίσθημα καί στή συμπεριφορά. «Ψυχοθεραπεία» ἐννοεῖται ἢ μέσω ἐπικοινωνίας αὐτογνωσία, συνειδητοποίηση τραυμάτων καί ἐπίλυση προβλημάτων τοῦ ἀσθενοῦς, μέσα ἀπό τή σχέση μέ ἕνα θεραπευτή **2.** Οἱ ἐπιστημονικές ἔρευνες ἐπιβεβαιώνουν πὼς τό ἄγχος σαφῶς μειώνεται μέ τή λήψη φαρμακευτικῶν οὐσιῶν πού δροῦν στόν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο. Εἶναι στήν κρίση τοῦ ψυχιάτρου, ἐάν ὁ ἀσθενής θά λάβει ἀγωγή, ποιο σκεῦασμα, σέ τί μορφή, ἂν θά ἀξιολογηθοῦν πιθανές παρενέργειες, πόσο χρόνο θά λαμβάνει τό φάρμακο καί πὼς θά τό διακόψει.

Πτυχές τῆς νηπτικῆς παράδοσης στή Θεσσαλία τοῦ 14^{ου} αἰῶνα (Ναοί Μεταμορφώσεως Σωτῆρος)

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Τό φαινόμενο νά ιδρύονται στή Θεσσαλία τόν 14^ο αἰ. μονές ἀφιερωμένες στή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος, προκαλεῖ ἐνδιαφέρον γι' αὐτόν τόν ιδιαίτερο τόπο μέ τίς εὐφορες πεδιάδες καί τά γύρω ὄρη, ἀπό τά μεγαλύτερα τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου: Ὀλυμπος, Πίνδος Ὄθρος, Ὄσσα-Πήλιο. Πρέπει νά ἔχει σχέση μέ τή διάδοση ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος τῆς ἀνανεωμένης τότε νηπτικῆς παράδοσης, γνωστῆς ὡς «Ἑσυχασμός».

Τό 1333 ἀναλαμβάνει ὁ νέος μητροπολίτης Λαρίσης Ἀντώνιος ἔχοντας ἔδρα τά Τρίκαλα. Ὁ Ἀντώνιος ἦταν μοναχός τῆς Ἱ.Μ.Μ. Λαύρας, Ἁγίου Ὄρους κέντρο τοῦ Ἑσυχασμοῦ, ὅπως ὀργανώθηκε ἀπό τόν Γρηγόριο Σιναΐτη περίπου ἀπό τό 1320 κ.έξ. Ἀπό τό περιβάλλον αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, τοῦ Σιναΐτη, τῶν μετέπειτα πατριαρχῶν Καλλίστου καί Ἰσιδώρου κ.ά., ἀναδύθηκε ὁ Ἀθανάσιος Μετεωρίτης (1303-1381), πρόσφυγας ἀπό Νεοπάτρα. Περί τό 1335 ἐπέστρεψε στή θεσσαλική πατρίδα, στους Σταγούς (Καλαμπάκα), καί ἔπιασε μέ τόν γέροντά του Γρηγόριο Κωνσταντινουπόλιτη τό σπήλαιο τῶν Ταξιαρχῶν στόν Στύλο τῶν Σταγῶν. Ἐχει ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ Γρηγόριος αὐτός εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο μέ τόν γέροντα τοῦ Γρη-

γορίου Παλαμᾶ στά ἀγιορείτικα Γλωσσία πρὶν ἀπό τό 1325, τόν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο Δριμύ (Νικηφόρος Γρηγοράς ἐκδ. Βόννης, II, σ. 919, PLP, no. 5828). Ὁ Γρηγόριος μετὰ ἀπό 10 χρόνια παραμονῆς θά ἀφήσει τή Θεσσαλία καί θά ἐπιστρέψει στήν Κωνσταντινούπολη. Οἱ Σταγοί καί ὁ Στύλος βρίσκονταν στόν δρόμο ἀπό τή Θεσσαλία πρὸς τήν Ἑπειρο, κι ἐδῶ ὁ Γρηγόριος ἐπιδόθηκε σέ δημόσιο κήρυγμα πρὸς τοὺς πάντες: κατοίκους τῶν πέριξ καί μακράν, ἱερεῖς, μοναχοῦς, ἄρχοντες, ἀρχόμενους, τονίζει ὁ βιογράφος του [Δ. Σοφιανός, Ὁσῖος Ἀθανάσιος Μετεωρίτης, Μετέωρα 1990].

Καταγράφονται ἐπτὰ συνολικά περιπτώσεις μονῶν τοῦ 14^{ου} αἰ. πρὶν ἢ μετὰ τό 1335.

1. Ὁ Ἀθανάσιος ἤδη εἶχε ἀφήσει τόν Στύλο καί ἵδρυσε δικό του κελλί στόν Πλατύλιθο ἢ Μετέωρο (π. 1344), ἀφιερωμένο ἀρχικά στή Θεοτόκο Μετεωρίτισσα. Στήν περίοδο μετὰ τό 1348, ὅταν τή Θεσσαλία κατέχουν οἱ Σέρβοι (1348-1356), λόγω αὔξησης ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν, ὀργανώνει κοινόβιο καί ἱδρύει νέο καθολικό τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Σήμερα ἡ μονή τιμᾶται στή Μεταμόρφωση.

2. Λίγο πριν από το 1336 στην περιοχή της Μονής Ακαταμαχήτου Μεγάλων Πυλών (Πόρτα Παναγιά, που είχε ιδρύσει ο σεβαστοκράτορας Ίωάννης Α΄ των Νέων Πατρών, π. 1283, όπου ο ίδιος έκαρθε μοναχός Νείλος αλλά και έτάφη), ιδρύεται ένα μετόχι του Σωτήρος «μετά των εκ βάθρων ανοικοδομηθέντων παρά των τοιούτων μοναχών περι αυτών [τόν ναό] όσπητίων», τονίζει στο χρυσόβουλλο του ό Ανδρόνικος Γ΄ (1336) ύπέρ των μοναχών που του τό ζήτησαν (άνεφερον), δηλαδή ή τελευταία γενιά [Δ. Σοφριανός, *Τριχαλινά* 9 (1969) 7-27].

3. Μετά τό 1342 οί προύχοντες των Θεσσαλών που ύποστήριζαν τόν φίλο των «Ήσυχαστών» Ίωάννη Στ΄ Καντακουζηνό, θά πετύχουν νά αναλάβει τή Θεσσαλία ό άνεπιός του Ίωάννης Άγγελος Πιγκέρνης. Δυστυχώς πέθανε τό 1348 από τήν πανώλη που χτύπησε παντού και τή Θεσσαλία. Ό Ίωάννης Άγγελος είχε σχέση μέ τή μονή Θεοτόκου Όλυμπιώτισσας στην Έλασσόνα, όπου και έτάφη. Στή δεκαετία 1320 είχε κτισθεί τό νέο καθολικό της Μεταμορφώσεως, για νά ιστορηθεί στην έπόμενη δεκαετία μέ ένα καταπληκτικό σύνολο, τό όποιο σύμφωνα μέ τήν Άννα Τσιτουρίδου, ειδική στην τέχνη αυτής της έποχής, είναι τό καλύτερο σε ποιότητα σε όλα τά Βαλκάνια αυτή τήν περίοδο. Τό πρόγραμμα εισηγήθηκε ένας άνώνυμος υπεύθυνος (ήγούμενος;) που είχε άμεση σχέση μέ τό Άγιον Όρος. Τό 1336 εκδόθηκε χρυσόβουλλο ύπέρ της μονής Μεταμορφώσεως από τόν Ανδρόνικο Γ΄ και τό 1342 ή μονή θεωρείται ήδη πατριαρχική.

4. Ό Ίωάννης Άγγελος θά ιδρύσει ό ίδιος και μία άλλη μονή του Σωτήρος

μετόχι της μονής Θεοτόκου Έλεούσας Λυκουσάδας στο Φανάρι, της δεύτερης μεγάλης μονής του σεβαστοκράτορα Ίωάννη Α΄ και της συζύγου του μοναχής Όπομονής, εύρισκόμενο στη Μεταμόρφωση Καρδίτσας. Μέ βάση χρυσόβουλλο του Στεφάνου Δουσάν του 1348 είχε γίνει «έν τή θεηλάτου όργη», τήν πανώλη, ή όποία θά κατέβαλε και τόν ίδιο. Συνήθως για τήν ίαση ό λαός επικαλείται ιαματικούς άγίους. Τώρα ή επίκληση στον Μεταμορφωμένο Σωτήρα είναι καινοτομία της έποχής.

5. Ένα ακόμη μετόχι της μ. Λυκουσάδας, αφιερωμένο στον Σωτήρα, θά είναι στο Πιρλήγκο ή Περνιάγκο της όρεινης Καλαμπάκας, κι αυτό ιδρυθέν πριν από τό 1348.

6. Ό δεσπότης Νικηφόρος Δούκας Όρσίνης, γαμπρός του Ίωάννη Στ΄ Καντακουζηνού, έλέγχοντας τή Θεσσαλία στα 1356-1359 μέ έδρα τά Τρίκαλα, θά ιδρύσει τή μονή του Σωτήρος. Ταυτίζεται μέ τόν βυζαντινό ναό στην κοινότητα Σωτήρα λίγο έξω από τά Τρίκαλα.

7. Ό μοναχός Λαυρέντιος θά ιδρύσει τό 1378 στο Πήλιο μονή αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος και τόν Προφήτη Ηλία (παρόντα στη βιβλική Μεταμόρφωση) μέ ενίσχυση του αυτοκράτορα Τραπεζούντος Άλεξίου Γ΄ Κομνηνού (Άνάλογη ενίσχυση έδωσε ό ίδιος στη μονή Διονυσίου Άγίου Όρους).

Οί ναοί του Σωτήρος δείχνουν τήν ύπαρξη μιās τάσεως που υπήρχε τόν 14^ο αι. νά ιδρύονται νέα μετόχια ή μονές αφιερωμένες στη Μεταμόρφωση λόγω έπίδρασης της «νηπτικής» ανανέωσης ειδικά στο Άγιον Όρος.

Ὁ Χριστιανισμός στὰ Βρετανικά νησιά I. Ρωμαϊκή Ἐποχή

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρή

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὰ Βρετανικά νησιά χάνεται στό ρωμαϊκό παρελθόν τῆς χώρας, ὅπως ἄλλωστε καί τῶν περισσοτέρων περιοχῶν τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου. Ἀπό τά ἀρχαιολογικά εὐρήματα καί τίς μαρτυρίες μπορούμε νά ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀκολούθησε χρονολογικά τή φυσιολογική πορεία τῆς ἐξαπλώσεώς του στή Δύση μετά τήν παρουσία τοῦ ἀποστόλου Παύλου στή Ρώμη¹.

Ὁ Χριστιανισμός μετά τή Ρώμη, μέσω τῶν ἑλληνοφώνων παροικιῶν τῆς νότιας Γαλατίας, κυρίως τῆς Μασσαλίας, καί τῶν παραποτάμιων κοινοτήτων, πέρασε στὰ κέλτικα φύλα τῆς ἠπειρωτικῆς Γαλατίας καί τῆς Ἰβηρίας καί ἀπό ἐκεῖ στίς ἐκεῖθεν νήσους, τῆς Βρετανίας καί Ἰρλανδίας, μέ τά ὅποια ἱστορικά ἐπεισόδια καί διαμεσολαβήσεις.

Νά θυμίσουμε ὅτι ἀπό τό 600 π.Χ. περίπου, οἱ Ἕλληνες ἀπό τή Φώκεια τῆς Μ. Ἀσίας, ἵδρυσαν τήν ἀποικία τῆς Μασσαλίας, στή νότια Γαλατία, καί ἔτσι τήν ἀρχαιότερη πόλη τῆς Γαλλίας. Ἀπό ἐκεῖ ἀκολουθώντας, ἀρχικά τόν ποταμό Ροδανό καί ὕστερα τίς διακλαδώσεις του, διείσδυσαν στό ἐσωτερικό ἰδρύοντας ἐμπορικούς σταθμούς. Λέγεται ὅτι ὁ Ροδανός πῆρε τό ὄνομά του ἀπό τούς Ρο-

δίους ἀποίκους. Ὁ ἀνταγωνισμός ὅμως ἦταν μέγας μέ τούς Καρχηδονίους, τήν ἄλλη μεγάλη ναυτική δύναμη τῆς δυτικῆς Μεσογείου, οἱ ὅποιοι μάλιστα τό 331 π.Χ. εἶχαν καταλάβει τήν Ταρτησό, πόλη πού βρισκόταν στίς Ἡράκλειες στήλες (στενά Γιβραλτάρ), καί ἐμπόδιζαν τούς Μασσαλιῶτες νά ἐμπορεύονται κασσίτερο ἀπό τή Βρετανία καί ἤλεκτρο ἀπό τή Βαλτική². Ὁ κασσίτερος ἦταν ἀπαραίτητος στή μεταλλουργία γιά τήν παραγωγή τοῦ μπρούντζου. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτά, στήν ἀναζήτηση νέων δρόμων τό 333 π.Χ. ὁ Πυθέας (περίπου 380-310 π.Χ.) ἀπό τή Μασσαλία ξεκίνησε ἕνα ταξίδι γιά νά βρεῖ νέο δρόμο γιά τή Μαιώτιδα λίμνη καί μετά τόν Εὐξείνο πόντο (!), ἀλλά περιπλέοντας τήν Ἰσπανία, πέρασε τό στενό τοῦ Γιβραλτάρ καί ἔφθασε στὰ Βρετανικά νησιά. Στή συνέχεια ἐπισκέφθηκε τήν Κορνουάλη, σημαντικό τόπο ἐξορύξεως κασσιτέρου. Μετά περιπλέοντας τά νησιά Φερόες ἔφθασε στή μακρινή Θούλη, μᾶλλον στήν Ἰσλανδία. Τό ταξίδι του συνεχίσθηκε στή Βαλτική θάλασσα.

Στό παραπάνω ταξίδι του, ὁ Πυθέας, ἀναφέρει τά νησιά μέ τόν ὄρο «Πρεττανικές νῆσοι», ἀπό τό ὄνομα μιᾶς φυλῆς Γαλατῶν, τῶν *Pritani* (Πρεττανοί), τούς

οποίους γνώρισε και θεώρησε ότι όλοι οι κάτοικοι του νησιού ονομάζονταν Έτσι³.

Αλλά όλα άλλαξαν όταν τό 51 π.Χ. ο Ίούλιος Καίσαρας κατέκτησε τό μεγαλύτερο μέρος τής Γαλατίας, δηλ. τήν περιοχή ή όποία περιλάμβανε όλόκληρη τή σημερινή Γαλλία, τό Βέλγιο και τήν Όλλανδία, και έτσι εξασφάλισε τόν έλεγχο τής χώρας από τούς Ρωμαίους. Τότε, παρά τίς πολλαπλές προσπάθειές του, δέν κατόρθωσε νά κατακτήσει τήν Άλβιόνα (Βρετανία), κάτι πού τελικά πέτυχε ό αυτοκράτορας Κλαύδιος τό 43 μ.Χ.⁴

Κατά τήν παράδοση ή άγιος Άριστόβουλος, ένας εκ των Έβδομήντα Άποστόλων (†90 μ.Χ.), ήταν ή πρώτη επισκοπος Βρετανίας, και ή οργανωτής του πρώιμου Χριστιανισμού στή Βρετανία στό πρώτο μισό του 1^{ου} αι. μ.Χ.⁵ Πράγματι νεώτερες αρχαιολογικές έρευνες αναγνωρίζουν τά ύπολείμματα του αρχαιό-

τερου κτίσματος εκκλησίας στην Άγγλία γύρω στό 140 μ.Χ. και ακόμη παλαιότερου, στην Κορνουάλη. Η αναφορά του Άγιου Lucan, ή όποιος έφερε τόν Άγιο Dyfan (ή Damian) και τόν Άγιο Fagan (ή Fugatius) στην περιοχή του, γύρω στό 160-180 μ.Χ, ακόμη των Άγιων Mydwyn και Elvan (ή τελευταίος απέβίωσε στό Glastonbury γύρω στό 195 μ.Χ.) μαρτυρούν έντονο πνευματικό βίος⁶.

Η βασικότερη αίτια και ή συνεπαγόμενη επίδραση στον εκχριστιανισμό των Βρετανικών νησιών σχετίζεται με τίς μεγάλες ελληνικές αποικίες τής Δυτικής Μεσογείου, όπου κατοικούσαν μεγάλοι αριθμοί Μικρασιατών Έλλήνων και οι όποιοι ως έμπορευόμενοι είχαν σχέσεις με τίς περιοχές αυτές, είτε απ' ευθείας διά θαλάσσης, ιδίως με τίς Δυτικές ακτές τής Βρετανίας, είτε διά των ποταμών με τήν κεντρική Βρετανία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. R. MacMullen, *Christianizing the Roman Empire (AD 100-400)*, New Haven 1984. **2.** Για τόν λόγο αυτό οι αρχαίοι Έλληνες αποκαλούσαν τά νησιά αυτά «Κασσιτερίδες νήσους». **3.** Στή συνέχεια ονομάζον «Πρεττανία», ή Διόδωρος Σικελιώτης και ή Στράβων «Βρετανία». Ό Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι ή Μαρκιανός Ηρακλειώτης, στό έργο του *Περίπλους τής έξω θαλάσσης*, ονομάζει τό νησί «Πρεττανική» και τούς κατοίκους «Άλβιώνιους», βλ. W. Smith, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, London 1854, σ. 559-560. **4.** Βλ. P. Hunter-Blair, *Roman Britain and early England*, 55 B.C.-A.D. 871, Edinburgh 1963' P. Salway, *Roman Britain*, Oxford 1991' S. Ireland, *Roman Britain. A sourcebook*, London-N. York 32008' P. Galliou, *Britannia: histoire et civilisation de la Grande-Bretagne romaine: Ier-Ve siècles apr. J.C.*, Paris 2004' M. Todd (έκδ.), *A companion to Roman Britain*, Oxford 2004' A. R. Birley, *The Roman Government of Britain*, Oxford 2005. **5.** Σύμφωνα με παράδοση, ή όποία διασώζεται στό απόδιδόμενο στον άγιο Δωρόθεο επίσκοπο Τύρου (255-362) έργο *Περί των έβδομηκοντα μαθητών*, PG 92, 1060C-1076, έδω στ. 1064A. **6.** Βλ. Ch. Thomas, *Christianity in Roman Britain to AD 500*, London 1981' M. Henig, *Religion in Roman Britain*, New York 1984' R. Sharpe, "Martyrs and Local Saints in Late Antique Britain", στό *Local Saints and Local Churches in the Early Medieval West*, Oxford 2002, σ. 75-154' D. Knight, *King Lucius of Britain*, Stroud 2008.

Εκδρομή στό θέρετρο Σουόκ Σουό, 5 χλμ. Ν.Δ. της Τραπεζούντας, 1913 (Αρχείο Α. Θεοφύλακτου)

Ἡ ἐπιστολή στήν Ἐκκλησία τῆς Περγάμου

Πρωτ. Σπυρίδωνος Λόντου
Ἐφημ. Παρεκκλ. Ἀγ. Παντελεήμονος Βουλαγαμένης
Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Ἡ ἄρχαία Πέργαμος, πρωτεύουσα τῶν Ἀτταλιδῶν, ἦταν μία πλούσια πόλη στή Μ. Ἀσία καί πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου βασιλείου. Λόγω τῆς στρατηγικῆς τῆς θέσης κατέστη τό μεγαλύτερο ἐμπορικό, πολιτικό καί στρατιωτικό κέντρο τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας. Ἦταν φημισμένη γιά τούς ὑπέρλαμπρους ναούς τῆς, γιά τήν Ἱατρική σχολή, τή Βιβλιοθήκη καί τήν περγαμηνή τῆς.

Κατά τούς χριστιανικούς χρόνους ἀποτελοῦσε ἔδρα Ἐπισκοπῆς. Ἐκεῖ μαρτύρησε τό 83 μ.Χ. ὁ Ἀντίπας, ἐπίσκοπος καί πολιούχος Ἅγιός τῆς, καί στή θέση τῶν παλαιῶν ναῶν κτίσθηκαν ἡ βασιλική τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί οἱ ναοί τοῦ ἁγίου Ἀντίπα καί τῶν ἁγίων Κάρπου, Παπύλου, Ἀγαθονίκης καί Ἀγαθοδώρου.

Στό ἱερό βιβλίό τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη, ἡ Περγάμος εἶναι ἡ τρίτη πόλη-παραλήπτης τῶν ἐπιστολῶν του (Ἀποκ. 2,12-17). Ὁ Εὐαγγελιστής μέ τήν ἐπιστολή γνωστοποιεῖ στόν Ἐπίσκοπό τῆς τί λέγει «ὁ ἔχων τήν ρομφαίαν τήν δίστομον τήν ὀξεῖαν» (Ἀποκ. 2,12). Ὁ Χριστός παρουσιάζεται ὡς ἀπόλυτος ἡγεμόνας, μέ τή ρομφαία, τό σύμβολο τῆς ὑπέρτατης ἐξουσίας, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπό τό στόμα Του, σέ ἀντίθεση μέ τόν Ρωμαῖο ἑπαρχο τῆς Περγάμου πού εἶχε τό «δικαίωμα τῆς μάχαιρας» (ius gladii) καί ἀποφάσιζε γιά τή ζωή

καί τόν θάνατο τῶν πολιτῶν, ἐπικυρώνοντας τίς θανατικές ποινές. Ἡ ρομφαία τοῦ Χριστοῦ σχετίζεται μέ τόν παντοδύναμο καί πανσθενουργό λόγο Του καί ὄχι μέ τή βία¹. Ἡ παράσταση τῆς ρομφαίας² ἀπό τόν Ἰωάννη ὑπογραμμίζει στήν κοινότητα τήν ἀνάγκη προφύλαξης τῆς ἀπό τόν κίνδυνο, πού ἐνέχει τήν πιθανή τάση μελῶν τῆς γιά συμβιβασμό μέ οἰκονομοπολιτικά δεδομένα τῆς ἐποχῆς ἢ ἐφησυχασμό, καί παράλληλα προβάλλει τόν Χριστό ὡς τόν ἀκαταμάχητο φρουρό τῆς³.

Ὁ Κύριος, λοιπόν, γνωρίζει τά ἔργα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Περγάμου καί ὅτι κατοικεῖ «ὅπου ὁ θρόνος τοῦ σατανᾶ» (Ἀποκ. 2,13α), ἀλλά δέν ἀρνήθηκε τήν πίστη τῆς. Ὁ Εὐαγγελιστής τονίζει στό σημεῖο αὐτό τῆς ἐπιστολῆς τό πρόβλημα τῆς σχέσης τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μέ τή χριστιανική θρησκεία καί παρουσιάζει τόν Χριστό ὡς τόν Ἐνα καί ἀληθινό Θεό, τόν ἀπόλυτο κύριο τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, τόν τελικό, μοναδικό καί ἀληθινό Κριτή σέ ἀντίθεση μέ τόν κοσμικό θεοποιημένο αὐτοκράτορα καί τήν ψευδολατρεία του. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Περγάμου ἄντεξε, ἔδειξε σθεναρή ἀντίσταση, ιδιαίτερα κατά τίς ἡμέρες πού θανάτωσαν τόν Ἀντίπα, ὁ ὁποῖος ἀρνιόταν νά προσκυνήσει τήν ψευδοθεότητα τοῦ αὐτοκράτορα καί ὡς μάρτυς πιστός «ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, ὅπου ὁ σατανᾶς κατοικεῖ» (Ἀποκ.

2,13β). Ὁ Χριστός ἐπαινεῖ τοὺς χριστιανούς τῆς Περγάμου, ἐπεὶ διὰ διατήρησάν σταθερὴ τὴν ἀποκλειστικὴ ἀφοσίωσή τους στὸν ἀληθινὸ Θεό, καὶ δὲν ἀρνήθησαν τὴν πίστη τους σὲ Αὐτόν, παρότι κατοικοῦσαν ἐκεῖ πού κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς.

Ὡστόσο ὁ Χριστός ἔχει κατὰ αὐτῆς «ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν Βαλαάμ» (Ἀποκ. 2,14). Ψέγει τὴν ἐκκλησία ὅτι κρατᾷ «τὴν διδασχὴν τῶν Νικολαϊτῶν» (Ἀποκ. 2,15).

Σύμφωνα μὲ τὴ βιβλικὴ ἀφήγησι, ὁ Βαλαάμ πρότεινε στὸν Μωαβίτη βασιλιά Βαλάκ νὰ χρησιμοποιοῦν τὶς «θυγατέρας Μωάβ», προκειμένου νὰ παρασύρουν τοὺς Ἰσραηλίτες στὴ λάγνα λατρεία ψεύτικων θεῶν, στὴ βρώση εἰδωλόθυτων καὶ στὴν πορνεία (Ἀριθμ. 25,1-2). Προφανῶς μερικοὶ στὴν ἐκκλησία τῆς Περγάμου, ἀκολουθοῦσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν Νικολαϊτῶν καὶ παρὰ τὴ γνωστὴ ἐντολὴ ἀποχῆς «εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας» (Πράξ. 15,29), συμμετεῖχαν σὲ συντεχνιακὰ δεῖπνα, ἀνέχονταν τὴν πορνείαν καὶ παρασύρονταν στὴ βρώση εἰδωλοθύτων καὶ τὴν εἰδωλολατρεία, τὴν ὁποία κατακρίνει ὁ Ἰωάννης ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὸ κεφ. 10 τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του, προτρέποντας τοὺς πιστοὺς νὰ μὴ γίνονται ἀφορμὴ προσκόμματος καὶ πτώσεως καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Ἕλληνας καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν ἐκεῖνο πού συμφέρει τοὺς πολλοὺς, γιὰ νὰ σωθοῦν.

Ἀκολουθεῖ ἡ προτροπὴ σὲ μετάνοια (Ἀποκ. 2,16). Ἀπαραίτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἡ ὁλοκληρωτικὴ μετάνοια, ἀλλιῶς ὁ Κύριος θὰ ἐμφανιστεῖ τάχιστα καὶ θὰ πολεμήσει μὲ τὴ ρομφαία τοῦ στόματός Του. Ἄς κρατήσουν λοιπὸν οἱ πιστοί, ἄς ἀκούσουν «τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις» (Ἀποκ. 2,17α). Ἄν μεταστραφοῦν, θὰ ἀπολαύσουν τὸ κρυμμένο «μάννα», «ψηφρον λευκὴν», τὴ λευκὴ ψηφίδα καὶ «ὄνομα καινὸν γεγραμμένον», τὸ νέο ὄνομα γραμμένο στὴν ψηφίδα (Ἀποκ. 2,17β). Ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ κρυμμένου μάννα, πρόκειται γιὰ τὴν οὐράνια τροφή, σὰν τὴν τροφή πού ἔδωκε ὁ Θεός στὸν λαὸ Του κατὰ τὴν παραμονὴ τους στὴν ἔρημο (Ἐξοδ. 16,35), τὴν τροφή τοῦ Θεοῦ πού θὰ πέσει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς στοὺς δίκαιους, σὲ ἀντίθεσι μὲ τὶς ρυπαρὲς τροφές πού ἔτρωγαν οἱ συμμετέχοντες στὰ εἰδωλολατρικὰ συμπόσια. Ὁ Σ. Ἀγουρίδης βλέπει σ' αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσι τὴν προτύπωσι τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου «μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται» (Ματθ. 5,6). Γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὸ οὐράνιο δεῖπνο ὡς ἔδεσμα θὰ προσφερθεῖ τὸ μάννα⁴. Στὴ λευκὴ ψηφίδα (λίθος δικαστῶν ἢ λίθος ψήφου ἢ πολυτιμὴ λευκὴ λίθος), σὲ ἀντίθεσι μὲ τὸ μαῦρο τοῦ σκότους, θὰ γραφεῖ τὸ καινούριο ὄνομα πού ὑπόσχεται ὁ Θεός, ἓνα ὄνομα «γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός» (Ἀποκ. 19,12).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Σ. Δεσπότης, *Ἡ Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννη, τὸ βιβλίον τῆς Προφητείας, Λειτουργικὴ καὶ Συγχρονικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγισι τῆς Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννη*, τ. Α΄, Ἀθήνα: Ἄθως 2005, σ. 112. 2. Στὴν Π.Δ. βλ. *Γέν.* 3,23-24. *Ἠσ.* 11,4. 49,2. *Ἰσ.* 6,5-6. 3. Πρωτ. Ἰ. Σκιαδαρέσης, *Ἡ Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννη, τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἔσχατα σὲ διάλογο*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας 2013, σ. 66. 4. Σ. Ἀγουρίδης, *Ἡ Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννη. Εἰσαγωγικά-Ἐρμηνεῖα-Παραρτήματα ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων*, Ἐρμηνεῖα Καινῆς Διαθήκης 18, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς 1994, σ. 129.

Τό Λιβάνι χθές και σήμερα (β)

Ἄρχιμ. Δαμασκηνῶ Δαμιανάκη
Ἱ. Προϊστ. Προσκυνημ., Ἱ.Ν. Ἁγ. Βαρβάρας Ἀττικῆς
Ἀποστολικῆς Διακονίας

Ὁ Θεοῦδρουτος τρόπος παρασκευῆς θυμιάματος

Γιὰ πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας γίνεται ἀναφορά στόν τρόπο παρασκευῆς θυμιάματος μέ περισσότερα τοῦ ἐνός ἀρωματικά στοιχεῖα. Στήν *Παλαιά Διαθήκη*, καί συγκεκριμένα στήν *Ἐξοδα*, ὁ ἴδιος ὁ Θεός παραδίδει στόν Μωυσῆ τά ὑλικά καί τή δοσολογία γιά τήν παρασκευή θυμιάματος: «Καί εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν· λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχα, χαλβάνην ἡδυσμοῦ καί λίβανον διαφανῆ, ἴσον ἴσῳ ἔσται· καί ποιήσουσιν ἐν αὐτῷ θυμίαμα, μυρεψικὸν ἔργον μυρεψοῦ, μεμιγμένον, καθαρὸν, ἔργον ἅγιον. καί συγκόψεις ἐκ τούτων λεπτὸν καί θήσεις ἀπέναντι τῶν μαρτυρίων ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ὅθεν γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν· ἅγιον τῶν ἁγίων ἔσται ὑμῖν. θυμίαμα κατὰ τὴν συνθεσιν ταύτην οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς· ἁγίασμα ἔσται ὑμῖν Κυρίῳ· ὃς ἂν ποιήσῃ ὡσαύτως ὥστε ὀσφραίνεσθαι ἐν αὐτῷ, ἀπολεῖται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». Πλέον ἡ διαδικασία τῆς παρασκευῆς θυμιάματος χαρακτηρίζεται ὡς ἔργον ἅγιον.

«Χαλβάνη» εἶναι τὸ ρητινώδες φυτὸ μέ δυνατό καί εὐχάριστο ἄρωμα, τὸ ὁποῖο φυτρώνει κυρίως στήν Ἰνδία καί τὴ Συρία. Ὁ «ὄνυχας» εἶναι ἓνα ἀρωματικὸ κοχύλι καί ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπὸ τὰ βασι-

κά συστατικά τοῦ θυμιάματος, τὸ ὁποῖο προοριζόταν ἀποκλειστικά γιά χρῆση στό ἁγιαστήριο. «Στακτὴ» εἶναι τὸ αἰθέριο ἔλαιο τοῦ θάμνου τῆς σμύρνας ἢ ἀλλιῶς μύρρας. Ἡ λεγόμενη στακτὴ, ἓνα ἐξόχως ἀκριβὸ λάδι, προερχόταν ἀπὸ τὴν Ἀνατολή καί ἦταν ἰδιαίτερος γνωστὴ στους Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ ὅπου πέρασε καί στήν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Ἡ εὐρεῖα χρῆση τῆς ὀδήγησε σὲ κατάχρησή της, μέ ἀποτέλεσμα νὰ ἀπαγορευτεῖ μέ νόμο στήν ἀρχαία Ἀθήνα κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Σόλωνα τὸ 594 π.Χ. Τὸ τέταρτο συστατικὸ εἶναι τὸ λιβάνι, πού, γι' αὐτὸν τὸν λόγο, δέν πρέπει νὰ ταυτίζεται μέ τὸ θυμίαμα.

Πολλές εἶναι οἱ ἀναφορές στήν *Παλαιά Διαθήκη* γιά τὸ θυμίαμα καί τὴ χρῆση του. Στό βιβλίο τοῦ *Ἡσαΐα* χαρακτηρίζεται ὡς ἰδιαίτερα πολυτίμο προϊὸν μαζί μέ τὸν χρυσό: «πάντες ἐκ Σαβᾶ ἤξουσι φέροντες χρυσίον καί λίβανον οἷσουσι καί λίθον τίμιον καί τὸ σωτήριο Κυρίου εὐαγγελιοῦνται». Στόν *Ναό* τοῦ Σολομώντα διαβάζουμε γιά τὴν ὑπαρξὴ θυσιαστηρίου, ὅπου θυμιάζε κάθε ἡμέρα ἓνας ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖτο ὅτι ἀξιωνόταν γι' αὐτὸν τὸν λόγο μεγάλης τιμῆς. Τοῦτο συνέβη καί στόν *Ζαχαρία*, πατέρα τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὁ ὁποῖος τὴν ὥρα πού θυμιάτιζε, δέχθηκε ἀπὸ τὸν Ἄγγελο

τήν πληροφορία ὅτι θά γεννήσει σέ αὐτήν τήν προχωρημένη ἡλικία τόν Ἰωάννη τόν Πρόδρομο. Ἡ σκηνή τοῦ Μαρτυρίου περιεῖχε, ἐκτός τῶν ἄλλων, καί τό χρυσοῦν θυμιατήριον, ἐντός τοῦ ὁποίου καίγονταν κάρβουνα, μέ τόν ἱερέα νά ἐναποθέτει ἀρκετό θυμίαμα. Ἀντίθετα, στήν *Καινή Διαθήκη* συναντοῦμε τό λιβάδι νά συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν δώρων πού προσέφεραν οἱ τρεῖς Μάγοι κατά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ὡς δῶρο συμβολίζοντας τή θεϊκή φύση τοῦ θείου βρέφους. Τήν περίοδο αὐτή, σύμφωνα μέ τόν Ἰώσηπο, παρασκευαζόταν μέ δεκατρεῖς εὐώδεις οὐσίες.

Τό λιβάδι στή χρήση τῆς Ἐκκλησίας

Ἀπό τήν Ἰουδαϊκή θρησκεία παρέλαβε ἡ Ἐκκλησία τή χρήση τοῦ θυμιάματος. Κατά τά πρῶτα χριστιανικά χρόνια εἶχε ἀπαγορευτεῖ ἡ χρήση του, λόγω τῆς σύνδεσής του μέ τήν ἰουδαϊκή θρησκεία καί τήν εἰδωλολατρία. Ὡστόσο, λόγοι ὑγιεινῆς κυρίως τήν ἐπέβαλλαν, ὥστε μέ τίς ἀντισηπτικές ιδιότητές του νά μετριάζε-ται μέσα στίς κατακόμβες ὁ μολυσμένος ἀέρας ἀπό τίς ἀναθυμιάσεις τῶν τάφων καί τήν ὑγρασία ἀπό τούς τοίχους τῶν ὑπογείων κρυπτῶν. Τόν 3^ο αἰῶνα μ.Χ.,

ὁπότε παρήλθαν οἱ κίνδυνοι ἀπό τήν εἰδωλολατρία καί τήν ἰουδαϊκή θρησκεία, τό θυμίαμα καθιερώνεται μέ τόν τρίτο Ἀποστολικό κανόνα, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τό θυμίαμα καί τό λάδι ὡς τά μόνα ἐπιτρεπτά κατά τήν τέλεση τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Πλέον ἡ Ἐκκλησία τό εἰσήγαγε στήν τελετουργία προσδίδοντάς του πολλούς συμβολισμούς.

Τό θυμίαμα, ἐν πρῶτοις, συμβολίζει τήν προσευχή ἢ ὁποῖα ἀνεβαίνει στόν θρόνο τοῦ Θεοῦ: «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου». Ταυτόχρονα συμβολίζει καί τή ζέουσα ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νά γίνει ἡ προσευχή του δεκτή «εἰς ὄσμην εὐωδίας πνευματικῆς», καθῶς καί τήν ὁρμή τῆς ψυχῆς πρὸς τά ἄνω. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος γράφει: «Ὡσπερ τὸ θυμίαμα καί καθ' ἑαυτὸ καλὸν καί εὐώδες, τότε δὲ μάλιστα ἐπιδείκνυται τήν εὐωδίαν, ὅταν ὁμιλήσῃ τῷ πυρί. Οὕτω δὲ καί ἡ εὐχή καλὴ μὲν καθ' ἑαυτήν, καλλίων δὲ καί εὐωδεστέρα γίνεται ὅταν μετὰ καί ζεούσης ψυχῆς ἀναφέρηται, ὅταν θυμιατήριον ἢ ψυχὴ γένηται καί πῦρ ἀνάπτῃ σφοδρόν». Γι' αὐτό πρέπει νά διδάσκουμε τόν λαό ὅτι, ὅταν προσεύχεται, καλὸ εἶναι νά καίει θυμίαμα στό σπίτι.

Ὁ μητροπολιτικός
ναός τῆς Ἀγίας
Τριάδας
στή Σαμψοῦντα,
ἀρχές 20^{οῦ} αἰ.,
ταχυδρομικό δελτάριο
ἐποχῆς
(Συλλογὴ Α.Σ.
Μαίλλη)

Shinchonji: Μιά νέα Ἀντιτριαδική Κορεατική ἔσχατολογική αἵρεση

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργοπούλου
Ἐπ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἡ αἵρεση Shinchonji ιδρύθηκε τό 1984 στή Νότια Κορέα ἀπό τόν Κορεάτη Man-Hee Lee (γεν. 1931) καί ἡ επίσημη ὀνομασία της εἶναι "Shinchonji Church of Jesus, The Temple of Tabernacle of the Testimony". Ἡ Κορεατική ἔννοια ἀποτελεῖ ἀπόδοση τοῦ βιβλικοῦ χωρίου Ἀποκ. 21,1: «οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν».

Ὁ ἰδρυτής της προβάλλει τόν ἑαυτό του ὡς ἓνα ἔσχατολογικό πρόσωπο, καθῶς μέ τήν ἴδρυση τῆς κίνησής του ὑποστηρίζει ὅτι ἀρχίζει νά ὑλοποιεῖται αὐτό πού ἀναφέρεται στήν Ἁγία Γραφή, στό *Β' Πέτρ.* 3,13: «ἡ καινούργια γῆ καί οἱ καινούργιοι οὐρανοί», ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Χριστός. Σύμφωνα μέ τούς ἰσχυρισμούς τοῦ Man-Hee Lee, ὁ ἴδιος ἔγινε ἀποδέκτης μιᾶς θεϊκῆς ἀποκαλύψεως, ὅτι αὐτός πρέπει νά ἐπανιδρύσει τίς δώδεκα φυλές τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί μέσω αὐτοῦ τοῦ γεγονότος θά ἀρχίσει μιᾶ νέα περίοδος στήν ἀνθρώπινη θρησκευτική ἱστορία.

Ἡ κίνηση νοηματοδοτεῖ τήν ὑπαρξή της, κατά τούς ἰσχυρισμούς της πάντα, μέ τό ὄραμα πού ἔχει, ὅτι ἀποτελεῖ τήν ἀπαρχή τῆς ἱστορικῆς ἔσχατολογικῆς ἀνανέωσης τοῦ κόσμου. Πρὶν ἀπό τή δική της ξεχωριστή ἱστορική περίοδο,

κατά τίς δοξασίες τῆς αἵρεσης, ἔχουν προηγηθεῖ τρεῖς περίοδοι, καθεμία ἀπό τίς ὁποῖες ἔχει διάρκεια 2.000 ἐτῶν. Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι ἀπό τή δημιουργία τοῦ Ἀδάμ μέχρι τόν Ἀβραάμ, ἡ δεύτερη ἀπό τόν Ἀβραάμ μέχρι τήν ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ καί ἡ τρίτη ἀπό τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ μέχρι τή δημιουργία τῆς κίνησης Shinchonji.

Ἡ τέταρτη περίοδος ξεκινάει μέ τό κάλεσμα τοῦ Man-Hee Lee ἀπό τόν Θεό, περιλαμβάνει τήν ἴδρυση τῆς αἱρέσεως καί θά συμπεριλάβει καί τήν ἀναμενόμενη χιλιετή βασιλεία, πού κατά τή γνώμη του, ἀναφέρεται στήν Ἀποκάλυψη.

Ἡ αἵρεση ἔχει κλειστή καί συγκεντρωτική δομή γιά τά μέλη της, μέ περιοριστικούς ὅρους σχετικά μέ τήν ἐπικοινωνία πρός τά ἔξω καί τούς ἄλλους ἀνθρώπους, πού δέν τυγχάνουν ὀπαδοί. Ἡ ἔνταξη κάποιου στήν αἵρεση προϋποθέτει συμμετοχή σέ εἰδικά σεμινάρια καί εἰδική πνευματική ἐκπαίδευση. Στά μέλη της καλλιεργεῖ τήν ἀποψη ὅτι ἀνήκουν καί συγκροτοῦν τόν ἀριθμό τῶν 144.000, γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος στήν Ἀποκάλυψη (Ἀποκ. 7,4).

Οἱ ἀντιτριαδικές περί Θεοῦ δοξασίες της σέ συνδυασμό μέ τίς ἄλλες δοξα-

σίες της, ἀποτελοῦν ἐμπόδιο καί λόγο μὴ συνεργασίας μὲ ἄλλες χριστιανικές προτεσταντικές Ὁμολογίες, ὅπως καί μὲ διεθνεῖς χριστιανικούς ὀργανισμούς. Ἡ αἵρεση δραστηριοποιεῖται σέ 15 χῶρες τοῦ κόσμου καί στήν Εὐρώπη ἔχει δημιουργήσει κοινότητες στή Γαλλία καί στή Γερμανία. Γιά ἐπικοινωνιακούς λόγους ἐκπρόσωποί της συμμετέχουν σέ διεθνεῖς ὀργανώσεις σχετικά μὲ τήν εἰρήνη κ.ἄ. Ἐπίσης ἡ αἵρεση χρησιμοποιεῖ καί ἄλλες ὀνομασίες ὅπως: "Healing All Nations, Gemeinde im Licht". Στά πλαίσια τῆς ἐπικοινωνιακῆς στρατηγικῆς της

γιά τήν περαιτέρω ἀποδοχή της καί τή δυνατότητα κοινωνικῆς παρέμβασῆς της στή Γερμανία ἔχει δημιουργήσει ἐπίσης ἕνα θυγατρικό ὀργανισμό, μὲ τήν Κορεατική ὀνομασία "Mannam" πού σημαίνει «Συνάντηση». Ὡς ὀργανισμός θέλει νά καλλιεργήσει τή φιλία, τήν εἰρήνη καί τή συνεργασία μεταξύ ἀνθρώπων διαφορετικῶν θρησκειῶν, γλωσσῶν καί πολιτισμῶν.

Στήν ἴδια κίνηση καί μὲ ἀνάλογη δραστηριότητα, ἀνήκει καί ἄλλο θυγατρικό παρακλάδι μὲ τήν ὀνομασία: "International Peace Youth Group".

Ἀπόφοιτες τοῦ
Παρθεναγωγείου
Τραπεζούντας τό 1921
(Αρχεῖο Α. Θεοφύλακτου)

Φωτογραφική ἀποτύπωση
τοῦ χοροῦ Σέρα,
στήν περιοχή τῆς
Τραπεζούντας, ἀρχές
20^{οῦ} αἰ. (Συλλογή Α.Σ.
Μαῖλλη).

Ἐπαναστατική Περίοδος (1821-1828) Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες, II

Νικολάου Τόμπρου
Λέκτορας Πολιτικῆς Ἱστορίας ΣΣΕ

Ἔως τὰ τέλη Ἀπριλίου (1821) εἶχαν συγκεντρωθεῖ στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες πολυάριθμα ὀθωμανικά στρατεύματα, ἔτοιμα νά ἀντιμετωπίσουν τό σράτευμα τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη. Μέχρι τότε εἶχαν πραγματοποιηθεῖ μικρές μόνο ἀψιμαχίες ἀνάμεσα στούς ἐπαναστάτες καί στίς ὀλιγάριθμες ὀθωμανικές φρουρές. Στό στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν ἐπικρατοῦσαν διαφωνίες, ἀντιζηλίες, ἔριδες καί ἀπειθαρχία. Ἀρκετοί μάλιστα ἦσαν αὐτοί πού ἄρχισαν νά λιποτακτοῦν. Σύντομα οἱ πολεμικές ἐπιχειρήσεις μετατέθηκαν στήν περιοχή τῆς Μικρῆς Βλαχίας. Ἡ πρώτη μεγάλη σύγκρουση Ὄθωμανῶν καί ἐπαναστατῶν ἔλαβε χώρα στό Γαλάτσι. Στή μάχη οἱ Ὄθωμανοί ἐπιβλήθηκαν καί κυρίευσαν τήν πόλη, τήν ὁποία «ἐποίησαν ὅλην πυρός παρανάλωμα [...] καί ἀριθμόν πολύν χριστιανῶν, ἀνδρῶν, ἀόπλων, γυναικῶν τε καί παιδίων κατέσφαξαν». Τήν ἦττα στό Γαλάτσι ἀκολούθησαν οἱ συμπλοκές στό Ρίμνικο, τό Σκουλένι καί τή Φωξάνη.

Οἱ πολεμικές ἐξελίξεις ἀνάγκασαν τόν Ἄλ. Ὑψηλάντη νά θεθεῖ ἐπικεφαλῆς μίας νέας σύγκρουσης, ἐλπίζοντας ὅτι ἡ ἔκβασή της θά μετέβαλλε τό ἀρνητικό κλίμα πού ἐπικρατοῦσε στό στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν. Συγκέντρωσε λοιπόν στό

Δραγατσάνι τὰ ἔνοπλα σώματα πού τοῦ εἶχαν ἀπομείνει, ἕνα ἀπό τὰ ὁποία ἦταν ὁ Ἱερός Λόχος. Συγχρόνως ὀθωμανικές δυνάμεις περικύκλωσαν τή συγκεκριμένη περιοχή. Ἡ ἀπειθαρχία καί ἡ ἔλλειψη συντονισμοῦ πού ἐπικρατοῦσαν στούς ἐπαναστάτες δέν ἐπέτρεψαν νά εφαρμοστεῖ τό πολεμικό σχέδιο πού εἶχε ἀρχικά ἀποφασιστεῖ. Ἡ μάχη ξεκίνησε μία ἡμέρα νωρίτερα (7.6.1821) καί ἐνῶ τό συνολικό σράτευμα δέν εἶχε τοποθετηθεῖ ἀκόμη στίς προβλεπόμενες θέσεις του. Τό θάρρος καί ἡ αὐταπάρνηση πού ἐπέδειξαν οἱ Ἱερολοχίτες δέν στάθηκαν ἱκανά νά ἀποτρέψουν τήν τραγική κατάληξη τῆς μάχης, ἀφοῦ περισσότεροι ἀπό τοὺς μισοὺς ἔπεσαν στό πολεμικό πεδίο ἢ συνελήφθησαν.

Οἱ ἐπαναστατικές δυνάμεις τοῦ Ὑψηλάντη, ἀπομονωμένες πλήρως, ἐκμηδενίστηκαν εὐκόλα ἀπό τίς ὀθωμανικές δυνάμεις, πού τελοῦσαν ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Καρᾶ Φέιζ μπέη. Οἱ ἀπώλειες ὑπῆρξαν σχεδόν καθολικές, ἐνῶ ὁ πανικός πού προκλήθηκε ἀπό τό ἀπρόσμενο τῆς σύγκρουσης ὀδήγησε σέ ἄτακτη φυγή τοὺς ἐπαναστάτες καί σέ ὀριστική διάλυση τοῦ στρατοπέδου τους. Ἐνόψει τῶν ἀρνητικῶν αὐτῶν ἐξελίξεων ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης πέρασε τὰ αὐστριακά σύνορα (15.6.1821)

μέ τό ψευδώνυμο Δημήτριος Παλαιογενίδης, συνοδευόμενος από τούς αδελφούς του Νικόλαο και Γεώργιο και όρισμένους στενούς του συνεργάτες. Έναν περίπου μήνα αργότερα (24.7.1821), ό Γενικός Έπίτροπος φυλακίστηκε από τίς αυστριακές αρχές στό κάστρο του Μούγκατς και έπειτα στό φρούριο της Τερέζιενστατ, όπου και παρέμεινε έγκλειστος για αρκετά χρόνια (Νοέμβριος 1827).

Ύστερα από την ήττα στό Δραγατσάνι δύο μόνο όλιγομελή σώματα επαναστατών κατάφεραν να παραμείνουν συνταγμένα. Τό ένα -μέ επικεφαλής τούς Γεωργάκη Όλύμπιο και Ίωάννη Φαρμάκη- κινήθηκε βορειότερα προς τή Μολδαβία, πραγματοποιώντας συνεχώς σκληρές, αλλά απέλπιδες μάχες. Στόχος του σώματος αυτού ήταν να περάσει στη ρωσική Βεσσαραβία και στη συνέχεια να μεταβεί διά θαλάσσης στην Πελοπόννησο. Ύστερα από πορεία δυόμισι μηνών σε όρεινές περιοχές -και μετά από αρκετές μάχες στις όποιες οι στρατιώτες σταδιακά αποδεκατίστηκαν από τούς Όθωμανούς- έγκλωβίστηκαν στη μονή

του Σέκου, κοντά στα σύνορα με την Αυστρία (Σεπτέμβριος 1821). Η πολιορκία της μονής διήρκεσε περισσότερο από δύο εβδομάδες, στη διάρκεια των οποίων σκοτώθηκαν αρκετοί επαναστάτες. Στο τέλος ό Φαρμάκης με τούς λιγοστούς πολεμιστές του παραδόθηκε, για να βρει τραγικό θάνατο. Αντίθετα ό Γεωργάκης Όλύμπιος κλείστηκε με ένδεκα συμπολεμιστές στο κωδωνοστάσιο της μονής, όπου και ανατινάχθηκε, όταν είδε τούς έχθρους να εισέρχονται στον προαύλιο χώρο. Τό δεύτερο σώμα -μέ 250 περίπου ενόπλους και επικεφαλής τον αδελφό του Θ. Κολοκοτρώνη, Ίωάννη- ακολούθησε διαφορετική πορεία από αυτή των Όλύμπιου και Φαρμάκη. Κατευθύνθηκε νότια και διασχίζοντας τή βαλκανική χερσόνησο επιδίωξε να φτάσει στον Μοριά. Τό παράτολμο έγχείρημα του Ίωάννη Κολοκοτρώνη στέφθηκε, τελικά, με επιτυχία. Τόν Αύγουστο του 1821 έφτασε με εκατό περίπου ενόπλους στην Πελοπόννησο και έλαβε μέρος στην πολιορκία της Τριπολιτσάς, επικεφαλής της οποίας υπήρξε ό αδελφός του.

Οικογένεια της Κερασούντας, περ. 1910 (Αρχείο Συλλόγου «Αργοναῦται-Κομνηνοί»)

Ἀποστολικοί Κανόνες (κδ')

Παναγιώτη Μπούμη
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Ε.Κ.Π.Α.

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

ΚΑΝΟΝΑΣ ΟΒ' (72ος)

Κείμενο: Εἴ τις κληρικός, ἢ λαϊκός, ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέληται κηρόν, ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω, καὶ τὸ ἐπίμεμπτον προστιθέτω μεθ' οὗ ἔλαβεν.

Μετάφραση: Ἐάν κάποιος κληρικός ἢ λαϊκός ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν ἁγία ἐκκλησία κερὶ ἢ λάδι, νὰ ἀφορίζεται καὶ (νὰ ἐπιστρέφει) αὐτὸ πού πῆρε μὲ προσθήκη τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῆς ἀξίας του.

Ἀγιογραφικά χωρία: Λευϊτ. 5,16· 22,14 καὶ 27,13 καὶ 15 καὶ 27 καὶ 31, Ἀριθμ. 5,7.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικὸς ὁ ογ', τῆς ΑΒ' ὁ ι', τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ὁ η'.

Σχόλιο: Αὐτὸ πού ἀφαιρεῖται ἀπὸ κάποιον νὰ εἶναι σάν νὰ ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν καθόλου Ἐκκλησία.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΟΓ' (73ος)

Κείμενο: Σκεῦος χρυσοῦν, ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθέν, ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ. Εἰ δέ τις φωραθεῖη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῶ.

Μετάφραση: Σκεῦος χρυσό ἢ ἀργυρό πού ἔχει ἁγιαστεῖ ἢ ὕφασμα (π.χ. ἀπό ἄμφια) κανεῖς ἀκόμη καὶ γιὰ δική του στό σπίτι χρῆση νὰ μὴν παίρνει· γιατί εἶναι παράνομο. Ἐάν ὠστόσο ἀποδειχθεῖ ὀλοφάνερα ὅτι κάποιος τό πράττει, νὰ ἐπιτιμᾶται μὲ ἀφορισμό.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικὸς ὁ οβ', τῆς ΑΒ' ὁ ι', τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ὁ η'.

Σχόλιο: Ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτὸ φαίνεται καθαρά ὅτι καὶ ὁ ἀφορισμὸς χαρακτηρίζεται καὶ εἶναι ἐπιτίμιο («ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῶ») καὶ ὄχι ποινή, ὅπως ὑποστηρίζουν μερικοὶ θιασῶτες πολιτειακοῦ τύπου τάσεων.

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

Ἄγγελου Γ. Μαντᾶ
Δρος Νεοελληνικῆς Φιλολογίας

Συμπληρώνονται ἐφέτος ἐνενήντα ἑξήκοντα χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησιν τοῦ Ἀλέξανδρου Μωραϊτίδου. Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης γεννήθηκε στὴ Σκιάθου τὸ 1850, καταγόμενος ἀπὸ τὴν ὀνομαστή οἰκογένεια τῶν Μωραϊταίων, ἡ ὁποία, προερχόμενη ἀπὸ τὸν Μυστρά, ἐγκαταστάθηκε στὴ Σκιάθου στίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} αἰ.¹ Τὸ πατρικὸ τοῦ σπιτί βρισκόταν δίπλα στὸν Ἱερό Ναὸ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ γειτνίαση μὲ τὸν ὁποῖο ἦταν γιὰ τὸν νεαρό Ἀλέξανδρο αἰτία γιὰ νὰ ἀρδευθεῖ τὸ προικισμένο πνεῦμα τοῦ μὲ τὰ νάματα τῆς γνήσιας ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης. Μιάς παράδοσης, πού, ἐμπλουτισμένη ἀπὸ τὴν πνευματικότητα τοῦ κινήματος τῶν Κολλυβάδων, ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται σεβαστὴ μέχρι σήμερα στὸ νησί. Ἔτσι, τόσο ὁ βίος τοῦ, ὅσο καὶ τὸ λογοτεχνικὸ τοῦ ἔργο ἀποπνέουν «ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς». Διαβάζοντας κανεὶς τὰ διηγήματα ἢ τὰ ὑπέροχα ὕμνογραφήματα τοῦ Μωραϊτίδου διαπιστώνει τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση πού ἄσκησε στὴν τέχνη τοῦ αὐτοῦ τὸ εὐλογημένο περιβάλλον τῆς ἐνορίας τοῦ. Μιὰ ἐπίδραση πού φαίνεται ἐνδεικτικὰ, πλὴν γλαφυρότατα μέσα ἀπὸ τὴν ἀναπόληση τοῦ γλυκὸχοῦ τῆς καμπάνας τοῦ ναοῦ: «Ἦ τῆς ἐνορίας μου κῶδων! Ἀγαπητέ μου σύντροφε, ὅστις καθ' ἐκάστην πρωΐαν μ' ἐξήγειρες τοῦ ὕπνου, καὶ ὅστις πρῶτος μὲ ἐδίδαξες τὴν

ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ! Νομίζω ὅτι σέ ἀκούω, ὅτι ὁ γλυκὺς ἐκεῖνος ἤχος σου ὡς ἀντιλάλημα ἡδονικῆς μουσικῆς εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου».²

Ὁ Μωραϊτίδης ἔλαβε τὴ στοιχειώδη ἐκπαίδευση στὸ νησί τοῦ καὶ ὀλοκλήρωσε, μὲ κάποιες διακοπές, τίς ἐγκύκλιες σπουδές τοῦ στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ τελείωσε καὶ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν τῷ μεταξύ ἔχει ἀρχίσει νὰ ἐργάζεται ὡς πρακτικογράφος τῆς Βουλῆς. Ἀργότερα ἐργάστηκε καὶ ὡς καθηγητὴς μέσης ἐκπαίδευσης. Τὸ 1872 γίνεται μέλος τοῦ νεοϊδρυμένου φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσός», στὸ πλαίσιο τοῦ ὁποίου σχετίζεται μὲ σημαντικούς λογοτέχνες τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τὸ 1874 ἀρχίζει νὰ δημοσιεύει διηγήματα σὲ διάφορα περιοδικὰ, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 1880 δημοσιεύει καὶ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις. Ἀπὸ τὸ 1874 ἄρχισε νὰ ἐργάζεται καὶ ὡς δημοσιογράφος, ἐνῶ τὴν ἴδια χρονιά ἄρχισε τὴν ἐκδοση τῆς σατιρικῆς ἐφημερίδας τοῦ Ἀγορά. Τὰ ἔργα πού τὸν ἀνέδειξαν ἦταν οἱ ἐπιφυλλίδες τῆς ἐφημερίδας Ἀκρόπολις, κατὰ τὰ ἔτη 1884 καὶ 1885, οἱ ὁποῖες, μὲ τίτλο «Εἰκόνες», ἀνακαλοῦσαν σκηνές καὶ βιώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας στὸ νησί, γύρω ἀπὸ τίς ἐορτές τῶν Χριστουγέννων, τῆς Πρωτοχρονιάς καὶ τοῦ Πάσχα. Τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ εἶναι ἐκτεταμένο καὶ περιλαμβάνει

θεατρικά έργα, διηγήματα, ταξιδιωτικά κείμενα, ποιήματα και άρκετά ύμνογραφήματα. Για τό έργο του αυτό τιμήθηκε μέ τό «Έθνικόν Άριστεϊον τών γραμματών και τών τεχνών», ένῶ εξέλεγή και πρόσεδρο μέλος τής Άκαδημίας Άθηνών.

Τό 1907, ύστερα από ένα σοβαρό άτύχημα στη Μονή τής Άγίας Λαύρας, και ύστερα από υπόδειξη του πνευματικού του, παύει νά γράφει κοσμική λογοτεχνία και στρέφεται σέ δραστηριότητες καταλληλότερες για τόν πνευματικό βίο, ὅπως ή μετάφραση και έρμηνεία εκκλησιαστικών κειμένων και ή ύμνογραφία. Τό 1901 νυμφεύθηκε τήν άθηναία Βασιλική Φουλάκη, τήν ὁποία γνώρισε στίς άγρυπνίες του Άγίου Έλισαίου. Οί δυό τους έδωσαν άμοιβαία υπόσχεση νά ζήσουν ὡς άδελφοί, «παρθενίαν φυλάσσοντες». Ζοῦν άρμονικά, μιμούμενοι τό ζεύγος τών άγίων Άνδρονίκου και Άθανασίας. Τό 1914 ή Βασιλική εκάρη μοναχή μέ τό ὄνομα Άθανασία, στην Ίερά Μονή Κεχροβουνίου τής Τήνου. Στίς 16 Σεπτεμβρίου του 1929 εκάρη και ὁ Άλέξανδρος μοναχός, στον Ίερό Ναό Τριών Ίεραρχών Σκιαθου, από τόν άοίδιμο Μητροπολίτη Χαλκίδος Γρηγόριο Πλειαθό. Σαράντα μέρες άργότερα, ὡς μεγαλόσχημος μοναχός Άνδρόνικος πλέον, άφησε τήν τελευταία του πνοή στό άγαπημένο του νησί. Έτσι, ὅπως έγραψε ὁ Παῦλος Νιρβάνας, «τά «ειρηνικά, άνώδυνα και άνεπαίσχυντα τέλη» του δούλου του θεού, μονα-

χού Άνδρόνικου, στάθηκαν τό κορύφωμα τής ζωής και του έργου του Άλέξανδρου Μωραϊτίδη».

Στόν χώρο τών νεοελληνικών γραμμάτων ὁ Μωραϊτίδης είναι γνωστός ὡς «ὁ άλλος Άλέξανδρος». Μέ μία μάλλον εύγλωττότερη μετωνυμία είναι ὁ «έτερος τής ιεράς τής Σκιαθου διπλοΐδος». Ή συγκατάταξη τών δύο τριτεξαδέλφων είναι βέβαια θεμιτή. Εκτός από τή συγγένεια και τή συνωνυμία τούς ένωναν πολλά. Κοινά παιδικά χρόνια, κοινά εκκλησιαστικά βιώματα, κοινές στερήσεις και δυσκολίες κατά τή διάρκεια τών σπουδών τους, κοινές πνευματικές άνησυχίες, κοινή άγάπη για τό νησί και τόν λαϊκό πολιτισμό του, κοινές τέλος λειτουργικές εμπειρίες στίς άγρυπνίες του ναϊδίου του Προφήτη Έλισαίου στην Πλάκα, ὅπου έψαλλαν, ὁ μέν Παπαδιαμάντης ὡς δεξιός, ὁ δέ Μωραϊτίδης ὡς άριστερός φάλτης. Ὁ καθένας ὁμως μέ τό τάλαντο που του δόθηκε. Ὁ καθένας μέ τό ύφος και τήν τέχνη του, τόσο στό ψάλσιμο, ὅσο και στην τέχνη του λόγου. Και «έκαστος έφ' ὃ έτάχθη». Έτσι, ή κατά καιρούς επιχειρούμενη μεταξύ τους σύγκριση, ή ὁποία μονίμως υποτάσσει τόν Μωραϊτίδη στό μεγαλειό του Παπαδιαμάντη, φαντάζει μάλλον άτοπη και περιττή. Θεωρώ ὅτι ὁ δικαιότερος χαρακτηρισμός που δόθηκε στον πρώτο σέ σχέση μέ τόν δεύτερο είναι εκείνος του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου: «Όμόπλουν πλοϊον».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Τά βιογραφικά στοιχεία του παρόντος σημειώματος βασίζονται κυρίως στη διπλωματική μεταπτυχιακή έργασία του Κωνσταντίνου Ί. Κουτούμπα *Ή λειτουργική παράδοση στο έργο του Άλέξανδρου Μωραϊτίδη*, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. 2009, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://ikee.lib.auth.gr/record/126568/files/GRI-2011-6718.pdf>, τελευταία έπίσκεψη 17.05.2019. 2. Άλ. Μωραϊτίδη, «Προλεγόμενα», στό: *Τά Διηγήματα*, τ. Α', Άθήνα: εκδ. Γνώση και Στιγμή 1990, σ. 48.

Ζαμπίας Άγριμάκη
Ίστορικού - Δρος Νεοελληνικής Φιλολογίας

Ν. Τόμπρος, *Ό Μοναχισμός στό νεοσύστατο έλληνικό κράτος (1833-1862)*, τ. Α΄-Β΄, Άθήνα: Ήρόδοτος 2019.

Ή δίτομη μελέτη του Ν. Τόμπρου, βασισμένη σε άρχειακό ύλικό, άποτελεί συμβολή στην ιστορία του μοναχισμού στην Έλλάδα. Έστιάζει στα πρώτα 30 χρόνια ζωής του έλληνικού βασιλείου (1833-1862), δηλαδή στην κρίσιμη περίοδο κατά την όποια μειώθηκαν δραματικά τά μοναστηριακά συγκροτήματα και ό άριθμός των μοναχών, έξαιτίας έπιλογών και μέτρων του πολιτικού καθεστώτος. Στόν τ. Α΄, ό συγγραφέας επανεξετάζει τό ζήτημα των εύθυνών της Πολιτείας και παράλληλα έξηγεί τους λόγους, για τους όποιους έπιβλήθηκαν τά συγκεκριμένα μέτρα. Ή έρευνά του επεκτείνεται έπίσης στις μεθόδους που χρησιμοποίησαν οι μοναστηριακοί φορείς, για νά προασπίσουν τον θεσμό που ύπηρετούσαν, και στά πρόσωπα που έγκαταβίωσαν (προεπαναστατικά και μετεπαναστατικά) στά μοναστηριακά συγκροτήματα της έλληνικής επικράτειας, μέ στόχο νά σκιαγραφηθεί τό «προφίλ» των μοναχών και νά γίνουν άντιληπτοί οι λόγοι που όδήγησαν τά πρόσωπα στην έπιλογή νά έγκαταλείψουν τά έγκόσμια και νά άφιερώσουν τον ύπόλοιπο βίο τους στον μοναχισμό. Στόν τ. Β΄ συγκεντρώνεται τό άρχειακό ύλικό που χρησιμοποιήθηκε καθώς και πίνακες μέ ποιοτικά και άριθμητικά δεδομένα μονών και μοναχών που προέκυψαν άπό την έπεξεργασία των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών.

Βιβλία που λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Κάλλιστος Ware, *Επειδή αγαπώ*, εισαγωγή: π. Αλέξανδρος Καριώτογλου, Άθήνα: Πορφύρα 2019

πρωτ. Εύάγγελος Γ. Παχυγιαννάκης, *Πρεσβυτέρα. Ό καλός άγγελος του Ίερέως*, Άγιος Νικόλαος Κρήτης 2019

Ό Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κυρός Παύλος. «Ένας ύποψήφιος θεός», έκδ. Ίεράς Μονής Κοιμήσεως Θεοτόκου Μικροκάστρου Σιατίστης 2019

Άρχιμ. Έφραϊμ Γ. Τριανταφυλλόπουλος, *Σισανίου και Σιατίστης Άντώνιος. Ό άνθρωπος του Θεού*, Θεσσαλονίκη: Μυγδονία 2018

Σταματία Καραγεωργίου-Πάπιστα, *Στα αγιασμένα χνάρια του Αγίου Παΐσιου*, Δήμος Κόνιτσας χ.χ. (συνοδεύεται άπό DVD)

Περί αναρρωτικῶν ἀδειῶν

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη

Γενι. Ἀρχιερ. Ἐπιτρόπου Ἱ. Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου

Ἀντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Σέ συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο τεύχος τοῦ Ἐφημερίου, ενημερώνουμε ἀπό τήν παροῦσα στήλη, βάσει τοῦ Δημοσιο-ὑπαλληλικοῦ Κώδικα, τούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς γιά τίς αναρρωτικές ἀδειες. Ὁ Κληρικός πού κωλύεται νά προσέλθει στόν Ἱερό Ναό ἤ γενικῶς νά ἐπιτελέσει τά ἐφημεριακά του καθήκοντα λόγω ἀσθενείας, ἐνημερώνει τήν Προϊσταμένη του ἀρχή, δηλαδή τήν Ἱερά Μητρόπολη στήν ὁποῖαν ἀνήκει, τήν ἴδια μέρα τῆς ἀσθενείας. Ἡ Ἱ. Μητρόπολη χορηγεῖ τήν αναρρωτική ἀδεια ὕστερα ἀπό αἴτηση τοῦ κληρικοῦ. Συνεπῶς ὁ κληρικός καταθέτει ἔγγραφη αἴτηση στήν Ἱ. Μητρόπολη. Ἡ αἴτηση γιά αναρρωτική ἀδεια ὑποβάλλεται ἐντός ἐπτά ἡμερῶν ἀπό τήν ἀπουσία τοῦ Κληρικοῦ λόγω ἀσθενείας καί ἡ Ἱερά Μητρόπολη διαβιβάζει τά δικαιολογητικά στήν πρωτοβάθμια ὑγειονομική ἐπιτροπή. Σέ περίπτωση ἀδικαιολόγητης καθυστέρησης πού δέν ὀφείλεται σέ λόγους ἀνωτέρας βίας, κανονικά γίνεται περικοπή τῆς αναρρωτικῆς ἀδειας μέ εὐθύνη τοῦ ὀργανοῦ πού εἶναι ἀρμόδιο γιά τήν ἔκδοση τῆς ἀπόφασης χορήγησής της.

Ἡ ὑπηρεσία-Ἱερά Μητρόπολη σέ ὅπως εἰδικές περιπτώσεις μπορεῖ νά κινεῖ τή διαδικασία χορήγησης αναρρωτικῆς ἀδειας αὐτεπαγγέλτως. Ὁ Κληρικός εἰδοποιεῖται ἀπό τήν πρωτοβάθμια ὑγειονομική ὑπηρεσία γιά τό ραντεβού του μέ αὐτήν καί ὀφείλει νά προσέλθει ὁ ἴδιος καί μόνο σέ περίπτωση δικαιολογημένης ἀδυναμίας προσέλευσής του, κάποιος ἐκπρόσωπος. Ἡ Ἱ. Μητρόπολη εἰδοποιεῖ τόν Κληρικό μόνο στήν περίπτωση πού ἡ ὑγειονομική ἐπιτροπή τό ζητήσει ἀπό αὐτήν. Ὑπάρχει ὅμως καί τό ἐνδεχόμενο ἡ ὑγειονομική ἐπιτροπή νά μὴν καλέσει τόν κληρικό καί νά ἀποφανθεῖ βάσει τῶν δικαιολογητικῶν πού κατατέθηκαν στή συγκεκριμένη ἐπιτροπή. Ἀναρρωτική ἀδεια πέραν τῶν ὀκτώ (8) ἡμερῶν κατ' ἔτος χορηγεῖται ὕστερα ἀπό γνωμάτευση τῆς οἰκείας ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς, μέ ἐξαίρεση τήν περίπτωση πού ἡ ἀδεια χορηγεῖται βάσει γνωμάτευσης τοῦ διευθυντῆ κλινικῆς δημοσίου νοσοκομείου καί ἐφόσον πρόκειται γιά νοσηλεία ἐπτά (7) ἡμερῶν τουλάχιστον ἢ κατόπιν χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως.

Προτείνουμε:

Καθημερινά:

- 02.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ - Προσεγγίσεις στους όρους τῆς πίστεως. Μὲ τὸν Δημήτρη Μαυρόπουλο (Ε)
- 12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ - Παραδοσιακή μουσική. Μὲ τὸν Λάμπρο Λιάβα.
- 17.30: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ - Ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, Ἐκκλησία καὶ τέχνη, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη, Ἐκκλησία καὶ περιβάλλον, Ἄνθρωπος καθ' ὁδόν.
- 22.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
- 23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
- 00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ. Ἀποσπάσματα ἀπὸ κείμενα Πατέρων μὲ μουσικὲς γέφυρες. Μὲ τὴν Κυριακὴ Αἰλιανού.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπὸ τοὺς κατά τόπους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

Τίς ιδιαίτερες εὐχαριστίες μας γιὰ τὴν ἀνταπόκρισή τους στό κάλεσμα τοῦ Ἐφημερίου στὸν π. Ἡλία Λαουλάκο, πού μᾶς ἔστειλε ποιήματά του, καὶ στὸν π. Θεοδόσιο, πού μᾶς ἔστειλε πρωτότυπα ζωγραφικὰ του ἔργα. Ἐλπίζουμε καὶ εὐχόμαστε νὰ λαμβάνουμε ἔργα πού ἔχετε φιλοτεχνήσει, ὥστε τὸ περιοδικό νὰ ἀποτελεῖ καὶ βῆμα γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τῶν σεβαστῶν ἱερέων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνάς 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203